

LIBER QUARTUS,

In quo continentur DISSERTATIONES DUO: — prima, DE HÆRESI ET LIBRIS NESTORII; — altera, DE SYNODIS IN CAUSA NESTORIANA HABITIS a tempore motarum turbarum ad pacem Ecclesiis redditam.

DISSERTATIO PRIMA

DE HÆRESI ET LIBRIS NESTORII,

Ad hæc verba Marii Mercatoris: *In eo igitur Paulo Samosateno (Nestorius) conjungitur, in quo habitorem et habitaculum pro meritis separat, dividens quod unicuique eorum sit proprium, ex diversitate naturæ, quod quidem illis ambobus cum Ebione et Photino et Galata Marcello commune est (Epist. de Discrim., n. 17).*

Post exhibita libris præcedentibus Nestorii Theodori que Mopsuesteni, et Theodoretæ, ac Eutherii Opera que Mercator collegit, non erit, opinor, inutile, nec alienum a re quam agimus, etsi forte non mediocriter operosum, Nestorianam hæresim plane aperteque exponere; ipsoque per se Nestorio testimonium dicente, ostendere, ejusmodi tandem fuerit impietas, que totum orbem commovit, Christum-que de solio Divinitatis deturbare conata est.

A variis illa varie exhibetur, et certe tam implicitis, sive erroribus, sive loquendi fraudibus, quasi contexta est, ut non modo recentioribus, qui procul distant, sed veteribus etiam, et ejusdem ætatis hominibus illuserit.

Conducat qualiscumque hæc opera ad faciendam Mercatori fidem, et eam quidem tanto majorem, quanto constabit inde certius quam subtiliter hæresim ipse captantem latebras, et deprehenderit, et in lucem produxerit; etiam tum cum multiplices subinde formas induens, acutissimos quoque fugeret.

Conducat quoque ad Ecclesiæ auctoritatem stabilendam; fuerunt enim pristinis temporibus pauci quidam, sunt et nostris longe plures quos convinci fidei pariter ac veritatis interest; si quidem opinantur Nestorium, vel nullatenus errasse, quod dictum impium; vel leviter, quod temerarium; vel ultra modum, quod injustum.

Nestorium certe Theodoretus ita purum erroris ratus est, ut ejus doctrinam damnasse crederet esse idem quod ipsimet pietati anathema dicere. Scripsit Socrates de sola Nestorio vobula questionem motam esse. Eidem vitio vertit quisquis posuit epitaphium hæresi Nestorianæ, quod assereret Christum meritis operum et laborum mercede factum esse Deum: nec pro Theodoretus, nec prudenter Socrates, nec poeta juste videtur sensisse.

Ipsis tamen nonnulli, etiam ætate nostra, adhærent: et Theodoro quidem Sacramentariorum plures, quod minus mirandum; Socrati vero homines præservidæ ætatis et contentiosæ mentis, quod non insolens; poetæ multi etiam magni nominis magnæque doctrinæ viri, quod dolendum. Verum etsi dispar est omnium sententia, par tamen iniquitas, cum et scelus sit Christi hostem absolvere, et injustitia hominem sceleratissimum alienis criminibus onerare.

Quam honestum porro est, quamque utile versari in hoc opere, tam arduum illud ipsum ac difficile videtur; sunt enim in hac questione pro citatis auctoribus præjudicia, nec pauca numero, nec parum veritati noxia, nec mediocriter inimica fidei, que, quantumvis habeant, et ab ætate pondus, et a multitudine momentum, tolli tamen debent ex animis creditæ, ut sit, occupatis.

Quod ut præstetur, oportet primum, allatis de incarnatione, id est, conventionem naturarum duarum in Christo, veterum erroribus, statuere questionem a Nestorio motam.

Deinde, propriam Nestorii hæresim exponere testimonii indubitatis, id est, non aliunde petitis quam ab ipsomet Nestorio.

Tum aperire que fuerit opinio Arii, Apollinaris, et Eunomii, quam Nestorius catholicis objecit, et a qua cum vellet recedere longius, incidit in errorem.

Postea hunc ipsum errorem componere cum dogmatibus Ebionis, Pauli Samosatæni, Marcelli Galatæ et Photini, quorum societas Nestorio a catholicis exprobrata est.

Tandem ostendere quibus vocibus abuteretur homo improbe callidus, ad suam hæresim, sive dissimulandam, sive insinuandam.

Denique, convellere populares quasdam opiniones super ea re, que partim a magnis auctoribus inductæ sunt, partim audiendi dicendique usu confirmatæ.

Postremum inquirere in reliquam Nestorii fidem ejusque libros.

CAPUT PRIMUM.

Quis status questionis illius celeberrima quam Nestorius movit Ecclesiæ, et propter quam finiendam opus fuit concilio generali.

Tria sunt fidei Christianæ dogmata, consubstantialitas divinarum personarum, incarnationis veritas, et ejusdem fructus, que salus hominum: quibus statuendis Ecclesia laboravit jam inde a primis temporibus. Nullum de tribus, ubi tentatum est ab hæreticis, orbem non commovit; nullum non coegit Ecclesiam totis viribus pugnare, suasque de hostibus victorias non sudoribus tantum sanctorum, sed sanguine etiam redimere.

Inclitum quidem fuit bellum adversus hostes hæreticiorum; sed si fas dicere, concedit consequenti alteri in antichristos, seu vere incarnationis destructores motos; quare bellum illud prius duobus conciliis generalibus confectum est, alterum vix quatuor potuit, et his tamen ita numerosis, ut aliquando totus orbis Christianus usque in urbem Chæcedonem confluisse crederetur. Conciliorum, que dixi, primum Ephesæ habitum est in causa Nestorii, ut ingens illa questio solveretur, ex qua Christiani nominis salus dignitasque penderet. Ut autem perspicatur quis fuerit tantæ controversiæ status, quod hoc capius præstandum, exponendum primo que fuerint omnes hæreses de conjunctione naturarum duarum in Christo; deinde catholicum dogma hæresibus contrarium; denique qua parte Nestorius Ecclesiæ consensit, que dissentit.

§ I. Quæ fuerint omnes hæreses de conjunctione naturarum in Christo, et quod hæresibus contrarium dogma Ecclesiæ.

Omnes qui nomine Christiano in hunc usque diem censiti sunt, asseruerunt unanimes consensu duas in Christo naturas, divinam et humanam, aliquatenus

fuisse conjunctas. At ubi primum quæsitum est, vel A quid Divinitatis per se ipsum, quid humanitatis, vel quo utraque modo sociata sit, ortæ sunt de repente hæreses tam inter se adversæ, quam catholicæ fidei pugnantæ.

Singulas recensere, nec breviter licet. nec locus exigit. Id operæ præstitit ex hinc duo inter Patres, Cyrillus et Leo Magnus: ille cum de recta fide ad Theodosium scriberet; iste cum Ecclesiam adversus Eutychem doceret. Præstitit etiam nostra ætate Dionysius Petavius, magna cum eruditionis tum diligentæ laude (*Tom. IV Dogm. l. 1*).

Nos apposite, nisi fallor, ad institutum ita rationem inire possumus. Quisquis de naturarum in Christo conjunctione cogitat, statim naturas ipsas, quæ conjunguntur, a conjunctionis modo intelligentiæ vi discernit, ac naturas quidem distinguit duas, conjunctionis vero tum genus, tum perpetuitatem attendit. Circa hæc omnia a nonnullis erratum est; sed ab aliis circa naturas, ab aliis circa conjunctionis modum; nec tamen adhuc a cunctis pariter: ex illis enim quidam circa Divinitatem, quidam circa humanitatem decepti sunt. Isti pars circa conjunctionis genus, pars circa perpetuitatem lapsi sunt.

Atque hinc existit quadripartita quædam divisio, quæ idcirco maxime facit ad rem nostram, quod inter explicandas divisionis partes singulas appellandi non sint nominatim alii fere hæretici quam quorum societas, vel a catholicis Nestorio, vel a Nestorio catholicis objecta est.

In exponendo igitur incarnationis mysterio peccavit contra Divinitatem, quasi per excessum, Sabelius, ut qui totam per se Divinitatem incarnatam asseruerit, propterea quod trinitatem personarum, non reipsa, ut par erat, sed sola voce, aut etiam operatione distingueret.

Peccaverunt ex contrario per defectum Samosatenus et Arius: ille quidem, quia naturæ humanæ conjunctum dicebat Verbum Dei, sed ἀνυπόστατον atque prolatitium, et nostro pene simile; iste vero, quoniam, etsi Verbum faceret hypostaticum, noluit tamen Patri ὁμοούσιον fateri, sed unam dumtaxat de creaturis, omnium quidem primam atque præstantissimam, sed Deo tamen longe minorem.

Contra hos Ecclesia catholicum dogma sancivit, Verbum, quæ secunda Trinitatis persona, Filiusque consubstantivus Patri, humanitati se junxisse.

Sed jam de humanitate in errorem lapsi sunt Manichæus, qui carnis larvam solam; Apelles, qui carnem de cælo acceptam; Ariani, qui carentem omni anima; Apollinarius, qui expertam mentis assumptam asseruit.

Ecclesia contra istos hæreticos totam humanitatem, ut tota salvaretur, a Verbo Patri consubstantivo assumptam esse definit.

Circa conjunctionis genus aliqui pariter per defectum, alii per excessum peccaverunt. Illi, ut Theodorus Mopsuestenus, eam unionem, quam aiunt moralem solam, sive σωματικήν, admittent; isti cum naturæ alterius in alteram conversionem fingerent; atque ita, vel Divinitatis in carnem, quod Apollinaristarum nonnulli; vel humanitatis in Deum, quod Theopathitæ; vel utriusque in mistum quiddam tertium, quod Eutyches sensisse fertur.

Definivit in oppositum Ecclesia, naturas duas impermixtas, atque inconfusas, convenisse ἐνώσει καθ' ὑπόστατον, sive ψυχῆ, atque, ut loquuntur, substantiali.

Erraverunt denique contra ἐνώσει perpetuitatem, non ii tantum qui semper futuram, sed qui lactam in utero Virginis negarunt. Sic Paulus Samosatenus operibus promeritam ab adulto Jesu finxisse dicitur;

Operibus aliique in triduo mortis depositam; aut quæ de cruce Christus se derelictum quereret, in toto passivo tempore; sic Marcellinus post impletum redemptionis opus abjectione fertur.

Stat e contrario inconcussa fides Ecclesiæ, naturas duas ab ipso conceptionis exordio convenisse, easque unionem nunquam, vel amississe, vel amissuras esse: siquidem fideles omnes in symbolo profitentur se credere in Christum, *cujus regni non erit finis*.

Constat igitur catholici dogmatis partes esse quinque, Verbum scilicet consubstantivum Patri, humanæ naturæ integræ unionem substantivam in utero Virginis inseparabiliter esse junctum. Quinque hæc contrahi possunt tres in quæstiones, cujusmodi naturæ copulate sint in Christo, quamdiu, et quomodo. De singulis videndum quid Nestorius sensisse se testatus sit.

§ II. Quid Nestorius senserit de naturis in Christo conjunctis.

Verbum divinum, quod naturæ humanæ conjunctum esse evangelista docet, neque esse prolatitium quiddam et ἀνυπόστατον, quod voluisse fertur Photinus post Samosatenum; neque subsistens aliquid Patre minus, quod aiebat Arius, sed consubstantivum Patri atque ὁμοούσιον; constans fuit Nestorii, utrumque hæreticum sermone publico impugnantis, confessio.

Et Photinum quidem ac Samosatenum insectatur, utroque postremo sermone, atque eo vehementius, quod ea se reprehensione, ab utriusque societate, cuius arguebatur, abstrahere niteretur: *Paulus, inquit (Serm. 12, num. 15), et Photinus hanc inter se differentiam habent: unus eorum Christum solum hominem dicit; alter vero dicit quidem Verbum, non autem hoc confitetur esse Deum; sed dicit Verbum istud, aliquando quidem Patris nomine vocitari aliquando autem Verbi nomine nuncupari. Unde etiam hoc appellat Λογὸς ἄτοπος, quod est Verbum et Pater, sive si dici possit Verbi pater, accipiens ad hoc pro sui sensus nequitia istud bene in Evangelio dictum: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. 1, 1). Videt, inquit, quia Deum Verbum, aliquando Deum, aliquando Verbum appellat, tamquam extentum atque collectum: non autem introducit Deum Verbum hominem factum: nescit enim Christi Divinitatem; nescit divinam substantiam hominem suscepisse; nescit prorsus Verbi existentem ante sæcula Deitatem. Et paulo post: Photinus, sicut prædixi, Deitatem Verbi non habet.*

In ultimo sermone (*Num. 9*): *Scientia pietatis est de consubstantivæ Trinitatis Divinitate rectam mire rationem, et fateri divinam naturam corporatum hominem assumpsisse. Et paulo post (Num. 3): Servata igitur compendio hanc scientiam pietatis. Quæ est autem ista, nisi ὁμοουσία, et consubstantivæ divinæ Trinitatis, et asumentis hominem divinæ naturæ? Vide in eandem sententiam sermonem septimum (Num. 11).*

Iisdem locis Arium pariter licet innominatum oppugnat: quid aliud enim est ὁμοούσιον fateri, quam Ario contradicere? Deinde tantum in Arianos odium, quanto Nestorium exarsisse diximus (*In præfat. Hist. pag. vi*), sive cum in urbe regia incendit eorum templum, sive cum eosdem recensuit hæreticorum primos in lege quam ferendam adversus totum hæreticorum genus Theodosio suavit; declarat satis quam longe abesset ab errore opinantium Verbum esse creaturam, aut certe quiddam Patre minus.

Denique non desunt in sermonibus quæ Arium nominatim petant, velut hæc sermonis quarti (*Num. 8, 9*): *Præter hoc et Arianis hinc valde reprehensibilis sumus. Si enim utcumque natum Deum Verbum, et simpliciter nominemus, vide ex hoc quid conficiatur. Dicit simpliciter: Deus est qui natus est de Maria. Statim hæreticus inserit reprehendens: Ergo innotuit nos arguitis, Filium minorem Patre et creatum dicentes, quoniam apud vos etiam hoc in confessione est, Verbum Deum esse qui natus est de Maria. Audi quid idem Deus Verbum de se ipso testatur: Euntes rememorate fratribus meis: Vado ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum (Joan. 14, 28). Sed cum hoc diceret, qui natus est de beata Maria, humanitatem quidem nobis consubstantialis erat; in eo au-*

tem quod conjunctus Deo, nostra erat longe, quia Deus, A per menses paulatim compositus in utero Virginis est, substantia melior.

Ad hæc accedat symbolum Theodori, quod cum Nestorius credendum populis proposuit, suum fecit : in hoc autem manifesta ὁμοουσιον confessio continetur. Accedat etiam Mercatoris de Paulo Samosateno testimonium, cum hæresim Nestorii a Pauliana discerneret : Nestorius, inquit (Epiat. de Disc., etc., num. 1), circa Verbum Dei, non quidem ut Paulus sentit, qui non substantivum, sed prolativum, potentiorque Dei efficax Verbum esse definit; non confitetur tamen idem Nestorius de Verbo substantivo, ipsum Dei Filium naturaliter esse; sed dicit, argute quidem, quia non expressit, ab æternitate Filium non esse, sed Verbum tantum, quod in substantia Patris manens, Deus sit consubstantialis, quem Græci ὁμοουσιον dicunt.

Ita Nestorius de Verbi divinitate; nunc de hominis natura. Integram a Verbo assumptam esse; non item carnem, vel anima ipsa sensitivam carentem, quod Ariani; vel mentis expertem, quod Apollinarius volebat, non apertis tantum verbis demonstravit, sed facto maxime, cum Apollinarii Ariique hæc in parte consensionem continenter unionis hypostaticæ defensoribus, id est, catholicis objecit. Perinde ac si substantialem naturarum unionem cogitare nemo posset, nisi qui Verbum aut animæ totius, aut mentis saltem vice fungi diceret.

Quam calumniam ut propulsaret Cyrillus, cum recte fidei normam Theodosio traderet, totam scripsit a Verbo naturam hominis assumptam, ut tota sanaretur. Cumque suam Memnonisque Ephesii fidem defenderet, Arium Apollinariumque et Eunomium damnare libello dato coactus est.

Hanc Cyrillo calumniam Andreas Samosatenus Orientalium nomine fecerat. Fecerat et Theodoretus, Cyrillum criminatus suis anathematismis in hæreticas et blasphemias voces erupisse, extinctamque dudum Apollinarii inanem simul impiamque doctrinam renovasse.

Nec Cyrillo tantum ille, sed omnia quoque synodi Ephesinæ Patribus, inodestæ oblitus siquæ, id criminis imponebat; nam cum ira impotens propter damnatum Nestorium suum adversus sacrosanctum concilium virulentum stylum stringeret, sanctos fidei magistros ita compellat (Lib. v Pentalogii) : *Tantum valuit invidia, cui vos mancipastis, ut quæ olim per unum aut duos, et hos latentes, Apollinarius loquebatur, hæc nunc per multos Ecclesiæ præsules, congregatibus Ecclesiarum sacris exhibeat; et tales herbas per pastores gregibus offerantur, luporumque morsus rectorum ministerio rationalibus ovibus insificantur; et qui in duabus aut in tribus civitatibus, extra murorum septa, paucos alloquebatur, quos etiam variis canticis seducebat, nunc iste per vos in mediis tripodiat urbibus; ejus enim predicatis errores, et vocum novitatibus decoramini, reparantes ejus blasphemiam, quæ jam fuerat consumpta temporibus.*

§ III. Quid Nestorius senserit de unionis naturarum inceptione et duratione.

Ut de unionis extremis duobus Nestorius ab Ecclesiæ sententia non recessit, ita nec Ecclesiæ oppositum quidquam sensit de tempore quo unio vel primum exstitit, vel duravit deinceps, vel duratura est; sensit enim exstitisse jam tunc cum operaretur Spiritus sanctus in utero Virginis, Verboque templum edificaret, id est, in ipso hominis conceptu. Id vero tam aperte tanque frequenter tradit, ut mirari satis non possim hominum aliud Nestorio tribuentium sententiam.

Sermone 3 (Num. 5, 6) : *Quis autem secundum substantiam ejus (Mariæ virginis) erit similis? Is sine dubio qui Spiritus sancti officio exstitit. Quod enim in ea natum est de Spiritu sancto est, cum quo indesinenter erat Verbum Deus. Verbum ergo Deus non est natus ex Maria, sed in illo, qui ex ea natus est, mansit. Non ex Virgine initium habuit, sed illi qui crescendo*

per menses paulatim compositus in utero Virginis est, inseparabiliter omni tempore sociatus est.

Sermone 4 (Num. 4) : *Neque Deum oportet dicere nude et utcumque generatum, nomen enim qui se est antiquior generat; nec iterum humanitatem nudam profertendum est, sed humanitatem conjunctam Deo esse generatum.*

Sermone 5 (Num. 5) : *Ut igitur mulier corpus parit, sed Deus animam tribuit; neque ideo mulier dicitur animæ genitrix, quia peperit animatum, sed potius hominis genitrix: sic quoque beata Virgo, etsi peperit hominem, simul cum illo pertranscunte Dei Verbo, non ideo est Dei genitrix. Et postea (Num. 8) : Vide quid accidit, hæretice, non invidio nomen Virgini Χριστοτόκος; fateor enim reverendam esse eam quæ receperit Deum, per quam TRANSIBIT Dominus omnium; per quam justitiæ sol illuxerit: Deus enim erat Verbum, et cum homine conjunctum, et in eo habitans. Sed porro susceptor plausum. Quomodo hoc quod dixi, TRANSIBIT, intellexistis? Non dixi PERTRANSIT, pro eo quod est genitus; non enim ita facile meæ sententiæ obliviscor. TRANSISSE Deum per virginem Χριστοτόκος a Scriptura perdoctus sum; NATUM non edoctus sum.*

Sermone 13 (Num. 3) : *Quæ est autem ista (scientia pietatis) nisi ὁρθολογία, et consubstantivæ divinæ Trinitatis, et assumptivæ hominem divinæ naturæ, et in virgineo utero carnis susceptæ, etc. Et postea (Num. 5) : Summa voce proclamo quoniam sancta Virgo et Dei est et hominis genitrix; genitrix quidem Dei, propterea quod templum quod in ea creatum est, unitum est Divinitati, etc.*

Quid quod epistola 1 ad sanctum Cælestinum, natam ait humanitatem conjunctam Deo per spiritum; et anathematismo 7 ab ipsa conceptione copulationem habuisse. Quid plura? Vox ipsa Χριστοτόκος, quam ubique ingerit, rem aperte conficit; si enim Virgo Christum peperit, Deus et homo in ipsius utero conjuncti sunt. Quando quidem Christus Nestorio est ἄρθρωτος θεοτόκος, et conjunctum Divinitatis instrumentum.

Et vero Theodorus ipse magister Nestorii tradit in symbolo, Verbum suscepisse hominem virtute et potentia Spiritus sancti in utero Virginis figuratum, eumque sibi inenarrabiliter copulasse quod apertius exponit in libro ad baptizatos, cum ait : *Occulte eadem Creator copulatus est; non oberat, cum formaretur; non dividebatur, cum nasceretur, etc.*

Non longius aberravit Nestorius a veritate de perpetuo naturarum nexu, id est, qui neque hactenus sit interruptus, nec unquam postea dissolvendus. Nam et humanitatem vocat inspoliabile vestimentum Divinitatis (Serm. 13), et incarnatæ Deitatis unionem asserit incommutabilem ac semper manentem (Serm. 7); et hominem dicit perpetuum Divinitatis possessorem, et cum ipso indesinenter esse Verbum Dei (Serm. 6); et in Marcellum Galatam aliter sentientem gravissimam oratione invehitur (Serm. 12, num. 2) : *Omnium Dominus indutus est nostram naturam, nunquam spoliabile scilicet Deitatis vestimentum, inseparabile indumentum divinæ substantiæ, speculum Domini omnium, quod cum naturæ dignitatem propriam perdidisset, tametsi decies milies irascatur audiens Marcellus, non ad usum naturalem accepit hoc vestimentum, sed in sempiternum, ut ad dexteram suæ Divinitatis faceret considerare; nihil sine isto suo vestimento viventibus donat; non judicat mortuos sine isto; unum esse voluit cum isto Divinitatis suæ regnum.*

Ex his quæ hactenus exposita sunt, liquido constat questionem a Nestorio motam omni ex parte pertinere ad unionis genus sive modum quo ambæ in Christo naturæ copulantur. Nam cum unionem naturarum in controversiam adlaxerit, quod omnibus notum est; cumque partes catholici de unionem ista dogmatis quinque omnino exsisterit, ut antea ostendimus; et in quatuor prius expositis Nestorius Ecclesiæ consenserit, quod confectum est, restat ut de reliqua una disceptaverit, id est, de genere modoque

unionis, quam substantivam Ecclesia, Nestorius mo-

alem diceret. Et vero Leontius, vir imprimis eruditus, et in dogmatibus pervidendis solers, universum ea de re bellum motum esse scribit, movetque tamen (Lib. II, adversus Nestor., etc.), non fuisse de vocibus controversiam, sed de modo totius mysterii Christi, quod non simpliciter ex hac aut illa voce, aut ex quibusdam verbis approbandum est, vel improbandum; sed ex primis principijs. Principia vero esse modum unionis, secundum hypostasim et secundum σχίσμα. Primum Patres tradidisse; alterum hæreticos, qui ac ratione ἀπορωπάλαντικῶν induxerint.

CAPUT II.

Quæ fuerit hæresis Nestorii de genere unionis qua ambæ in Christo naturæ copulantur.

Ut apertus fiat sensus Nestorii de questione, videndum primo quibus illa, sive modis, sive verbis proposita sit olim, quasque ad regulas examinanda sint quorumcumque aliorum responsa, ut videatur rectane sint, an fidei contraria. Tum quid Nestorius senserit. Postea, quibus verbis sententiam dixerit, seque ipse suo testimonio hærescos convicerit. Deinde, quæ Nestorii defensores afferant, ad infringendam vim testimoniorum adductorum. Tandem, quæ iidem defensores adhibeant ad probandum quod Nestorius reipsa rectam fidem secutus sit. Denique quam infirma sint ejusmodi defensorum argumenta.

§ I. Quibus olim modis proposita sit quæstio de unione naturarum in Christo, quæque sit natura visque unionis geninæ in controversiam adductæ.

Quæstio de genere seu modo unionis, qua divinitas atque humanitas in Christo junguntur, etsi revera unica est, pluribus tamen sive modis, sive loquendi potius formulis, pro tempore et loco, proposita est.

Quæsitum enim primo fuit an tanta sit naturarum unio, ut Christus non sit homo tantum, sed ἀνθρώπος τῶθεοποιητός, homo deificatus.

Deinde, an οὐνονομία qua Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, sit mera quedam ἕνωσις, ἔνωσις, συνάρτηα, ἐπίγεια, etc., aut vera potius et φυσικὴ naturarum duarum ἕνωσις.

Tertio, cujusmodi sit unio, quæ naturas copulat admirabiliter in Christo; einc similis quæ inter conjuges existit, an talis potius qualis animam et corpus jungit in homine.

Quarto, dicine debeat singularis illa unio physica, an moralis tantum; substantiva, an affectionalis duntaxat; καὶ ὑπόστασι, an κατὰ σχίσμα solum.

Quinto, utrum per incarnationem factum sit ut Deus vere sit homo, et homo vicissim vere Deus.

Sexto, utrum genina sit in Christo persona, geminusque Filius et Dominus; an vero Christus sit vere unus.

Septimo, an divina persona non tantum humanam naturam, sed personam etiam assumpserit, qua ratione homo unus dicitur alterum assumere ad societatem, vel operis cujuspiam, vel etiam vite.

Octavo, sitne alius, qui ex Patre ante sæcula genitus est, alius qui ex matre in plenitudine temporum.

Nono, utrum duæ fuerint Christi nativitates, una æterna, qua processerit a Patre; altera temporalis, qua ex matre.

Decimo, an beata Virgo sit vere Deipara, seu Θεοτόκος, an Christipara tantum, atque etiam hominipara id est, Χριστοτόκος, aut ἀνθρωποτόκος.

Undecimo, utrum Christus debeat dici homo Θεοφόρος, aut Θεοτόπος; Deifer, aut a Deo latus; Dei, an Deus ipse.

Duodecimo, utrum qui crucifixus est, Deus sit, an homo.

Denique, utrum unus de Trinitate passus dici possit.

Unam vero quæstionem tot modis esse propositam, nemo mirabitur, qui animo perpenderit, quæ subtiliter in scholis de ἀντιθέσει seu κοινωγίᾳ τῶν ἰδίων

μακρῶν, id est, de communicatione reciproca proprietatum inter naturas in Christo unitas, disputari solent. Intellegit enim facile, quoties fit unum quiddam ex duobus, toties quæ attributa singulorum sunt propria (ἰδιώματα Græci dicunt) vicissim communicari, non tamen tenere, sed pro unionis modo; nam si physica illa fuerit atque substantialis, non morales tantum proprietates, cujusmodi sunt coli, dominari, auctoritate pollere, præstare dignitate, judicium exercere, etc., sed etiam physica, ut nasci, pati, mori, etc., ita communes evadunt. ut, quod aiunt logici, etiam in recto prædicari valeant. Sin autem unio fuerit tantum moralis et σχισμῶν, communicantur quidem reciproce singulorum idiomata; non tamen omnia pariter, sed moralia in recto, ut loquuntur; physica in obliquo solum, si modo propria sit dictio.

Quæ regulæ scholarum duæ, partim exemplo conjugum ipsiusque hominis, partim ratione theologica demonstrantur. Nam cum unio physica, seu substantialis, sit, ut aiunt, in unitatem hypostasis; neque hypostasis aliud quiddam existat præter suppositum, id est, ut loquuntur Græci, πρῶτον ὑποκείμενον, de quo omnia dicuntur; oportet ut cuncta sine discrimine attributa, sive physica fuerint, sive moralia, uni supposito tribui possint; in contrarium vero, cum unio moralis non sit in unitatem hypostasis, sed vel affectus tantum, vel eorum quæ ex affectu pendent, id unum præstare potest, quod sibi cognatum est, nempe ut attributa moralia communia evadant, sintque indivisa, atque ipsa indivisio verbis indicetur etiam recti casus; physica autem ita communicat, ut divisio simul significetur, quod fit relativa seu obliqua prædicatione.

Si ergo ambæ Christi naturæ nexu substantiali in unitatem hypostasis Verbi convenient, necesse est, non tantum ut una existat Dei hominisque dignitas, unaque auctoritas et veneratio, etc., sed etiam ut Deus vere dicatur homo, et homo vicissim vere Deus: ut Deus et de Virgine natus sit, et passus in carne, et crucifixus, et mortuus, etc. Sin autem ambæ, quas dixi, naturæ inter se affectu solo seu σχισμῶς conjungantur, oportet unam esse quidem Dei hominisque venerationem, unam dignitatem et auctoritatem, propterea quod homo propter Deum colitur, etc. Fieri tamen non potest ut communicentur idiomata quæ physica dicuntur, nisi oblique: qua ratione, nec homo dicatur Deus, sed Dei templum, statua, instrumentum, vestis, ἐργαστήριον, etc.; nec Deus pariter proprie sit homo, sed hominis duratæ inhabitator, etc.

Ex his quæ modo dicta sunt, nemo non facile videt omnes proponendæ quæstionis modos in id unum recidere, quod aiebat Leontius, an unio naturarum facta sit καὶ ὑπόστασι, an κατὰ σχίσμα.

Si enim unio prioris modi fuerit, oportet ut Christus non sit homo tantum, sed vere Deus; non Θεόφορος, sed Deus ipse: ut incarnatio non sit mera ἐνώσις, sed vera ἕνωσις; ut naturarum unio similior sit ei quæ animam corpori copulat, quam quæ conjugem conjungit; ut ipsas quoque substantias uniat, non affectus tantum; ut naturas jungat, non personas; ut unus existat Dei Filius, unusque omnium Dominus, idem ante sæcula natus, qui in tempore, idem geminam sortitus nativitatem, idem crucifixus, qui Deus; ut denique beata Virgo tam vere sit Θεοτόκος quam qualibet femina sui filii parens.

At si unio posterioris modi exstiterit, id est, κατὰ σχίσμα, oppositum venire necesse est, ut Christus sit Dei quiddam proprie, atque Θεόφορος tantum, non item natura Deus; ut incarnatio sit mera ἐνώσις; ut copulentur naturæ tamquam conjuges, duarumque persona sit una moraliter, gemina physice; ut deo vere sint filii in Christo, unus adoptione, alter natura; non idem sit natus in tempore, qui ab æterno; non idem proprie crucifixus, qui Deus; ut nullus de Trinitate sit passus, nec Deus factus pontifex et ap

stolus confessionis nostræ; ut beata Virgo dici non A debeat propriè Θεοτόκος, sed ad summum Χριστοτόκος.

Ex his etiam apparet admirabile artificium, quo Cyrillus suos scripsit anathematis, singulis Nestorianæ hæreseos capitibus contrarios: qua de re, etsi futurus est alius dicendi locus in dissertatione consequente, observandum tamen obiter, in primo anathematismo Cyrillum respondere ad questionem qua ratione sua ætate disceptabatur, occasione vaticinii Isaie, quod in ore omnium versabatur: *Ecce Virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel (Isai. vii, 14)*. Utrum scilicet qui Emmanuel dicitur a propheta vere sit Deus: et Virgo, quæ peperit Emmanuelem, vere sit Θεοτόκος.

Extinde tandem conficitur regula ad quam exami- nari certo possint uniuscujusque scriptoris dicta, ut constet recte ille sentiat, an secus, de unione naturarum in Christo, vel, ut olim aiebant, de unitate Christi. Videndum enim an idiomata physica Dei de homine, et hominis de Deo proprie dici neget, aut concedat. Si neget, unionem moralem solum agnoscit, qualis est Deum inter et sanctos, facit Christum solum hominem, etc. Si concedit, proprioque sensu accipit verba evangelistæ, *Verbum caro factum est*, id est, incarnatione factum est, ut vere Verbum sit homo, recte sentit de Incarnationis mysterio.

Hæc autem regula, neque fallax videri potest, neque dubia, quantumvis supponere videatur ἀποδόσεις leges perscriptas fuisse auctori, cujus scripta recanda sunt ad examen; et quamvis leges illæ nec subtilitatis parum habeant, nec ab unoquoque facile intelligantur, atque ita potuerint a scriptore ignorari; hæc, inquam, regula neque fallax est, neque dubia, cum ἀποδόσεις leges neminem, saltem qui doctos inter utrumque censetur, latere queant, quatenus faciant ad intelligendum questionis qua de agitur statum. Varius enim proponende modus populi orationis ex aliqua communicationis idiomatum intelligentia. Quomodo vero, quibus impositum est alios docendi munus, episcopi, presbyteri κληρικοί, rerumque divinarum tractatores ignorent statum questionis, de qua, et ad populum dicere, et in colloquiis disceptare debeant; præsertim si illa questio nec recens agitur, nec parva animorum contentione, cujusmodi Nestoriana fuit, que ducentos fere totos annos ante Nestorium episcopum, qua conciliorum definitionibus, qua libris, qua disputationibus, a doctissimis quibusque Ecclesie viris, in omnem partem vexata est?

§ II. Qui de questione Nestorius senserit.

Perpensis attente omnibus que capite precedente exposita sunt, promptum est exponere quid reip- Nestorius de Incarnatione, id est, de conjunctione Verbi cum humana natura senserit, quantumcumque, ut erat dissimulandi minus artifex, verbis ad illudendum factis mentem tegere conatus sit.

Theodori nempe Mopsuesteni, quo magistro unus est, opprimè aprime athesit, ut ipsius non sententias modo, sed verba etiam sæpe mutuatus sit. Quæ unionem naturarum negavit esse hypostaticam, qua fit ut homo dicatur Deus, et Deus homo, id est, ut physica hominis idiomata Deo tribuantur, divina homini. Admisit moralem et σπυριτω, quæ communicare potest homini idiomata Dei moralia, physica non potest, nisi σπυριτω, id est, ut loquantur, in obliquo casu.

Afirmavit igitur Dominicæ dispensationis mysterium in eo totum consistere, quod Verbum Patri consubstantiale de coelo, propter hominum salutem, et descendit in hominem, quem in utero Virginis Spiritus sanctus formavit, et in hoc homine habitaverit, quasi Deus in templo; et eodem se homine, vel tanquam spectro videndum præberit, vel quasi simulacro representaverit; et quod hominis personam induerit, ipsoque velut instrumento usus sit, perinde fere ac

spiritus, sive nequam energumeno, sive bonus assumpto corpore, uti solet.

Atque hinc Dominicam dispensationem, quam habebat ἐναυθρίπτου dicere quam σάδωστω, etsi aliquando non abstinnit ab hæc voce, appellabat modo ἐναυθρίπτου modo ἐδωστω, ἐναυθρίπτου, ἐπύριτων, et σπυριτω, id est, inhabitationem, indutionem, assumptionem, inoperationem, et adaptationem, ac quasi commensuram: quæ voces (sin minus excludant ἐδωστω καὶ ἐπύριτων) certe catholico sensu usurpari possunt, et a Patribus revera usurpate sunt; sin autem ἐδωστω prædictam rejiciant, solumque inhabitationem, solumque indutionem, et assumptionem significant, propria suat Nestorianæ impietatis verba et veluti symbola.

Hæc etiam causa exstitit cur diceret hominem colli quidem ab angelis, nobisque adorari, sed cum Deo tantum, id est, coadorari; sic enim propter σπυριτω et cultum nimium in templum religio diducit, et principis veneratio ad statum pertinet, et vestis propter eam qui mitur, haberi solet in pretio.

Eandem ob causam, a Verbo incarnato homineque assumpto repellebat quantumcumque unitatem ea majorem que foret secundum, vel gratiam, vel operationem, vel dignitatem, vel avaritiam honoris, vel relationem, affectum, et virtutem; hujuscemodi namque unitas, cum duas inter personas perfectas reperiri queat, non obstatat quominus duas reipsa in Christo personas Nestorius agnosceret; immo ipsum cogebat, si modo coherentia sentire vellet, has ipsas duas personas fateri, licet id totis viribus dissimularet: siquidem aiebat per incarnationem fieri ut Verbi et hominis unica esset persona, quia uno erat utriusque dignitas, utriusque jus unum, unoque amborum operatio; non aliter quam propter conjugium vir et uxor unica sunt in rebus agentis vitæque usu persona, quantumvis duæ revera hypostases existant; uxor enim a viro, et nomen quasi civile, et dignitatem qua præcellit aliis, et potestatem in rebus gerendis sumit.

Ideo etiam recusabat fateri Verbo post incarnationem tribui posse humilia quedam hominis propria; atque ita fugiebat dicere Deum infantem, pannis involutum, trimestrem, fugitivum in Ægyptum, fatigatum de via, comprehensum a Judæis, passum, crucifixum, mortuum; quippe cum, ut antea dictum est, attributa ejusmodi nulla communicare possit ἐδωστω, nisi quæ fuerit πωστω et καὶ ἐπύριτων, ejusmodi omnem abhorrebat.

Quod si tamen aliquando hæcæ verba more vulgi, immo et Scripturæ sacræ, usurpare cogere, ea negabat aliter esse vera quam καὶ ἐναυθρίπτου et σπυριτω, propterea quod solent Verbum et in infante patienteque homine habitaret, et hominem perinde ageret atque energumenum spiritus. Atque hæc causa fuit cur fateretur Verbum passionem hominis ad se referre, et quasi assumere: qua ratio non solum immen violationem sui templi, princeps statue ludibrium, spiritus energumeni operationes suas docere.

Ideo pariter vetabat ne Virgo proprie appellaretur Θεοτόκος; qui enim vere possit, nisi Deus ex ea proprie natus dicatur? At nasci est hominis proprietas naturalis, quam sola unitas hypostatica communicat. Malebat dici aut Χριστοτόκος, ut quæ peperisset hominem, in quo Deus jam inde a primo conceptu habitaret; aut Θεοδόχος, propter Deum susceptum in templum, quod ex ipsa Spiritus sanctus venienti Verbo preparavit. Atque hinc patet cur renueret fateri duas divini Verbi nativitates, æternam ex Patre, temporalem ex matre; alioqui virgo Θεοτόκος dicenda omnino fuisset.

Quod si auctoritate Scripture adigeretur aliquando ad confitendum filium Virginis esse Deum, id ea tantum ratione dici contendeat, qua Moses Pharaonis deus appellatus est, quaque alii bene multi, quibus hoc nomen in sacris litteris tribuitur, per catachresin scilicet, et propter auctoritatis quandam communione,

Quod si etiam obijceretur, sive Nicæne synodi symbolum, quo unus dicitur, idemque Dei et Virginis filius, sive Ecclesie auctoritas, nec duos filios agnoscens, nec christos dominosque duos, sed unicum tantum; respondebat unicum esse Christum, qui ab unione dictus sit, filiumque Virginis esse pariter Dei Filium, non natura, sed adoptione; non ὁμοῦσως, sed ἑτεροῦσως.

Quomodo autem has omnes suæ opinionis partes, vel ratione munierit, vel apertis saltem verbis asseruerit, videndum sequenti §. Sed ita ut eam ad quinque capita redacturi simus, ne infinita testimoniorum congeries lectori fastidium pariat.

§ III. Quibus argumentis Nestorius sententiam suam stabilire conatus sit, quibusque verbis eam exposuerit, aut potius contra se testimonium dixerit.

Qui nulla methodo putant a Nestorio tractam doctrinam, qua catholico dogmati pugnabat, ne illi oscitanter hominis callide improbi sermones aliaque scripta evolverunt; nihil enim fuit hoc hæretico διαλεκτικώτερον.

Id autem ut appareat, observandum est primo, hac in controversia, partibus hinc et inde contendentibus, visum esse communiter, non alia melius ratione finire posse litem, quam si diligentius quæreretur quo sensu dictum sit a Joanne, *Verbum caro factum est*. Id vero quærentibus occurrit statim dici non posse unum aliquid fieri alterum, nisi quinque modis; quo nempe vel animus sit homo, per informationem corporis; vel aqua vinum facta fertur a Christo, per conversionem; vel elementa in mixtum evadunt, per *ἁρῶσιν* et confusionem; vel duabus naturis perfectis mutuo unitis, individuum unius dicitur esse factum alterius individuum, per unionem hypostaticam; vel tandem vir uxoris sit maritus, mulier maritū uxor, per habitudinem et *σύνεσιν*.

Dictum evangeliste interpretatus est Apollinaris, perinde ac Ariani, de primo modo per informationem; Eutyches, ut creditur, de secundo, per conversionem; de tertio Polemius, per confusionem; de quarto, Ecclesia catholica, per *ἁρῶσιν ὑποστατικῶν*; de quinto Theodorius Nestorii magister, per meram habitudinem. Nestorius igitur Theodori opinionem, in qua versabatur, visus est sibi tunc demum demonstraturus, cum assumeret tamquam confessum principium, uno de quinque modis mox relatis, incarnationem fieri debuisset, et continuo vi argumentorum conficeret, nullum de quatuor prioribus admitti posse; eo enim confecto, reliquum esse intelligebat, ut quinto modo, qui per meram *σύνεσιν*, Verbum caro factum diceretur.

Quanta igitur potuit rationum vi singulos priores modos impugnare studuit, sed quartum maxime: propterea quod in prioribus tribus rejiciendis cum Ecclesia conspirabat. Quartum vero duplici ex capite oppugnavit, partim quod a prioribus non differret, in quo cecitatem mentis suæ prodidit, partim quod exinde sequeretur ipsa quoque physica idiomata, sive humana Deo, sive divina homini, communicari; atque ita dici posse, et Deum passum, mortuumque, etc., et duas esse unius Verbi natiuitates, Deumque natum, trimestrem, fugitum in Ægyptum, etc., et beatam Virginem vere nominari Θεοτόκον; Verbumque Virginis filium, etc., et Verbum, quamvis natura Deus sit, factum esse pontificem atque apostolum confessionis nostræ. Quæ quatuor contendeat pugnare cum divinitate atque eternitate Verbi, immo et cum æqualitate cum Patre, summaque in omnes creaturas auctoritate. De primo argumento futurum est sequens caput, secundum quomodo tractaret, ex his quæ mox dicentur, apertum fiet.

Observandam igitur secundo, passionis nomine significari omnia quæ accident homini contra corporis animique convenientem affectionem, ut lassitudo, sitis, fames, tristari, mori, crucifigi, etc. Quare ubique Nestorius Verbum Dei negat proprie passum,

A negare simul censendus est reliqua omnia, quæ passionis vim habent; ejusque genere continentur; et vicissim quoties unum ex dictis asserit repugnare incarnato Verbo, toties alia quoque omnia repugnare affirmat: quod præmonendum fuit, ut testimoniorum pondus, pro eo ac oportet, æstimari posset.

Sermone 1 (Num. 2). *Incarnatus est quidem Deus, sed non mortuus; sed illum in quo incarnatus est, suscitavit.*

Sermone 2 (Num. 8): *Quod in nutritate ex Christi genitrice Virginis, divina Scriptura ponat Filii nomen, declaravimus. Audi jam et in morte, et vide sibi tandem Dei nomen positum est, ut possibilem Deum inducamus: Cum inimici essemus, inquit, reconciliati sumus Deo, per mortem Filii ejus (Rom. v, 10); non dicit, Per mortem Dei Verbi. Et postea (Num. 10): Quis autem venit? Videunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum gloria multa (Matth. xxiv, 30). Et quod majus est, ante apostolos propheta manifestius venientem ostendit, et clamat de Judæis dicens: Videbunt, in quem compunxerunt (Zachar. xii, 10). Quid igitur illud compunctum est? Latus. Latus vero non est Dei, sed hominis.*

Sermone 3: *Quoniam vero, si dixissent (Patres Nicæni): Credimus in unum Deum Verbum, futurum erat ut mors divinæ naturæ tribueretur; ideo nomen accipiunt commune, nempe Jesus Christus, ut et mortuum illum significarent, et illum non mortuum. Itaque perinde ac si quis dicat: Ille homo est mortuus, quamvis anima sit immortalis; tamen quia nomen dixit, quod significat duas naturas, et corpus quod moritur, et animam immortalem, ideo nihil est periculi in eo voce; utrumque enim vocatur homo, et corpus, et anima. Ita igitur etiam magnus ille chorus de Christo dixit.*

Sermone 4 (Num. 2): *Ego natum et mortuum Deum, et se, utlum adorare non queo. Et postea (Num. 7): Numquid Verbum Deus surrexit a mortuis? Si autem vivificator mortificatus est, quis erit qui conferat vitam?*

Sermone 5 (Num. 7): *Audiamus beatum Paulum aperte clamantem quisnam sit ille crucifixus. Audi igitur apertissime ejus vocem: Etenim crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei (II Cor. xiii, 4). Si crucifixus est ex infirmitate, quis infirmatus est, hæretice? Illene Deus Verbum?*

Sermone 6 (Num. 9): *Cur igitur diversas sentis a Paulo? Cur impassibilem Deum Verbum corpore terreno commiscens, possibilem pontificem carere?*

Sermone 7 (Num. 3): *Mortalem enim vivificatricem Deitatem appellant, et in theatricas fabulas Deum Verbum audent deducere, tanquam idem sit pannus involutus et mortuus. Proh nefas! ut Dominus Christus in nos benignitatem suam extenderet, periclitatur apud eos de Deitatis dignitate decidere. Et postea (Num. 6): Non ipse mortuus est, qui vivificat; qui enim subsistet? qui mortuum suscitaret? Venit homines mortuos suscitare: nam ipse mortuis invenit auxilium (ferre jacentibus; non ipse, tanquam jacens, auxilium inops esse. Et paulo post (Num. 7): Non ergo mortuus est Deus, sed suscitavit. Et (Num. 40): Nam etsi omnem omnino simul novam*

D *Scripturam perscrutari, non apud eam usquam invenies mortem Dei esse; sed eum scriptum est, aut Christo, aut Domino assignari. Et (Num. 42): Nec Dei Verbi mortem nos annuntiamus, cum Domini corpore et sanguine pascitur: Dei enim natura sacrificium suscipit, non ipsa sacrificio immolatur; nec propheta Deus est, sed datur prophetia. Et (Num. 43): Quid Dei nomen deputas morti, quod a divina Scriptura nusquam in mortis commemoratione profertur? Quid Paulo clamanti cum audias: In viro in quo definitus Deus, suscitavit eum a mortuis (Act. xvii, 31), tu natam et mortuam inani imaginatione judicas Deitatem? Et tandem (Num. 49): Si hæreticus tibi ex persona ecclesiasticæ mortuum Deum tuum exprobraverit, iratus tu ad dictum reclama: Deus est, qui suscitavit de mortuis pastorem ovium magnum (Ileb. xiii, 20); non ipse mortificatus est et sublevatus.*

Epistola 2 ad S. Cælestinum (Num. 43, 46). *Ne-*

ius autem familiaritas nomine affricare et conjunctæ A
carnis proprietates, generationem scilicet, et passionem, et mortalitatem, Deo tribuere, aut errantis gentilitatis, frater, est sensus, aut mente capti Apollinaris et Arii, aut reliquarum pestium hæreticarum, et his aliquid pejus; necesse est enim hujusmodi homines, attractos familiaritatis nomine, et luctationis socium propter familiaritatem, et ætatis, quæ paulatinim accessit, incrementorum participem Deum Verbum facere, et passionis in tempore, ex timiditate auxilii angelici indigentem. Taceo circumciationem, et sacrificium, et sudorem, et saniem, quæ quidem carni pro nobis evenerunt: hæc tamen cum illi conjunguntur, etiam adoranda sunt; in Deitate autem ista, et jam mendaciter accipiuntur, et nobis tanquam calumniosioribus justas damnationis causas important.

Legendi eandem in sententiam sermones alii tres, 8, 9 et 10. Post hæc autem quæ protulimus, potestne alicui dubium relinqui quin Nestorius hanc propositionem, DEUS EST PASSUS, falsam esse contenderit? Quare nunc de altera, DEUS EST NATUS, eadem methodo videndum.

Observandum igitur tertio NATI DEI nomine comprehendi omnia penitus quæ ortum vel antecedant, ut in utero gestari, mensium numero formari, etc., vel consequantur, ut panis involvi, lactari, incrementum, bimestrem aut trimestrem esse, proficere perlate, et cum sermo sit de Verbo divino, duas subsisse natiuitates, ac parentem habere feminam. Demonstraverimus ergo clarè negari a Nestorio quod Deus dici possit natus, si vel unum de prædictis rejectum ab ipso ostenderimus.

Sermone 1 (Num. 6, 7): *Habet matrem Deus; ergo excusabilis gentilitas matres diis subintroducens. Paulus ergo mendax de Christi deitate dicens ἀπαύστης ἀπέχετο ἀπὸ γενεολογίας.* Non, vir optime, Maria peperit Deum, etc.

Sermone 3 (Num. 6), præter alia plurima: *Verbum ergo Deus non est natus ex Maria, sed in illo qui ex ea natus est mansit. Non ex Virgine initium habuit, sed illi qui crescendo per menses paulatinim compositus in utero Virginis est, inseparabiliter omni tempore natus est. Aliud est autem dicere: Cum illo qui natus est, manet; et aliud, illum qui cum nato manet, hunc esse cui ut nasceretur mensium opus fuisse curriculo.*

His reclamavit palam Eusebius adhuc laicus in Ecclesia, ipsum ante sæcula Verbum, etiam secundam subsisse natiuitatem, secundum carnem, et ex muliere, tamque pio, sed audaci clamore commovit cœtum, eumque scidit in contraria studia. Verum a Nestorii factiosus dis: eptus esset, nequidquam obstantibus bonis, nisi Nestorius tumultuantium compressisset strepitum, tumque: *Gaudeo, dixisset (Num. 7), vestrum uspiciens zelum; indidem enim perspicue coargui possunt, quæ ab infelici homine sunt flagitiose dicta. Nam quorum duæ sunt generationes, eorum duo sint filii accesserit. Sed Ecclesia unum agnoscit Filium, ipsum Dominum Christum.* Et postea, cum de Patribus Nicænis locutus esset (Num. 9): *Nusquam dixerunt, NATUS EST. Cur, putamus? Ut non duas natiuitates introducerent Divinitatis. Et iterum (Num. 11): Viderunt igitur, utpote scientes sanctorum Scripturarum, quod si eum qui incarnatus est, natum dixerimus, invenietur Deus Verbum Filius Spiritus sancti. Tandem (Num. 12): Secuti sunt evangelistam; nam cum venisset ad ἐπιδησίαν, fugit generationem de Verbo dicere, et dixit incarnationem, etc.*

Sermone 4 (Num. 2): *Qui Deum simpliciter dicit de Maria natum, primo omnium nobilitatem gentibus prostitit dogmatis, atque exponens in medium vituperandum: id ridendamque proponit. Statim enim paganus cum reprehensione accipiens, quia de Maria Deus est natus, inferet adversus Christianum: Ego natum et mortuum Deum, et sepulchrum adorare non queo. Liquida autem dogmatis divisio ista est. Qui natus est, et per partes incrementorum temporibus equit, et mensibus legitimis portatus*

in ventre est, hic humanam habet naturam, sed Deo sane conjunctam. Et statim (Num. 4): *Divisionem igitur super hoc præcedentis magistri valde tam admiratus dicentis: Qui ex muliere natus est, NEC DEUS QUOD, NEC PURUS NOMO, quia neque Deum oportet dicere nude et utcumque generatum; nemo enim qui se est antiquior generat. Et tandem (Num. 8, 9): Dicis simpliciter: Deus est qui natus est de Maria. Statim hæreticus Arius inseri reprehendens: Ergo immerito nos arguitis, Filium minorem Patre et creatum dicentes; quoniam apud vos etiam hoc in confessione est, Verbum Deum esse qui natus est de Maria. Audi quæ idem Deus Verbum de se ipse testatur: Euntes renuntiate fratribus meis: Vado ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum (Joan. xx, 17). Sed cum hoc diceret, qui natus est de beata Maria, humanitate quidem nobis constatualis erat; in eo autem quod conjunctus Deo, nostra erat longe, quia Deus, substantia melior.*

Sermone 5 (Num. 8), qui totus est de Deo nato et Virgine Θεοτόκῳ: *Vide quid accidit, hæretice; non invidéo nomen Virgini Χριστοτόκῳ. Fateor enim reverendam esse eam quæ suscepit Deum, per quam transierit Dominus omnium, per quam justitiæ Sol illuxerit. Deus enim erat Verbum, et cum homine conjunctum, et in eo habitans. Sed porro suspicor plausum, quomodo hoc quod dixi, TRANSIERIT, intellexistis. Non dixi pertransiit, pro eo quod est genitus; non enim ita facile meæ sententiæ obliviscor. Transiisse Deum per Virginem Χριστοτόκῳ, a Scriptura perdoctus sum; natum non edoctus sum. Nusquam divina Scriptura Deum ex Virgine Χριστοτόκῳ asservit natum; sed Jesum Christum, Filium, Dominum.*

Sermone 7 (Num. 57): *Non per se ipsum Deus est, quod in utero figuratum est; non per se Deus est, quod creatum est a Spiritu sancto.*

Observandum, quarto, questionem de conjunctione naturarum in Christo alius alias, ut diximus, verbis propositam fuisse, istis cum sedere cœpit Nestorius, an Emmanuel esset vero Deus, et Virgo vere Θεοτόκος. Unde ipse sermone 1 (Num. 6): *A nobis, inquit, invicem frequenter sciscitantur an Θεοτόκος dicenda sit Maria, an autem ἑθροπτοτόκος. Et in epistola 3 ad sanctum Cælestinum (Num. 3), cum vellet exponere questionis solennem statum: Estimemus, inquit, duas sectas contrarias sibi stare, et harum altera hanc vocem proferat solum, Θεοτόκος; altera vero illam solum, ἑθροπτοτόκος; et utraque secta ad suam confessionem ulteram trahat, ut si hoc non impetraverit, periclitetur de Ecclesia cadere, etc.*

Hinc etiam Dorotheus Anastasiusque, primi impietatis buccinatores, non alia verborum forum usi sunt quam ista, quæ ad questionem communem responderet: *Si quis Mariam Deiparam esse dixerit, anathema sit.*

Immo Cyrillus testatur universum fere certamen pro fide susceptum de eo fuisse, quod Virgo Deipara affirmaretur: quia de causa Joannes Antiochenus cum litteras amicas Nestorio scriberet, unum id ab ipso exigit, ut Θεοτόκος diceret, et cum fidei suæ libellum daret, de Virgine primum Θεοτόκος dixit, eaque veluti confessionis tessera catholicum se ostendere voluit.

Sed eximum est in hanc rem Pauli Emeseni factum. Cum procuraret Ecclesiarum pacem Nestorii causa turbatam, suam in Ecclesia Alexandrina in infinita concione probaturus fidem, qua ratione tunc oportebat, post allatum prophetæ locum: *Ecce Virgo in utero habebit, etc.*, erupit in hæc verba: *Parti illique Dei genitrix Emmanuel. Tum populus exclamavit: Ecce fides hæc est, Dei hoc donum est, orthodoxe Cyrille; istud audire quærebamus. Qui ita non loquitur, anathema sit. Mox Paulus: Peperit proinde nobis Deipara Maria Emmanuelem; Emmanuelem autem, hoc est, Deum hominem factum. Nam Deus Verbum, qui ante sæcula arcano ineffabilique modo ex Patre genitus est, novissimis temporibus natus est ex muliere.*

Quomodum igitur Athanasii temporibus, qui **A** *ἀποστόλων* faleretur, sic etate Nestorii, qui *Θεοτόκον* aperte diceret, rectam fidem sequi videbatur: et econtrario, ut Arianis accensebatur quisquis *θεοούσιον* fateri nollet, ita et Pauli Samosateni partibus addiebatur qui *Θεοτόκον* rejiceret. Tam aperte porro rejecit Nestorius quam qui apertissime.

Sermone 1 (Num. 6, 7): Audiant hæc, qui in dispensatione Dominicæ innovationis cæciti non intelligunt, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant (1 Tim. 1, 7). Qui, sicut modo cognovimus, a nobis invicem frequenter sciscitantur an *Θεοτόκον* dicenda sit Maria, an autem *ἀδελφοτόκος*. Habet matrem Deus? Ergo excusabilis gentilitas matres diis subintroducens. Paulus ergo mendax, de Christi deitate dicens *ἀπάτωρ, ἀυπάτωρ, ἀνευ γενεολογίας*, id est, sine patre, sine matre, sine generationis narratione. Non, r̄s̄ optime, Maria peperit Deum. Quod enim de carne natum est, caro est; et quod de spiritu, spiritus est (Joan. III, 6). Non peperit creatura eum qui est increabilis; non recentem de Virgine Deum Verbum genuit Pater: In principio enim erat Verbum (Joan. I, 1), sicut Joannes ait. Non peperit creatura Creatorem; sed peperit hominem, Deitatis instrumentum.

Sermone 2 (Num. 2): Quoties igitur sancta Scriptura dictura est, vel generationem Christi ex beata Virgine, vel mortem, nusquam Deum dicit, sed aut Christum, aut Jesum, aut Dominum, etc.

Sermone 3 (Num. 4, 5, 6, etc.): Et Ariani quidem, tametsi majestate paternæ Deitatis Verbum Deum minorem delirant, non tamen novellum fateatur: hi autem eum etiam beatæ Mariæ secundum, etque posteriorem esse pronuntiant, et temporalem matrem officii temporum Divinitati consignant, etc. Et postea: Verbum ergo Deus non est natus ex Maria, sed in illo qui ex ea natus est mansit. Non ex Virgine initium habuit, sed illi qui crescendo per menses paulatim composuit in utero Virginis est, inseparabiliter omni tempore sociatus est, etc.

Sermone 4 (Num. 2): Qui Deum simpliciter dicit de Maria natum, primo omnium nobilitatem gentibus prostituit dogmatis, etc.

Sermone 5 (Num. 5, 6), qui totus est adversus **C** *Θεοτόκον*, objicit sibi catholicorum rationem. Si Deus est Christus, inquit, et Christus ex beata Maria est ortus, cur Virgo non est Dei genitrix? Nihil occulto quod ab illis objicitur. Nam veritatis amator omnia quæ a falsitate dici possunt accepta sibi objicit. Tum respondet: Formatur in utero infans, sed quoad figuram acceperit, nondum habet mimam: at ubi figuratus fuerit, jam anima informatur a Deo. Et igitur mulier corpus parit, sed Deus animam tribuit, neque ideo mulier dicitur animæ genitrix, quia peperit animatum, sed potius hominis genitrix, sic quoque beata Virgo, etsi peperit hominem, simul cum illo pertinensente Dei Verbo, non ideo est Dei genitrix; non enim Verbi divinitas a beata Virgine initium cepit, sed erat natura Deus. De beato Joanne Baptista predicatur a sanctis angelis, implendum esse infantem Spiritu sancto, adhuc ex utero matris suæ (Luc. 1, 15); atque ita beatus **D** Joannes Baptista Spiritum sanctum habens editus est. Quid igitur? Appellabimus ipsam Elisabeth Spiritus genitricem? Huc animum referre, ac si qui in vobis fuerint qui ad ea que dicuntur, tamquam ad inaudita et insolita, moveantur; veniam date illorum imperitiæ.

In epistola 1 ad sanctum Cælestinum (Num. 4-6): Sed et Virginem *Χειροτόκον* ausi sunt modo quidam dicere; hæc vero *Θεοτόκον* vocantes non perharrescunt, quando sancti illi et supra omnem predicationem Patres per Nicæam nihil amplius de sancta Virgine dixisse loquuntur, nisi quia Dominus noster Jesus Christus incarnatus est ex Spiritu sancto et Maria virgine. Et postea: Taceo Scripturas, quæ ubique Virginem materem Christi, non Dei Verbi, et per angelos, et per apostolos predicantur. Propter quæ quænta certissima sustinuerunt, celsissimo fonsam præcedentem doctrinæ beatitudinem tenent, hoc præsertim attendentem, quod non frustra verba

verimus; sed emendati sint gratia Domini multi ex his qui perversi erant: discentes a nobis quia debet esse parienti *θεοούσιος* nativitas; quia Dei Verbi commixtura nulla est cum homine, sed unio creaturæ et humanitatis Dominicæ: Deo conjunctæ ex Virgine per Spiritum. Siquis autem hoc nomen, *Θεοτόκον*, propter natum humanitatem conjunctam Deo Verbo, non propter patientem proponit, dicimus quidem hoc vocabulum in eam quæ peperit non esse conveniens; oportet enim terram matrem de eadem esse essentia qua est ex se natum; ferri tamen posse propter ipsam considerationem, et quod solum nominetur de Virgine hoc Verbum, propter inseparabile templum Dei Verbi ex ipsa; non quia ipsa sit mater Dei Verbi, nemo enim antiquiorem se parit.

Et in epistola 2 ad sanctum Cyrillum (Num. 11): Ubique per divinas Scripturas, quoties meminerunt Dominicæ dispensationis, non Divinitatis Christi, sed humanitatis ejus; passio et nativitas traditur, ut secundum liquidissimam rationem convenientius ac aptius sit sanctam Virginem, non genitricem Dei, id est, *Θεοτόκον*, sed Christi genitricem, id est, *Χειροτόκον*, vocari.

Ex his perspicuum est a Nestorio *Θεοτόκον*, non verbo tantum rejectam, sed multiplici quoque ratione.

Nam contendebat primo sine regula, vel Scriptura, vel traditione, loquendum non esse; *Θεοτόκον* vero neque Scripturam sacram, neque concilium Nicæanum, neque alia quæcumque meminisse.

Deinde confessionem *Θεοτόκον* gentilitati favere, matres diis suis subintroducunt.

Tertio, hæc eadem opinione mendacem fieri Paulum, qui dixisset Christum esse *ἀπάτωρ* et *ἀυπάτωρ*.

Quarto, id totum pugnare cum Verbi incorporeitate, incommutabilitate, eternitate et consubstantialitate cum Patre. Nam quod de carne est, inquebat, caro est; et quod Virgo gessit creatum est a Spiritu sancto; et nemo antiquiorem se parit; et quisquis paritur; parienti est *θεοούσιος*; et omnis mater consubstantialis ei est cuius mater dicitur.

Quinto, hanc ipsam opinionem pugnare secum, dumque Deiparam astruit, negare Christi matrem. Si enim, aiebat, non hominis natura, sed Deus Verbum erat, quem illa pariebat; quæ peperit, nequaquam mater ejus qui natus est invenitur; quomodo enim alique fiet ejus mater, qui a natura genitricis est alienus?

Sexto, eos qui *Θεοτόκον* predicant, pejus Arianis delirare: Ariani enim, tametsi Verbum Deum paternæ Deitatis majestate minorem faciant, non tamen novellum latentur. Hi autem eum etiam beatæ Mariæ secundam et posteriorem esse pronuntiant, et temporalem matrem officii temporum Divinitati consignant (Num. 4).

Septimo, illos ipsos *Θεοτόκον* defensores, excellentiam incarnationis, dogmaticisq; nobilitatem gentibus prestitutam traducere, r̄s̄que ac calumnie exponere, immo et Arianis in eo favere, quod catholicorum argumenta infringant.

Octavo, sentire cum Ario et Eunomio, atque Apollinari, qui *Θεοτόκον* appellationem invenere studuerunt: ut facta mixtione, duabusque naturis minime distinctis, nihil ex his quæ viliora sunt de humanitate dictum acciperetur; ac locus illis jam adversus ipsam Divinitatem pateret, tamquam omnia de uno dicerentur, non ratione dignitatis ex ipsa conjunctione consequentis, sed ipsius ratione naturæ (Serm. 5, num. 5).

Nono, posita confessione *Θεοτόκον*, consequens esse ut dicitur primo ipsamet Deitas ex Virgine nata; deinde mulier qualibet animæ illi genitrix; denique Elisabeth Joannes parens *χειροτόκος*; quæ tria manifeste sunt, vel impia, vel imperitiæ plena. Ea vero consequi coniciebat ex eo quod Virgo horanem juncta erat Divinitas, mulier illi qui a Deo animam accepit, et Elisabeth Joannem qui a Deo animam accepit, et Elisabeth Spiritum sanctum in lucem edidit.

Decimo tandem, Virginem dici non posse *Θεοτόκον*.

quia Christum peperit, in quo erat Verbum Deus, nisi dicatur pariter et Patrem peperisse, et Spiritum sanctum, quoniam ambo quoque in Christo erant, cum sint etiam in quibuscumque justis; immo si Θεοτόκος vocatur, et non Λογοτόκος, satis ipsa voce prodi quod non unus persona genitrix dici debeat, sed totius Trinitatis, qui Deus est.

Est impetus hoc in loco interrogare Nestorii patros, et Albertinum præcipue, qui eruditus videri vult, sintne hæc hominis verbo imprudenter lapsi, an meditati quæ diceret. Sintne hæc argumenta decem incogitantis alicujus, cui vox una exciderit; an maligni contradictoris qui multa commentatione singula rei adjuncta perpenderit. Sintne denique linguæ vitium æstu abreptæ tam artificiosa oratio, aut animi potius sibi ubique similis, semperque in instituto constantis.

Observandum quinto, cum Proclus, in oratione panegyrica (Num. 7), de utero Virginis exclamans dixisset: *O templum in quo Deus factus est sacerdos, non naturam commutans, sed eum qui secundum ordinem est Melchisedech propter miserationem indutus!* dicto Nestorium non tantum offensum fuisse, sed impatientiam quoque extemporali oratione prodidisse; immo postea, cum resedisse debuisset ira, sermone 6, expositis Pauli verbis: *Considerate apostolum et pontificem confessionis nostræ Jesum*, graviter in Procli sententiam invectum esse, perinde ac si omnes pontificis proprietates ab Apostolo tam diligenter conquisite ac exposite Divinitatem Verbi, etiam incarnati, non decerent.

Sermone igitur 6: *Apostoli nomen, inquit, in Christo audientes, Deum Verbum male intelligunt apostolum esse; legentes item pontificis vocabulum, Deum esse imaginantur pontificem, mira dementia! Quis enim apostoli officium audiens, non statim videat hominem demonstrari? Quis summi sacerdotis nomen: audiens, Divinitatis naturam ad sacerdotis ministerium vocet?*

Tum enumeratis plusquam quatuordecim notis pontificis illius, de quo Paulus loquitur, postquam singulas argumentatus est, orationem colligens: *Hic ille, inquit, cum Mose, quoad ducendi exercitus typum comparatus, ille semen Abraham vocatus, ille per omnia similes fratribus, ille tempore factus pontifex, ille per passiones consummatus, ille qui in quo passus est, ipse tentatus, potest tentatis auxiliari, ille secundum ordinem Melchisedech pontifex appellatus. Cur igitur diversa sentis a Paulo? Cur impassibilem Deum Verbum corpore terreno commiscens, passibilem pontificem facis? Cum sit igitur nobis hic solus pontifex, et condolens et cognatus, et firmus, de ejus fide nunquam depellamini; ipse enim vobis ex promissa benedictione, ex semine Abraham missus est, ut pro se et pro suo genere corporis sacrificium offerens (Serm. 6, num. 9, 10).*

Tot testimoniis tamque manifestis non cessant, quibus placuit Nestorium adversus Ecclesie judicium defendere; sed conantur primum inflmare vim argumentorum quæ modo adhibita sunt. Tum producant testes, quorum auctoritate probent Nestorium reipsa pro veritate stetisse, soloque verbo lapsum esse. Denique videtur sibi posse aperire lapsus causam, accensum nempe fidei studium, et inflammatum ardorem in Apollinaristas atque Arianos, in quos cum nimio, ut erat solitus in omnes hæreticos, abreptus esset æstu, neque modum loquendi tenuerit, neque voces tenere prolatis, præ impatientia dedecoris, corrigere voluerit. Tria hæc sigillatim ad examen vocanda.

§ IV. Quid defensores Nestorii argumentis § superiore adductis respondeant, et ejusmodi sint eorum responsa.

Eos tantum convenimus qui fidem concilii Ephesini salutare se profiterentur, non item aut Socinianos, aut alios ejusmodi apertos antichristos, id est, qui divinitati Christi bellum aperte indixerunt. Inter illos

igitur, quicumque Nestorii causam susceperunt, intellexerunt facile eam se tueri non posse, nisi quem hæresis absolvere nituntur, non modo ignorantie accusent, sed etiam inconstantie condemnent, quasi pugnaverit adversus eos quos cum Patribus loqui nesciret, et in explicanda mentis suæ sententia alia aliis temporibus verba adhibuerit, quæ ancipites haberent et perplexos sensus.

Distinguunt igitur duas in incarnationis doctrina quasi partes, fidem et intelligentiam. Fide creditur, inquit, quod Christus sit Deus homo, quodque nature duæ in persona una, divino quodam atque ineffabili modo, junctæ sint, etc. Intelligentia percipiuntur subtiliora quedam insecutaria fidei, exempli gratia, quæ et quanta ex unionis modo idiomatum communicatio nascatur; quæ ratione quæ Dei sunt ad hominem, quæ hominis ad Deum pervadant, etc.

Nestorium dicunt, ut erat probatæ ad instituendos fideles doctrine, perspexisse procul dubio, quantum satis ad obeundum officium, quæ *καρίαι* et quasi *ὀρθοδοξίας* ad fidem pertinent, ut quod Christus sit unus Dei Filius, unusque omnium Dominus; quod non dividatur in duas personas, nec solus sit per se homo, etc. Sed, quæ humanæ mentis imbecillitas, calligasse in fidei insecutaria, ideoque abhorruisse a nonnullis vocibus in Ecclesia receptis, eujusmodi sunt, *Deus natus, passus, pontifex, Deipara Virgo*, etc.

Addunt id ipsi contigisse quod solet viris dignitate præstantibus, qui cum arguuntur erroris, aut etiam monentur, errorem malunt defendere quam fateri, ne confessione dignitatem, aut abjiciant, aut certe minuant. In eo igitur auit Nestorium pertinaciter perstitisse, in quod inconsiderate inciderat; ideoque anathemate percussum, vel per injuriam, quod Calviniani quidam effutunt; vel propter solam animi obstinationem, quod imprudenter catholicis nonnullis excidit.

Hujus defensionis duæ sunt partes. Prima proprie defensio est, altera potius excusatio. Illam consistunt partim testimonio veterum, partim ratione; istam sibi credi volunt. Prior discutietur sequente §, posterior in presenti.

Aiunt igitur Nestorium peccasse quidem contra leges *ἀντιδόξατος*; sed id minime obstare quominus rectam ceteroquin fidem teneret: idem enim accidit quibusdam Patribus, quos tamen Ecclesia colit ut fidei magistros, et illis præsertim qui in terminis abstractis communionem idiomatum admiserunt, quo nihil est intolerabilius in hac questione, cum apertam indicet naturarum confusionem. Cum ergo illi salva fide peccare potuerint per excessum, quidni pariter salva fide per defectum Nestorius dicatur peccasse?

Verum ea ipsa distinctio quæ adhibetur a patronis Nestorii, ostendit per se satis quomodo non sit eadem Patrum quæ Nestorii causa.

Nam, primo, Patrum opinioni non erat consequens ut tolleretur naturarum unio καὶ ἰσοστάσις, qui cardo questionis; consequens erat Nestorianæ.

Deinde, Patrum dicta facile possunt ad modum loquendi benigna interpretatione revocari, detracto scilicet quod abundat: non poterant id pati Nestorii voces, siquidem eo addito quod desit, jam ea fateri oporteat quæ Nestorius ferre se non valere palam professus erat.

Postea id addebant Patres, quo vocum *ἁεσιτία* coerceretur, anathema scilicet hæreticis, quibuscum sentire videri possent, et in ea quidem parte qua hæresis *ὀρθοδοξίας* contineretur. Contra Nestorium adjungebat nihil quo erroris suspicio minueretur, sed quo potius firmaretur, atque etiam sepe augetur. Neque enim hæreticis, quibuscum sentire credebatur, dicebat anathema in ea parte qua opus erat, sed in alia quæ non veniebat in questionem. Istud vero quid erat aliud quam consensionem reipsa fateri?

Quid quod Patres apertam aliis in locis pro fide sententiam dixerant; immo ubi venia egere credi:

possent, voces ibidem protulerunt quibus sinceritatem fidei suæ demonstrarent, ut quod Divinitas passa sit carne, etc. Nestorius postquam semel prodidit latens in animo virus, nihil attulit non consentaneum errori, nihil non coherens.

Aliqui tandem Patrum sui sunt Nestorii vocibus, *συναρτις, ἀκαλόγητος, ἰσοκλήσις, Θεοτόκος*, etc.; immo, quod notavit Leontius, sententias plures easdem dixerunt, nec idcirco tamen in suspicionem erroris venerunt; partim quia nondum quæstionis status libertatem loquendi legibus quasi temporalibus coercuerat; partim quod Nestorius singulas quibus uteretur voces studiosè conquisierat, ex ipsis etiam Seripturis, quæ in oppositos sensus flecti facile possent, ad fraudem faciendam, unaque vocula e catholicis in hæreticas verterentur: ut puta incarnationem dixit *ἰσοκλήσιον*, dixerunt et catholici; sed ille solam, isti non solam, Christum vocavit hominem *Θεοτόκον*, vocavit et Basilius; sed Nestorius Deum simul naturam addere noluit, quod addidit Basilius, etc.

Verum, ut excusationis fundamentum eruatur, pervideandum curiosus an non *ἀκρίδωτος* leges Nestorius spreverit potius quam nescierit. Ipsi certe interfuit sprevisse, quo calumniam vulgo probabiliorum catholicis faceret: cum enim ipsis vitio verteret quasi dicerent Divinitatem secundum se natam ex Virgine, passam in carne, inseputam tumulo, et alia ejusmodi, eos consensionis cum Ario atque Apollinari eo credibilium accusabat, sequè catholicum ostendebat, quod contra hæreticos pugnare, et ab hæreticorum sociis invidiam conflam sustinere videretur.

Potuitne homo, mente non tardissima, docendis populis prepositus, concertationibus exercitatus frequentissimis, in lectione Patrum, ut ipsemet factabat, versatissimus, nescire quid in quæstione, de qua dicere necessarium sæpe fuerit, partium esset opinio? Potuitne ignorare quis esset status controversiæ per annos fere bis centum agitata? An non intelligebat vir ex erudita Antiochenorum Ecclesia in regie urbis thronum doctrinæ fama subvectus, quid contentendes super lite contestatissima partes sentirent? Fugiebatne tractatorem veteranum qua quæque pars arte declinaret objectiones, suamque sententiam exponeret? Nihil afferere quod non prius Samosatensis Dionysio Alexandrino objecisset; nihil quod Dionysius Patresque Antiocheni non diluissent, exposita fide de pugnantes in speciem Christi attribuit. Nulla certe adhibebat argumenta, nisi quæ a Photino sumperat, sed Theodori arte exposita.

Quid plura? Fuitne adeo mens ipsius emola, cum evomeret impietatis virus, ut eorum oblivisceretur quæ prius noverat de communione idiomatum, quæque tradebat in Ecclesia, cum palam de Christo diceret (Serm. 9): *Magnum sane tanti doni sacramentum; hic enim qui videtur infans, hic qui recens apparet, hic qui fasciis corporalibus eget, hic qui secundum visibilem essentiam recenter est editus, Filius est, ut Scriptura docet, æternus, Filius universorum opifex, Filius qui suæ opis fasciis dissolubilem creaturæ naturam astringit. Infans enim Deus est suæ potestatis; tantum abest, Arie, ut Deus Verbum sit sub Dei potestate. Novimus ergo humanitatem infantis ac Divinitatem; filiationis unitatem servamus in Deitatis humanitatisque natura. Hoc autem dico ut noveritis quam superexcellens et summa quædam Deitatis conjunctio existebat, etiam in infante ipso, cum Dominica caro conspiceretur; erat enim ipse, et infans, et infantis ipsius Dominus.*

Noverat sane rectas loquendi formas, ante proditam hæresim; sed cum illæ argumenta sophistica eliderent, quibus solis utebatur, servare ipsas noluit inter impugnandam fidem; neque id mirum, cum nemo ea videri velit scire quæ suis rebus incommodare intelligit.

A § V: Quid afferant Nestorii defensores, ut ipsam probent reipsa fidem rectam secutum esse.

Jam vero ut defensores illi præbent Nestorium rectam fidem secutum esse, testimonia sex edunt, clara, ut ipsis quidem videtur, minimeque dubia. Et primum quidem Nestorii ipsius, non tantum rectam fidem expressis apertisque verbis præsentis, sed etiam calumniam sibi hæc in parte fieri querentis. Alterum Joannis Antiocheni, viri a sanctis Patribus non laudati tantum propter sanctitatem vitæ, sed etiam in fidei testem adducti. Tertium, episcoporum totius fere Orientis; quos inter plurimi sanctitatis et doctrinæ fama nobiles. Quartum Theodoretum, quem divinum Photius, alique Græci nominant. Quintum, Socratis historici, res suorum temporum scribentis. Sextum, Diodori Tarsensis et Theodori Mopsuesteni, quos multi Patres miris laudibus etiam fidei, extulerunt, cum eadem nihilominus atque Nestorius dicerent.

Sic igitur illi argumentantur. Cum fides orthodoxa hac in parte, vel omnino, vel maxime quatuor propositionibus contineatur, quod Christus non sit solus homo; quod unus existat, id est, neque duo sint filii, neque duo domini, aut Christi; quod naturæ ambæ in unam Verbi hypostasim convenerint; et quod beata Virgo dicatur Deipara. Nestorius ne unam quidem partem absolute negavit, singulas expressis verbis asseruit.

Primum manifeste sermone 7 (Num. 25): *Non nudus homo Christus, o calumniator; sed homo simul et Deus. Si autem Deus tantummodo existeret, oportebat eum, secundum Apollinarem dicere: Quid me queritis occidere Deum, qui vobis veritatem locutus sum? Nunc autem dicit: Quid me queritis occidere hominem istum, qui spinis coronatus est? istum qui dixit: Deus Deus meus, quare me dereliquisti? istum qui triduanam sustinuit mortem, etc.*

Sermone 12 (Num. 2): *In atupore remaneat dentium Paulus Samosatensis, qui vobis Dominicam humanitatem nudam a Deitate deliravit, qui solam, præter Divinitatem, fabulatur hanc, quæ semper conjuncta est atque connata, quæ eadem ac pariter potest quæ Deus. Donavit enim illi Deus nomen quod est super omne nomen.*

Alteram non minus clare, sermone 2 (Num. 5): *Divisio non est, neque conjunctio, neque potentia, neque filiationis, neque hujus quod est Christus. In hæc divisio non est; in Deitate vero et humanitate divisio est. Christus, secundum quod est Christus, indivisus est; et Filius, secundum quod est Filius, indivisus est. Non enim habemus duos Christos, vel duos filios; neque est apud nos primus Christus et secundus; neque alter et alter; neque iterum alter filius, et iterum alter filius: sed idem ipse est duplex, non dignitate, sed natura.*

Sermone 11 (Num. 1, 2, 3): *Magnum sane tanti doni sacramentum! Hic enim qui videtur infans, hic qui recens apparet, hic qui fasciis corporalibus eget, hic qui secundum visibilem essentiam recenter est editus, Filius est, ut Scriptura docet, æternus; Filius universorum opifex, Filius qui suæ opis fasciis dissolubilem creaturæ naturam astringit. Infans enim Deus est suæ potestatis; tantum abest, Arie, ut Deus Verbum sit sub Dei potestate. Novimus ergo humanitatem infantis ac Divinitatem; filiationis unitatem servamus in Deitatis humanitatisque natura. Hoc autem dico ut noveritis quam superexcellens et summa quædam Deitatis conjunctio existebat, etiam in infante ipso, cum Dominica caro conspiceretur; erat enim ipse, et infans, et infantis ipsius Dominus.*

Sermone 12: *Unus Filius, quod visibile est, et quod invisibile; unus Christus, et iste qui utitur, et id quo utitur. Naturæ duplices, sed Filius singularis. Quid sermonem in calumniam vocas?*

Tertiam catholicæ fidei partem exponere videtur non obscure, in epistola 2 ad Cyrillum (Num. 5) et Ut nominibus quibusdam utriusque naturæ communibus

et significationis positis, neque ea quæ generationis Filii et dominationis dissecantur, neque ea quæ naturarum sunt propria, in singularitate naturæ Filii ulla confusionis abolitione periclitentur.

Epistola 2 ad sanctum Coelestinum (Num. 3) : Multas etiam nobis labor hic ce.ibratur, dum elaboramus eruere sordidissimam impietatem pessimæ opinionis Apollinaris et Arii de Ecclesia Dei. Nescio enim, quemadmodum quidam, de ecclesiasticis quondam contemperatiōnis imaginem ex Deitate et humanitate Unigeniti concipientes, ægrotent ægritudine prædictorum hæreticorum, dum et corporis passiones audent superfundere Deitati Unigeniti, et immutabilitatem Deitatis ad naturam corporis transiisse confingunt, et utramque naturam (quæ propter conjunctionem summam et inconfusam in una persona Unigeniti adoratur) contemperatiōnis mutabilitate confundunt.

Apud Cyrillum ipsum (1 part. conc. Ephes. c. 4), libro de Recta Fide ad reginas, cap. 12 : Ceterum nomen hoc, Christus, quidam nescio quo modo Dei Patris Verbo etiam Christum ac per se, hoc est, ut extra carnem positum mente concipitur, convenire asserunt; mox vero in illum quoque similiter illud competere contendunt, qui ex sacra Virgine natus est, prout hic quoque per se separatim subsistere consideratur. Postremo ambobus simul perinde ac uni congruere tradunt, ratione nimirum conjunctionis, ut ipsi loquuntur, in unam illos personam colligant.

In epistola ad Alexandrum Hierapolitanum (In conc. v œcumenic., collat. 6) : Oportet manere naturas in suis proprietatibus, et sic, per mirabilem et omnem rationem excedentem unitatem, unum intelligi gloriam, et unum confiteri Filium. Et iterum : Non duas personas unam personam facimus, sed una appellatione Christi duas naturas simul significamus.

Sermone quodam innominato apud Cyrillum (Lib. v Contrad.), in quo inducitur Christus loquens : Cum sim Dei forma, servi formam indui; cum sim Deus Verbum, in carne conspicio; cum universitatis sim Dominus, personam pauperis propter vos indui; cum etiam visibiliter, esurientibus cibum subministro.

Quartum denique, sermone 6 (Num. 4) : Dixi jam sæpius : Siquis inter vos simplicior, sive inter quoscumque alios, voce hac Θεοτόκος gaudet, apud me nulla est de voce invidia; tantum ne Virginem faciat deam, etc.

Epistola 3 ad sanctum Coelestinum (Num. 2) : Ego autem et hanc quidem vocem, quæ est Θεοτόκος, nisi secundum Apollinaris et Arii furorem, ad confusionem naturarum proferatur, volentibus dicere, non resisto.

Sermone 12 (Num. 7) : Damna eos qui dicunt, secundum Apollinaris et Arii sensum, Dei genitricem; et ego una tecum clamo Θεοτόκος. Et postea (Num. 22) : Filius Dei natus est Deus Verbum et homo; ergo quæ peperit, propter unitatem dicatur Dei genitrix, id est Θεοτόκος.

Sermone 13 (Num. 7) : Quoniam autem oportet, propter eos qui lucidiorem requirunt intellectum, maxime cum sint Ecclesie filii, uti manifestiore locutione; propterea et modo eadem definitio qua prius breviter de illa beata Maria semper virgine prædicabam, etiam nunc, evidentiore sermone, summa voce proclamo, quoniam sancta Virgo et Dei est et hominis genitrix.

Hactenus pro se Nestorius, nunc Joannes Antiochenus, fidel Nestorii probe conscius, sive propter diuturnum Antiochiæ convictum, studiorumque et magistri communionem; sive ob diligentem, post commotas a recessu turbas, rei totius pertinentis ad amicum inquisitionem. Scribens igitur ad Nestorium (1 part. conc. Ephes. cap. 25) : Si enim, inquit, mens tua eadem sapit et sentit quæ sancti Patres Ecclesiæ doctores (nam hoc, domine mi, et ex multis, et ex communibus amicis, de te accepimus), quorum vereris pium sensum convenienti voce publicare? Et postea : Quis, quare, reprehendat, si ea quæ sentis libere exponas? Immo vero, quis non laudet, si nomen, cuius sensum plures, ut cognovimus, possidet, propter publicam

quietem communemque orbis pacem admittat? Et rursum : Multi, ut intelligo, non infrequenter ex te audierunt quod ipsam solam vocem, non piam quoque ipsius vocis notionem averseris; si qui vero celebrioris famæ ecclesiastici auctores tibi fuerint, ut, ipso quoque nomine admisso, sacram virginem Mariam Deiparam appelles, te istud neutiquam recusaturum esse.

Est autem antistitem illius testimonium tanto gravius, quanto fidei orthodoxæ scientior habitus est, etiam a summis pontificibus, etiam cum de fide ageretur.

Suum antistitem secuta est hac in parte diocesis tota Orientis, quæ cum episcopis abundaret, sanctitate pariter atque doctrina præstantibus, Nestorii tamen causam suscepit, nec ab ipsius sententia, si Theodoretum audimus, recessit unquam, nisi verbo tenus, molliens scilicet duriores Nestorii voces, eaque, inter explicandum Incarnationis mysterium, vocum œconomia utens, quam ille præ sola superbia animique contumacia respuerat. Cum igitur Orientis synodus, propter ineundam Ecclesiarum pacem, consensisset in Nestorii abdicationem, synodice nomine Joannes scripsisset, non solum confessionem Cyrillo, quam ille irreprehensibilem dixit, sed etiam epistolam imperatori, de qua Theodoretus (Epist. 2 ad Alexandrum Hierapol.) : Cognovi quod is qui hanc scripsit (epistolam ad imperatorem), idipsum sentiens, indiscrete atque iniquo damnavit eum qui nihil præter doctrinam sanam novit aliquid et docuit. Sed anathematismus insertus, licet idoneus sit, amplius quam consensus damnationis, ejus turbare lectorem, tamen quia non indiscrete, sed sub quadam consideratione positus est, solatium præstitit; nec enim dixit : Anathematizamus doctrinam ejus, sed Quæcumque aliter dixit, aut sensit, quam doctrina apostolica continet.

Ipse vero Theodoretus quid super ea re sentiret patefecit, tum adductis verbis non obscure, tum istis clarissimis (Epist. 2 ad eundem) : Jam tuæ sanctitati prædixi quia si domini mei venerabilis et sanctissimi episcopi Nestorii fuerit dogma damnatum, nec ego cum his qui hoc faciunt communicabo. Quod si tuæ sanctitati placuerit, idipsum literis inserere, quæ Antiochiam diriguntur, hoc fiat : ne ergo differatur, obsecro, tuis hærendo vestigiis. Non minus manifeste mentem aperit scribens Andreæ Samosateno. Exigit autem Aristolans subscriptionem factæ dudum damnationis, et ut anathematizetur sancti episcopi dogma Nestorii. Scit autem vestra sanctitas quod si quis indiscrete doctrinam anathematizet ejusdem sanctissimi et venerabilis episcopi, idem est ac si pietatem anathematizare videatur. Oportet ergo, si omnino compellimur, eos anathematizare, qui purum dicunt hominem Christum, aut qui in duos filios unum Dominum nostrum Jesum Christum dividunt, et qui ejus abnegant Deitatem.

Quin et Socrates historicus, cum Nestorii libros evolvisset curiose, ut ipse quidem testatur, scripsit tamen in hæc verba (Lib. vii, c. 32) : Nestorius apud complures venit in opinionem, quod Dominum simplicem hominem esse diceret, quodque Pauli Samosatani et Photini dogma in Ecclesiam introduceret; atqui de hac re tanta concertatio, tantaque tempestas commota est, ut œcumenico concilio opus fuerit. Ego vero, dum ejus libros lustrò, hominem imperitum reperio, etc., nec tamen mihi videtur imitari Paulum Samosatenum, aut Photinum, et Dominum omnino simplicem hominem dicere; sed solam DEIPARÆ vocem tanquam larvam reformidare. Et postea : Videtur veterum lubricationes ignorare, ideoque, ut dixi, vocem hanc insectari. Nec enim Christum simplicem hominem dicit, ut Photinus et Paulus Samosatenus. Et homiliæ ab eo editæ docent eum nullo modo divini Verbi personam abstulisse, sed ubique illud fatetur subsistens et inexistens, etc. Sic cum sentientem reperio, tum ex ejus libris quos legi, tum ex his quæ amatores ipsius dicunt.

Diodorus tandem, qui Theodorum docuit, et Theodorus, qui Nestorium, communis discipuli mentem, sua patefacta, aperire possunt; ipsis enim Nestorius perinde ac Theodoretus discipulorum alter apparet

inbasit, quod et Cyrillus aperte probat, utrumque cum Nestorio sensisse tradens. At Facundus, postquam Diodorum Athanasii, Petrique Alexandrini, Timothei, Basilii, Chrysostomi, Epiphaniique testimonio recte fidei fuisse probavit, defensionem concludit hanc in modum (*Lib. iv, c. 2*): *Quis autem ferat accusatum a Juliano Diodorum, quod Deum natum de Virgine sateretur, accusari etiam a Christianis, tamquam hoc negaverit? Vel quis audiens Julanium Diodoro comminanti, quod Jesum Galilaeum Deum aeternum praedicaret, quem mortuum et sepultum negare non poterat, et dicentem propterea illum puniri a suis diis summo supplicio, quod miserabiliter imbibens theologorum piscatorum errorem, talia praedicaret: a Christianis quoque judicet abdicandum, velut qui Jesum Galilaeum, hominem tantum, non etiam Deum esse crediderit?*

Theodori autem *περὶ τῆς* profert Facundus (*Lib. iii, c. 2*), tam exquisitae excerptas, ut nihil videatur posse significantius recte fidei afferri. *Libro decimo tertio de Incarnatione: Bonum est in hoc loco maxime concludere quid virtutes habeant ea quae dicta sunt, sive conversari, sive baptizari, sive crucifigi, sive et mori, et sepeliri, et resurgere. Non puro alicui haec coaptantes homini dicimus. Hoc enim in unaquaque dictorum demonstratione addere non moramur, ut nullam columnantibus praebamus male loquendi occasionem. Sed inhabitatio quidem a Deo Verbo, ab ipsa in utero matris plasmatione: inhabitatio vero, non secundum communem inhabitationem, neque juxta eam quae in multis intelligitur gratiam, sed juxta quamdam excellentem, secundum quam etiam adunari dicimus utrasque naturas, et unam juxta adunationem effectam esse personam.*

Operae pretium est videre quomodo singulas Theodori sententias argumentetur Facundus ad ipsius defensionem.

§ VI. Quam infirma sint quae pro Nestorio afferuntur.

Atque haec sunt defensorum Nestorii argumenta, quae quamvis habeant aliquam speciem veri, qua illuserunt Albertino Calvinista aliisque ejusmodi hominibus, re ipsa tamen vanissima sunt, nec aliunde ponderis quidquam habent, si tamen habent, quam vel ab incogitantia, vel etiam ab inscitia abutentium.

Nam ut eorum quae pro se dixit Nestorius pateat focus, notandum est haereticum hunc, quo nihil unquam artificiosius fuit, nihil mendacius, verbis catholicis solum dissimulare mentem suam, magistri Theodori exemplo, a quo non tam dogmata quae sequeretur, quam fraudes quibus se tegeret doctus est.

Observandum deinde totam haeresein cui Nestorius nomen dedit in eo fuisse positam quod duas in Christo naturas negaret *καθ' ὑπόστασιν* uniri, sed solo nexu morali, qualis fere inter conjuges vulgo intercedit, aut certe intercederet inter, eos qui perpetuo atque indissociabili vinculo conjungi cogitentur: alter enim alterius semper esset, nec disjungi possent unquam singuli; sed una foret perpetuum amorum dignitas, unaque auctoritas, et una moraliter persona. Immo et idem utriusque diceretur parens, sed dispari modo: unius natura; alterius velut adoptiva, etc.

Nestorius igitur, cum sibi calumniam fieri quereretur, velletque videri succensere Samesateno affirmanti Christum esse solum hominem, focum fecit; neque enim ipsi objectum erat quod, sicut Samesatenus, Christum vellet existisse aliquando sine Verbo, suumque cum Verbo conjunctionem operibus meruisse. Quis enim non audeat inclamantem subinde, naturas in ipso Virginis utero, immo et in ipso conceptu, copulatas esse? Sed vitio vertebatur, et merito quidem, quod has ipsas naturas copulatas quaevis solo nexu morali: unie fieret ut Deus esset quidem hominis, et homo Dei, non tamen Deus homo et homo Deus; ut evangelistae verba, non proprio, nec, si licet ita loqui, recto sensu acciperentur, sed figurato tantum et *καθ' ὑπόστασιν*; ut Verbum non sit factum caro, sed carnis tantum inhabitator; ut Deus non sit mortuus,

A sed Dei templum; ut Virgo non sit *θεοτόκος*, sed *ἀνθρωποτόκος*, etc.

Neque minor est fraus Nestorii praedicantis Christum esse unum, unumque Filium et Dominum: nam Christum faciebat non hypostasi unum, sed mera conjunctione, more conjugum, qui sunt unum moraliter: quod exemplum obrudit subinde, et Theodorus Nestorii magister, et Theodoretus scholae socius. Faciebat et unum Filium Dei et Virginis, sed mirabilis quaedam strophae; aiebat enim hominem esse Filium Dei, non natura, sed unione; non quia foret ipse Unigenitus, sed quia Unigenito jungeretur; id est, ut loquantur, esse Filium, quia Filius, non in recto, sed in obliquo tantum, quia in filio Virginis habitabat, hoc est, quod omnia Verbi hominisque communicari dicebat *καθ' ὑπόστασιν*.

Jam vero improbi cavillatoris vocem personae usurpantis praestigias detexit Cyrillus, ostenditque unitate personae tegi haeresein, nec aliud significari quam quod Dei et hominis eadem facta sit, per Verbi *ὑπόστασιν*, dignitas, unaque auctoritas, potestas, et si quae sint alia ejusmodi moralia vocabula. Nomen enim personae sumpsit veterator magister ut est vox juris, quia ratione conjuges, ut sapius dictum, una sunt persona: cum tamen sumere debuisset, si bona fide ageret, prout est natura quiddam, atque ipsa hypostasis, qua notione conjugum duae sunt reipsa personae, duaeque hypostases.

Non minus subdole homo planus permittebat Virginem dici Deiparam, modo ne dea putaretur; neque minus perfidiose insidiabatur auditoribus, cum *θεοτόκος* dici juberet, modo ne sentiretur cum Apollinari et Ario. Erat enim in ea haeresi quae matrem dici posse negat ullam, nisi quae consubstantialis sit ei seorsum per se sumpto cujus dicitur mater: atque ita non posse dici ullam Verbi matrem, cum neque Verbo, secundum se ipsum spectato, uila femina consubstantialis esse queat, nisi facta fuerit dea; neque Verbum factum sit per conversionem consubstantiale feminae.

Suam porro mentem homo nequam, scribens summo pontifici, prodidit his verbis (*Epist. I ad Caelest. num. 6*): *Si quis autem hoc nomen, θεοτόκος, propter natam humanitatem conjunctam Deo Verbo, non propter parientem, proponat, dicimus quidem hoc vocabulum in eam quae peperit non esse conveniens; oportet enim veram matrem de eadem esse essentia qua est ex se natum; ferri tamen posse, propter ipsam considerationem, et quod solum nominetur de Virgine hoc verbum, propter inseparabile templum Dei Verbi ex ipsa; non quia ipsa sit mater Dei Verbi, nemo enim enigmiosorem se parit.*

Atque haec est vanitas testimonii quod pro se Nestorius dixit: nihilo plus valet id quod Joannes Antiochenus tulit, sive tempus quo scripta epistola est, sive persona scribentis, sive etiam Nestorius spectetur. Nam tunc temporis Nestorii animus, ut erat exacerbatus supra modum, sic non fuit exprobratione haereseis agendus in furias, sed oeconomica potius tantum adulatione palpandus. Deinde, tunc cum scriberetur epistola, non erat una constansque omnium opinio de Nestorii fide, nam perplexae de industria et ambigue loquebatur; alii enim verba flexililoqua in benigniorem partem, alii in oppositam, sed veriore, interpretabantur. Denique, credibile est ne ipsius quidem Joannis fidem tunc fuisse admodum sinceram; immo vix non certum, quam hauserat a magistro conammi Theodoro doctrinam retinuisse animo, tamdiuque fovisse, donec ipsam, aut questionis agitatione cruditus, aut orbis commotione territus, depeneret.

Quamquam, ut ingenue fatear, suspecta mihi sit semper, estque etiamnum, fidei confessio, quam Joannes in pace Ecclesiarum edidit; neque potuit hactenus, quamvis valde averem, hanc mihi suspicionem minime prudens Cyrilli confessionem recipientis benignique *ορθοδοξία*. Nam primo Acaecius Heroensis auctor fidei videtur, homo, mea quidem sententia,

male affectus erga Christum. Deinde huic fidei Nestorius sine ullo sui dogmatis præjudicio subscribere potuit. Denique videri potest Cyrillus, cum turbarum pertusus esset, putasse Ecclesias pacandas, vel sic. Verum ea de re alias iterum; interim adverte Acacii quoque testimonium pro Nestorio potuisse adduci: scribens enim ad Cyrillum, perinde ac Joannes, videtur Nestorium excusare; sed, perinde etiam ac Joannes, suspectus merito potest esse, propter utramque rationem, et quod dubia sit fidei, et certi in reum affectus.

Eadem est Orientalium episcoporum quæ Joannis causa. Theodoretum autem testimonium audiri procul dubio juræ non debet, cum sit hominis, vel consentientis Nestorio, vel singulari amicitia conjuncti, quod utrumque, aut fidem omnem derogat, aut certe multum minuit.

Adde quod illud ipsum quod prolatum est Theodoretum testimonium rem in contrarium conficit; quomodo enim catholicis persuadeat innocentiam Nestorii, qui contra Ecclesie judicium se facere indicet?

Quæ potest autem esse in re theologica auctoritas Socratis, cum fuerit, aut scholasticus de foro, aut de aula scriptor? Et ut aliqua detur esse, melior tamen inde causa Nestorii non evadet: nam quæ scribit, ea procul dubio vera sunt, sed non ad rem. Nestorium ait non, perinde ac Patrum et Photinum, dicere Christum simplicem hominem; certe: negabant enim illi hominem cum Verbo per se hypostatico atque Patri *ὁμοουσίῳ* conjunctum, quod certe Nestorius fatebatur: negabant jam inde a conceptu hominis, unionem existisse, affirmabat Nestorius: negabant Virginem esse *Χριστοτόκον*, contendebat Nestorius. Quid multa? apertis illi verbis Christum simplicem hominem profitebantur, non profitebatur Nestorius; sed re ipsa *ἕνωσιν καὶ ὑπόστασιν* non admittebat, in quo cum illis consentiret. Illusit ergo Socra i, cum quantum duodecimique sermonem haberet, magnamque sibi esse a Paulo Photinoque distantiam diceret; dicenti enim credidit, ignarus fraudis detegendæ et mysterii penitus intelligendi.

Diodorum vero Tarsi Theodorumque Mopsuesticæ adhibere testes, quibus recta Nestorii fides probetur, quid aliud tandem est quam aliquem velle purum criminis ostendere, producendo socios, aut etiam duces? Nam utrumque Nestorii institutorem, viciniorem hunc, illum remotiorem, Cyrillus prodidit, damnavit Ecclesia: neque utrum de duobus satis umquam Facundus, quantumcumque nitatur, absolverit, cum suis se quoque verbis ambo, et prodant, et damnet. Quid enim hæc Diodori sententia magis hæreticum (*Lib. I contra Synusiastas*): *Ne filius Mariæ putetur Deus Verbum; mortalis enim mortalem generat secundum naturam, et corpus generat consubstantiale; et duas generationes Deus Verbum non sustinet, unam ante sæcula, alteram posterioribus temporibus? Quid ista impudentius (Ibid.): Perfectus ante sæcula Filius; perfectum, quod ex David, assumpsit; Filius Dei filium David. Dices mihi: Duos agitur filios prædicat? Duos filios David non dico; non enim dixi Deum Verbum filium David; sed neque duos filios Dei secundum substantiam; nec enim dico duos ex substantia Dei, cum dico Deum Verbum ante sæcula habitasse in genito ex semine David?*

Hæc verba exscripsit Theodoras in libris suis de Incarnatione; eadem enim ibi leguntur, quibus addit: *Non sic in eo qui est ex semine David, sicut in prophetis, habitavit Deus Verbum. Illi enim particulari quadam et modica quantitate sancti Spiritus gratia fruebantur, hæc autem in his in quibus interdum erant illi jugiter permanebat. Gloria Verbi ac septientia replebatur, aliter procul dubio præter Verbum, et subsistens proprie Filius, ac seorsum; non enim Verbum semetipsum sapientia replebat et gloria, sed alteri potius hæc quæ sunt insignia conferebat.*

His ita demonstratis, quis non miretur Albertini, et

A Symmystarum, sed Albertini magis librorum hellenis, audaciam, qui contra tertium concilium generale, cujus auctoritatem in sua confessione Calviniani ipsi recipiunt, cujusque judicium duodecim sæculorum reverentia probavit; contra Patres quinti, id est, eruditi sæculi, ac præclarissima totius Ecclesie lumina; contra piorum omnium Christi cultorum fidem, Nestorium Ecclesie salminibus attritum, Patrum disputationibus convictum, omnibus deinceps sæculis execrabilem, omnibus Christi amatoribus abominatum defendunt; qui purum erroris asserunt, quem portentosa doctrinæ dæm leges loquuntur; quem imperatores ne suo quidem nomine dignum putarunt; quem sua ipsius conscientia reum orbis commoti damnavit, cujus linguam natura, Domini sui vindex, descendam vernibus ante mortem dedit? Ad id impudentie profecto, quantumvis dissimulare conentur aliqui, adegit, quod unus typis mandavit, male feriatos homines profusum in Deipare nomen osium.

B

CAPUT III.

De tribus hæreticis Ario, Apollinari, et Eunomio, quorum societas per calumniam a Nestorio catholicis objecta est.

Quamvis ex præcedentibus capitibus aperte pateat mens sententiæque Nestorii de dispensatione Dominica, manifestior tamen adhuc clarioque evadet, si patefacta fuerit causa cur tam vehementer Nestorius in Cyrillum, Cyrillique sectatores catholicos invectus sit. Ea vero causa fuit, nisi fallor, species affinitatis inter opinionem catholicam, atque Arianam et Apollinarianam; et ea quidem tanta, ut alterius ab altera discrimen non potuerit, nisi perspicacibus oculis in fidei lumine dignosci.

Cum enim *φυσικῆς ἕνωσεως* duæ sint species, una difficiliior intellectu, qua duæ naturæ copulantur in unitate solius hypostasis; altera notissima, qua duo junguntur in unitate etiam naturæ, ut anima et corpus: visum est Nestorio aliisque a nomine defendi posse ullam *ἕνωσιν φυσικῆν*, nisi quam secundi modi esse diximus. Ex qua cum absurda plurima impiaque sequantur, inde facile in odium vulgi adducebantur qui primi generis unionem tuebantur. Nec enim ab Ario atque Apollinari facile discerni poterant, et illi tamen duo omnibus communiter exosi erant.

Atque hæc causa fuit cur Cyrillo Nestorius aliisque unionem *καθ' ὑπόστασιν* defendentibus societatem cum Ario, Apollinari, Eunomioque objiceret, catholicosque nomine hæreticorum traduceret. Expediit igitur de singulis tribus istis hæreticis nonnihil observare, ut sententia Nestorii de mysterio Incarnationis, et ejusdem in catholicos calumnia magis magisque retegatur. Tanto enim apertius homo nequam prodit mentem, quanto vehementius alienam sententiam, vel hæreseos, vel saltem erroris damnat.

§ I. De Ario atque Arianis.

D Traditum est a veteribus capita duo exstitisse Ariane impietatis de Verbo divino: alterum, quod Patre minus, creatumque esset; alterum, quod carni pro anima fuisset. Istud omittentibus Ariani, cum de Trinitate agerent; illud, cum de Incarnatione: utrumque tamen connexum erat, ut mox patebit. De posteriori, Athanasius in libro de Adventu Christi: Arius, inquit, *carneam solam ad occultandam Divinitatem fateatur; ac pro nostro interiori homine, hoc est, pro anima Verbum in carne ait exstitisse, passionis sensum et resurrectionem: ab inferis Divinitati ausus ascribere.* Et alio in loco (*Lib. de Incarn. Christi*): *Frustra igitur Ariani sibi somnia fingunt, asserentes Salvatorem solam assumpsisse carnem: ita ut passionis sensum impiè transferant ad impassibilem Deitatem.*

Item de Arii sectariis docet Epiphanius (*Hær. 69*) in eorum hæresi et in summa, ut Augustinus refert (*Lib. Hær. num. 49, 50*); tum Gregorii duo, Nazianzenus epistola 1 ad Cledonium, et Nyssæus libro

contra Eunomium; Cyrillus item Alexandrinus in epistola apologetica ad Acacium Melitenum. Theodoretus, *Lib. v Hæc. Fab. cap. 11*) Arium et Eunomium scribit putasse assumptum esse corpus, Divinitatem vero animæ partes obisse.

Observat Mercator commentum istud non fuisse ab Ario ipso inventum, sed ab Arianis, ut se, opinor, facilius questionibus expedirent, quæ temporibus Arianis nondum movebantur: tribuitur tamen Ario, partim ob consuetudinem onerandi magistros discipulorum invidia, partim quia ex ejus principiis confectum visum est, aut iis admodum congruum, ut postea dicemus.

Venerunt porro Ariani in hanc mentem, partim propter præjudicia quædam, sive sua de Verbo, sive communia de homine et anima; partim quoniam sibi videbantur, hac hypothese data, facile explicare quæcumque de Christo fides Ecclesiæ teneret adversus Photinum, cujus ætate natum reor Arianorum hoc figmentum.

Cum enim ea tempestate quereretur an Christus esset simplex homo, in quo habitaret Verbum, et quomodo Verbum habitaret in homine, an operatione tantum, ut Spiritus sanctus in justis; an etiam *ἐν σαρκὶ* *γεννηθῆναι*, quæ proprie diceretur Verbum caro factum, et non carnis solum habitator. Qui Photino meram inhabitationem inducendi restiterunt, pars tenuerunt sese intra modum, ut catholici; pars excesserunt, ut Ariani atque Apollinaristæ. Omnes enim, cum unionem substantivam sibi defendendam viderent, si modo vellent proprio sensu evangelistæ verba sumere, cumque duas intelligerent esse unionis substantivæ species, quas antea exposuimus, catholici sola hypostatica contenti sunt; Ariani majorem voluerunt, qualis nempe intercedit inter animam et corpus: quare Verbum dixerunt in Christo ea tribuisse carni quæ solet anima, vitam scilicet, motum et sensum.

Si qua verò fides Epiphanius (*Hæc. 69*), et auctori Dialogi contra Apollinaristas, quem alii Athanasio, alii Maximo martyri supposuerunt, videntur argumentati hac in parte, quo fere modo Aristoteles solet in rebus physicis (*Lib. ii Phys.*). Id quod nunc agitur ita potuit et omnino et bene fieri; aliter neque bene fieri potuit, neque omnino; ita ergo contigit.

Potuisse verò fieri ut ea ratione Verbum caro fieret, id est, homo, inde conficiebant, quod homo sit anima utens corpore, quodque mens qualibet creata converti possit in animam, id infundi in corpus, atque homo fieri. Cum ergo Verbum dicerent unam esse de mentibus creatis, ipsum contendebant potuisse uniri carni instar animæ, atque ita hominem fieri.

Primum principium, id est, definitionem hominis, veluti concessam accipiebant ex pervulgata tunc temporis Platonicorum doctrina; alterum mutuabantur ab Origene, cujus erant propago quædam; tertium sibi proprium vindicabant.

Jam verò belle omnia constare, si ea ratione Verbum factum caro dicatur, probant exemplo communis cujusque hominis, cujus anima corpori infusa sit homo; huic enim rationi connexum erat:

I. Ut Christus non sit homo qualis quisque nostrum, sed vere Deus utens corpore assumpto perinde ac anima suo.

II. Ut beata Virgo tam vere appelletur Θεοτόκος, quam ἀνθρωποτόκος quælibet alia, quæ hominem peperit.

III. Ut incarnatio non sit unio utriusque nature *εὐτερέως* tantum, qualis inter conjuges; sed *εὐτερέως* *ποῦτος*, et *ὁμοειδῆς*, cujusmodi inter animam et corpus.

IV. Ut in Christo duæ sint quidem nature, sicut in nobis; sed unica tamen existat ambareum hypostasis, more pariter nostri.

V. Ut non alius sit qui ex Patre, et Filius, alius qui ex matre; sed unus et idem ex utroque; naque enim

in nobis alius homo est qui creatur a Deo, alius qui procreatur a parentibus.

VI. Ut duæ fuerint unius Verbi divini natiuitates: altera æterna ex Patre, altera temporalis ex matre: quo etiam modo contingit duas existere natiuitates cujuscumque hominis: unam ex Deo, qua creatur mens, et quidem ante sæcula, si credimus Origene; alteram, qua procreatur homo, desinito tempore.

VII. Ut neque Verbum dici possit Christi Dominus, neque Christus Spiritu sancto minor.

VIII. Ut tam vere proprieque Deus asseratur natus, passus, mortuus, etc., quam vere dicuntur nasci, patique singuli quique homines.

IX. Ut denique, et caro Christi deificata fuerit, et Verbum incarnatum. Quid reliqua persequar, uno satis exemplo communis hominis manifesta?

Huic verò doctrine consequens erat ut Verbum cum incarnaretur, et conversum sit in animam, et carni mixtum, et patibile effectum; sic enim mens cum incarnatur et homo fit, ab Origenistis dicebatur in animam converti, misericordie toto corpore, et passioni obnoxia fieri, ac omnes hominis appellationes suscipere.

Quod autem aliter non potuerit totum incarnationis negotium peragi, ex eo videbantur sibi conficere, quod duplex tantum superesset rei expediende modus: alter a Samosateno assertus, quæ unio pura *εὐτερέως*, seu moralis; alter Photino a quibusdam tributus, quæ unio hypostatica quidem, non qua tamen homo hypostasi Verbi, sed qua Verbum hypostasi hominis subsisteret, quippe per se *ἀνθρωποτόκος*, et prolatitium dumtaxat. Neutrum verò admitti posse, non tantum communis Ecclesiæ fides adversus; utrumque hæreticum evincebat, sed etiam synodi Antiochenæ duæ contra Samosatenum, Sirmionensisque gemina, atque contra Photinum definitæ.

Urgebant deinde acriter evangelistæ dictam, *Verbum caro factum est*, tum pervulgatum illud, quorsum anima ubi Verbum adest, et quidem *γεννηθῆναι* unitum; denique Apollinaristarum rationes, sive quæ Cyrillus refert (*Lib. de Rect. Fide ad Theod. c. 17*), sive quæ plurimæ coacervantur in dialogo 4 et 5 de Trinitate, inter Athanasii Opera.

Atque hæc fuit Arianorum hæresis de incarnatione, orta ex altera de Trinitate, qua cum Verbum dicerent mentem creaturarum primam, idoneam faciebant quod laboretur in corpore, et fieret anima.

Fuisse hujus hæresis nomine suspectum Orientalibus Cyrillum, nemo fortè mirabitur qui apud se perpendit, vel temporum conditionem quibus latebat adhuc incarnationis mysterium suis omnibus tenebris involutum, vel suspicantium affectionem quos livor urebat. Nam unioni *εὐτερέως* et *καθ' ὁμοίωσιν*, quam Cyrillus catholice defendebat, eadem quæ Arianz hæresi et consequentia et pugnanti videbantur, hinc præsertim hominibus quos partim invidia commovebat, partim fasciaverat vesanus amor sui Nestorii.

Ita porro alte incederat ipsorum animis isthæc suspicio, ut quamvis Cyrillus nullam prætermiserit occasionem, sive Ario anathema dicendi, sive conversionem Verbi confusionemque ac mixtionem oppugnandi, sive affirmantè docendi totam humanitatem, ipsamque adeo animam, assumptam esse, vix tamen unquam facere sibi silem potuerit; immo coactus sit aliquando, cum pax Ecclesiarum iniretur, de suis anathematismis, tanquam discordiæ causis, silere: usque adeo discrimen utriusque sententiæ obocoræ tunc erat, nec nisi oculatissimis quibusque percipiendum.

Id vero ut constet non temere a me afferri, operæ pretium est Arianorum doctrinam cum singulis anathematismis Cyrilli componere.

Dicebat in primo Cyrillus, Panmanuelum esse Deum *κατὰ ἀληθείαν*: quam vocem interpretatur ipse abas, natura Deum. Hæc ipsa vox erat Arianorum, Panmanuelum tam vere natura Deum esse, quam quilibet nostrum homo. Addebat Cyrillus, *ἀπὸ πατρὸς* *γεννηθῆναι*

Virginem esse Θεοτόκον. Inclamabant et istud idem Ariani, idque Proclo Cyrilloque Nestorius sepe obicit.

Ducebat in secundo, Dei Patris Verbum carni *ἑνωθέν καὶ ὁμοούσιον*, unumque cum sua carne esse Christum. His ipsis verbis suam Ariani mentem exponebant, cum uterentur exemplo animæ, quæ cum suo corpore unus est homo.

In tertio, anathema intorquebat in eum qui non fateretur Verbi et carnis *ἑνωσιν ἑνωσιν*. Totum virus Arianae doctrinae continebatur his vocibus duabus, *ἑνωσιν ἑνωσιν*, cujusmodi nempe animam et corpus unum.

Velabat in quarto ne quis voces quæ de Christo passim in Scripturis sacris occurrunt, tum ab ipso Christo, tum ab apostolis dictæ, duabus hypostasibus partiretur. Velabant idipsum Ariani, suo rursus hominis exemplo abusi.

In quinto, edicebat, Verbum, cum caro factum est, periinde ac nos carni et sanguini communicasse. Nichil aliud dictabant Ariani, immo totius hæresis brevis erat hæc explicandæ ratio.

In sexto, Dei Verbum negabat esse Christi dominum. Id negabant Ariani, nec negabant tantum, sed etiam cur id facerent causam perspicuam asserabant : quia nempe Verbum carni unitum non aliter est Christus, quam quomodo anima infusa corpori est homo. Nullus autem proprie dicitur sui dominus.

In septimo abnebat pariter Verbum in Christo operari velut in homine, qui non sit ipsummet Verbum. Abnebant istud quoque Ariani, cum dicerent Verbum periinde esse huic hominem qui Jesus Christus, atque anima est homo aliquis, exempli gratia, Petrus.

Prohibebat in octavo dici assumptum hominem adorari cum Verbo, quasi duo sint adorandi, homo et Verbum; ne quaternitas, quod alibi causatur, pro Trinitate induceretur. Istud ipsum velabant Ariani propter eandem quam prius invenerunt causam.

Prohibebat etiam in nono ne quis assereret Christum Spiritus sancti virtute velut aliena adjuvari, quippe cum Spiritus sanctus a Filio procedat, Christusque sit ille ipse Filius æternus Dei, a quo Spiritus procedit. Prohibebant id pariter Ariani, et quidem eadem de causa, cum Spiritum sanctum assererent a Patre per Filium creari.

Anathematismi consequentes duo, quorum prior ad eum pertinebat qui diffiteretur Verbum incarnatione factum esse pontificem et apostolum confessionis nostræ, sequæ pro nobis, non item pro seipso, obtulisse Patri; posterior ad eum qui carnem Domini vivificam, id est, quæ dat vitam mundo, negaret esse Verbi propriam, quoniam Procli defendendi causa conditi sunt, eam doctrinam continentem quam, etsi iisdem verbis apud Arianos expressam legere me non memini, ex Arianorum tamen principiis effici posse apertum est. Nam si Verbum est pro anima, quæ existit homo Jesus Christus, fateri oportet procul dubio quolibet Christi officia, atque ita sacerdotium et apostolatam, convenire Verbo. Oportet pariter concludere Verbum seipsum Patri obtulisse pro nobis, suamque, quam animaret carnem, fecisse panem vivificum, qui in sacra mensa proponitur.

Postremus tandem de Verbo Dei passus, crucifixus, mortuus, et primogenito ex mortuis, ut omnium maxime animos Nestorianorum offendit, ita visus est, non affinis tantum, sed idem atque Arianorum hæresis, visusque proinde symbolo Nicæno proscriptus, quæ parte dicitur anathema asserenti Filium Dei esse mutationi et alterationi obnoxium.

Hæc et alia Cyrillus satis vocabant in suspicionem consensionis cum Arianis : suspicionem tamen augebant duo, magnæ postmodum futura contentiois semina.

Alterum, quod Cyrillus sepe vocem *ἑνωσιν* pro *ἑνωσιν* poneret : unde cum unicam in Christo hypostasim predicaret, unicam videbatur naturam in

Christo agnoscere. Id vero intelligit vix ac ne vix quidem poterat, siue Arianorum commento de Verbo animæ locum tenente.

Alterum, quod aperte diceret unam esse post *ἑνωσιν* Verbi incarnati naturam : quæ sententia, ut erat per se obscurior, ita facile ab hominibus male in Cyrillum affectis, pejoerem in partem accipiebatur.

Ariana porro hæresis oppugnata est argumentis præsertim quatuor.

I. Quod Verbum sit ejusdem cum Patre essentialis, atque *ἀλόγος θεός*, quæ Ariani fatebantur propter excellentiam essentialis esse *ἀσπαστον καὶ ἀνελάλητον*, atque ita deprimi non posse ad conditionem animæ carnem informantis.

II. Quod in Evangelio Christus meminerit animæ suæ, quæ aliquando conturbata sit ac tristis ad mortem, quamque ipse posuerit, atque iterum pro arbitrio sumpsit.

III. Quod nisi Verbum mentem quoque hominis sumpsisset, totum utique hominem non salvasset : salvavit enim id unum quod assumpsit; et eam partem præcipue debuit sanandam suscipere, in qua radix erat mali, quod peccatum.

IV. Quod obedientia Christus non fuisset mortuus, nec morte meritis quidquam pro hominibus, nec proinde ipsorum mediator apud Deum. Hæc cum tria ei soli conveniant qui rationalis simul et inferior fuerit.

§ II. De Apollinario atque Apollinarianis.

Non parva fuit Apollinarii cum Ariani doctrinae affinitas : in eo tamen pugna erat, quod cum nullam Ariani animam Christo præter Verbum tribuerent, Apollinarius eam concesserit quæ corpus viget, movetur et sentit. Solius ergo mentis vices a Verbo expleri asserabat, ex quo uno discrimine originem plura duxerunt, de quibus tamen non prius agendum videtur quam de ipso Apollinario observata fuerint nonnulla, quæ causæ incredibiliter obscuræ aliquid forte lucis afferant.

Duo fuerunt Apollinarii, pater et filius : ille cum Alexandria Laodiceam migrasset, istum suscepit, qui periinde ac pater rhetoricæ totum atque sophistica se dedit : uterque Laodiceæ Ecclesie inservivit, pater in presbyterorum gradu, filius ut lector; quo tempore hæresim fecerunt, si credimus Socrati.

Solius filii celebre admodum nomen extitit, de quo tamen pugnantia tradunt veteres, aliis in laude, aliis in convicia effusis.

Laodiceum episcopum fuisse scribit Hieronymus, Antiochenum Theodoretus. Hæresim fecisse narrat Socrates, cum lector asset, propter impotentiam animi, ultionem meditantis de Georgio episcopo, a quo abstentus fuisset : incidisse in errorem præ incogitantia, cum episcopatum teneret, Epiphanius. Abstentionis a Georgio causam refundit Socrates in nimiam cum gentili philosopho consuetudinem : contendit Sozomenus id contigisse, quod cum Athanasio Laodiceæ transeunte communicasset. Innumera bilia scripsisse volumina adversus Arianos, Eunnomianos et Origenistas, auctor est Theophilus atque etiam Hieronymus : consensionis cum ejusmodi hæreticis Nazianzenus accusat. Reum Sabellianæ impietatis faciunt Basilius et Theodoretus, purum Vincentius Lirinensis et Leontius Scholasticus. Veteres quidam docuisse ferunt tria vehementer aliena a fide : primum, quod Verbum non assumpsit ex Maria carnem, sed e caelo attulerit; alterum, quod divinitas Verbi, sin minus tota, saltem ex parte, conversa sit in carnem; postremum, quod mille annis post judicium regnaturi sint in terra sancti cum Christo, ac tandem aliquando existura Origeniana *ἀνακύκλισις*.

Hæc et alia ejusmodi portenta magis opinionem quam dogmata, a discipulis excogitata contendit Epiphanius, magistrumque, ut sit, discipulorum invidia laborasse. Sed quid ego plura non minus istis pugnantia persequar?

In tanta auctorum dissensione, quam peperit, sive scribentium affectus, quod non incredibile; sive rei perplexitas, quod satius sentire; malim ego adherere Epiphanio atque Lirinensi: qui etsi desent hominis quem vehementer laudant infelicem casum, unum ipsi tamen errorem, tanquam gravissimum, obijciunt, quod Verbum docuerit pro mente exstitisse in Christo, cætera homini nobis simili.

Hanc in opinionem venit, si non pluribus, saltem tribus de causis. Primam refert Mercator in dissertatione de duodecimo anathematismo Nestorii, ubi postquam angelorum corporali specie aliquando visorum mentionem fecit, negavitque facile et temere quidquam affirmandum, ubi quaeritur (Num. 24) utrum tantum corpora ab his suscepta sint, in quibus illi spiritus pro tempore habitando animarum rationalium ministerium impleverint; an animata corpora, vatum more, extrinsecus inspiraverint; pergit in hæc verba (Num. 25): *Quæ præsumpta incerta tamquam certa, et Scripturis minime expressa opinio, Apollinarem Laodicensium, et postea Arianos (non autem ipsum Arium), et Eunomium quoque, et ultimum Macedonum forte decepti; ut hinc sentiant et pronuntiant Christum Dei Filium corpus tantum hominis, non etiam animam suscepisse; pro anima autem Dei Filium Verbum Patris in illo suscepto corpore habuisse. Et postea (Num. 27): Quamvis postea Apollinaris in pejus velut emendans, animam quidem fuisse in Christo confessus est, rationem autem seu mentem in eo hominis non fuisse, sed pro ea Deum Dei Filium exstitisse, cum impietate deliravit.*

Alteram tradit Nemesius (In libro de Natura hominis): *Quidam, e quibus est Photinus, aliud esse animam, et aliud mentem statuentes, ex tribus constare volunt hominem, e corpore, anima et mente. Hos secutus est Apollinaris Laodiceæ episcopus; hoc enim facti fundamentum sententiæ suæ, reliqua dogmata suo consentanea superstruxit.*

Tertiam quartamque indicat Cyrillus in libro de Recta Fide ad Theodosium (Cap. 17); nam post fidem catholicam de unitate Christi adversus Photinum expositam, de Apollinari subiungit: *Ipsi quoque unum solum Christum aperte constituant; et unum Emmanuel in duos dividere, tamquam rem summa cum impietate conjunctam, summo opere execrantur; sed Verbum interitum carni, quæ humana, hoc est, ratione prædita, anima exuta destitutaque sit, unum prædicant; et cur istuc prædicare debeant, rationem admodum plausibilem comperisse se autmant. Anni enim quæ ad unius perfecti constitutionem per compositionem concurrunt, ea partes esse, et imperfectorum rationem obtinere: nam quod perfectum est per se, atque ut in propria natura, non opus habet ut ad partialem compositionem veniat; atque ideo cavendum esse sedulo ne templum quod Verbo unitum est perfectum hominem exstitisse concedentes, exactam illam unius rationem quæ in Christo accidisse dignoscitur meritæ calumniæ exponamus. Quin et illud quoque huc adjectivos suspicor, nempe, si ex homine perfecto, et Dei Patris Verbo Emmanuel coaluisse dicamus, in illud nos et magnam et plane inevitabile periculum venturos esse, ut vel inriti duos Christos et duos itidem filios tenere, et profiteri cogamur. Plures alias rationes refert auctor dialogi quarti quintique de Trinitate, inter Opera Athanasii.*

De tota hac hæresi nihil melius afferri potest quam colloquium ab Epiphanio habitum Antiochiæ cum Vitali Apollinaris discipulo, cum vellet ipsum Paulinumque, ambos ejusdem urbis tunc episcopos, de fide pugnantes in concordiam revocare. Narrat vero se accepisse a Paulino quidem libellum fidei Athanasii manu correctum; Vitalem vero interrogasse hunc in modum: *Christumne propriè carnem assumpsisse profiteris (Hæc. 77, quæ Dimæriturum)? Profiteor, inquit. Eandemne de Maria Virgine sine virili satu ac per Spiritum sanctum accepisse? Ne istud quidem inficiatus est. Unamnam propriè Deum Verbum Deique*

Filium existimas e cælo descendente, carnem assumpsisse de Virgine? Magna ille cum gravitate assensus est. Iterum a nobis interrogatus num et animam indidem accepisset, ille pari gravitate ac constantia accepisse fassus est; neque aliter asserendum, sed in omnibus, quod verum est, pronuntiandum esse dixit. Igitur Vitalis humanam a Christo animam susceptam esse confessus est. Sic enim aiebat: Omnino perfectus homo Christus exstitit. Deinde postquam de anima et carne sciscitanti sumus, tum demum istud ab eo quaesivimus: Mentemne Christus Dominus accepit? Sine ulla cunctatione negavit. Tum nos ex adverso: Quinam igitur perfectum illum hominem fuisse censeas? Ad hæc ille intimos animi sui sensus nobis aperuit. Et cætenus, inquit, perfectum hominem fuisse dicimus, si Divinitatem illi loco mentis ascribamus, et carnem atque animam adjungamus; sic ut perfectus homo ex carne, anima, Divinitate, quæ sit mentis instar, existat.

Apollinaris igitur medium locum tenuit inter catholicos et Arianos: conveniebat enim cum utriusque parte pugnabant adversus *δοξαστας* atque Photinianos, et quos Cyrillus videtur *εξεταστας* dicere; nam et veram fatebatur Christi carnem contra *δοξαστας*, et veram, id est, physicam carnis cum Verbo *ἴσως* adversus *εξεταστας*.

Conveniebat cum Arianis in eo quod in unionis essentia explicanda modum non teneret, id est, unionem tantam poneret, quanta inter carnem et partem rationalem hominis exsistat: quare habuit suæ opinioni consequentia omnia, quibus, perinde atque Ariana, cognationem cum catholicis mentiretur; ab Arianis tamen discrepabat quod et Verbum consubstantiale Patri diceret, et præter carnem humanam Christo animam tribueret: quo pacto declinabat, sin minus totam, saltem partem invidiæ in Arianos conflabat.

Nam neque incommode explicabat Scripturæ loca quibus fit mentio animæ Christi, sive conturbata, sive tristis, sive positæ, etc. Hæc enim de sensu viva interpretabatur; neque cogebatur fateri tria quodam Ariannorum flagitia, Verbi scilicet, cum incarnatum est, aut confusionem, mixtionemque cum carne, aut conversionem, aut passibilitatem in propria natura. Nam præterquam quod confusio, mixtio, conversioque, ac passibilitas soli anime conveniunt, in quam mens il lapsa corpori convertitur, certe si *ἄνευ* hominis, id est, mens, quamvis incorporaretur ab Aristotele (*Lib. in de Anima*), tamen *χωριστὸς, καὶ ἀπὸ αὐτῆς, καὶ ἀκίνητος* dicitur: multo magis mens divina, seu Verbum, sine ulla sui confusione mixtionem et passionem incarnati poterit, et mentis vice fungi.

Apollinarem porro Platoni Aristotele conjunctis nullus mirabitur, qui ipsum a parente suo doctum meminere, parentem vero ab Ammonio Alexandrino, Ammonium utriusque philosophiæ dogmata miscuisse.

Præterquam sit dicendi finis, operæ pretium est questionem quædam solvere, earumque solutione locum asserre iis quæ partim de persona ipsa, partim de dogmate Apollinaris narrata sunt.

I. Cur a Nestorio non semel, a Nestorianis frequenter, tanta animi commotione, tamque iracunde, objectus sit Cyrillus cum Apollinari consensus? Id factum reor tribus de causis: primo, propter antiquam Apollinarianam et catholicam doctrinam a Cyrillo defensam discrimen, quod rude vulgus latebat; deinde, quia Constantinopoli Apollinarianorum secta incredibiliter exosa erat, sive propter absurdas quæ ipsi tribuebantur opiniones, sive ob latam a Theodosio, Nestorii impulsu, recens adversus omnes hæreses legem, cujus in fronte, ad majorem infamiam, Ariannorum, Macedonianorum, et Apollinarianorum nomen inscribitur, quibusque hoc esse dicitur facinus, quod nocenti meditatione decepti, crederent de veritatis fonte mendacia, ideoque intra ullam civitatem Ecclesiam habere interdicitur (*Cod. Theod. leg. 65, de Hæc.*), id erat jam dudum a Theodosio Magno Arcadioque prohibitum. Denique, quod Apollinaris nomen ab

omnibus piis et a probatissimis quibusque episcopis A invidiosum reddi soleret, ne, ut erat immense auctoritatis, orbem, quod ait ille, traheret in suas partes.

H. Cur tam invidiosum evaserit Apollinaris nomen, viri cæteroquin nobilis, qui pro fide exsilium ab Arianis passus esset, quemque moribus probatissimum Epiphanius, libris editis celebratissimum Hieronymus, magistrum orbis Vincentius Lirinensis appellaverit? Apollinarem puto, quod tradit Epiphanius (*Loc. cit.*), non tam sua quam discipulorum invidia laborasse; idque expertum, quod solent magistri, alias non inculpabiles, in quos debitum peioribus discipulis odium vulgus effundit.

Quamquam magis procul dubio fuerat in ipsam Apollinaris sententiam excitata offensio, nec immerito, cum fuditus tolleret generis nostri veram redemptionem; id enim sanavit Christus quod assumpsit. Si ergo non assumpsit mentem, qua maxime peccatur, sed corpus solum, quod morti obnoxium, dici certe non potest hominum genus liberasse a peccato, quæ mors animæ; sed a corruptione sola, quæ mors corporis. Hæc autem quantula est quamque exilis redemptio? Potuit igitur eam ob causam videri Apollinaris, quamquam inde lisa nulla fuit olim facta, aut injuriosus in Christum, quem nollet redemptorem animorum fateri; aut Pelagianæ impietatis reus, qui animos negaret redemptione egere, quasi forent puri culpæ originalis, suisque sibi nature viribus ad salutem adipiscendam sufficientem.

III. Quæ tandem fuerint Apollinaristarum propria commenta? Sex præcipua mihi reperita sunt apud veteres auctores (*Theodoret. lib. iv Hæret. Fab.*). Primum *συνουσίως*, id est, naturarum confusio, cujus inventor Polemius: hic Polemianorum, sive Synuasiatarum, sectæ nomen dedit. Alterum, *ἁρσις τῆς θεότητος καὶ τοῦ σώματος*, seu Divinitatis et corporis contemperatio atque mixtio, cujus inventor idem: atque hinc orta Eutychianorum hæresis; *συνουσίως* porro et *σύγχυσις* ac *ἁρσίου* recte sanctus Thomas interpretatur informatio: emi corporis, ab anima. Tertium, conversio Verbi in carnem, cum fieret homo; et rursus carnis in Verbum, post ascensionem. quæ Verbi *σὺν ἁρσίου*, et carnis *ἐπιθέσις*: hæc conversiones duæ aliud nihil reipsa sunt quam duo, ut loquatur, animæ status in corpore mortali scilicet, in quo servit quodammodo corpori; et in immortalis, in quo ei dominatur omni ex parte. Quartum, quod ex Virgine Verbum non sumpsisset carnem, sed e caelo attulisset: atque ita Virgo *θεοτόκος* dici vere non posset; immo nec *ἀδελφοτόκος*, nisi specie tantum, ut quæ non genuisset vere hominem Verbo unitum, sed transmisisset dumtaxat velut aquam banalis. Id ego figmenti excogitatum reor ab illis Apollinaristarum, qui cum Deiparæ hostibus ferendis horumque rationibus selvendis pares se non sentiebant, maluerunt delirando dicere, id quod est, Virgini e caelo gravidam factam fuisse, aliud nihil fuisse quam inde corpus accepisse quod pareret. Quintum, quod caro de caelo allata æterna foret, et cum Verbo simul creata. Oportet ita delirantes defecisse ab Apollinari ad Arium, qua parte Verbum creatum dicebant, qua vero concertant Verbo carnem, ad Origenem aut saltem Origenistas, qui præter verum Deum, qui solus Pater, incorporeum nihil esse contendebant. Sextum, quod hæc ipsa caro, ut erat Verbo, perinde ac nobis nostra, consubstantialis, ita nostræ esset *ἐτεροούσιος*. Qui hoc delirium sequebantur aperte deflectebant ad *ἀσπίτας*; nam si Christus neque animam habuit, neque carnem nostræ *ἐτεροούσιος*, non fuit revera homo, sed videbatur tantum: Septimum, patibilem esse secundum se Divinitatem Verbi: Fuit et ista impietas Apollinaristarum a magistro eam ob causam deficiunt ad Arianos, quia non satis erat ipsis persuasum de differentia animæ et mentis; quam tamen Apollinaris pro principio ponebat. Hæc enim mentis et animæ differentia sublata, Verbum in Chri-

sto non tantum mentis locum tenere opinabantur, sed animæ quoque, cujus est dolere, eosque affecto corpore motus experiri, quæ *παθή* a Grecis vocantur. Neque enim eo usque putandum est insanisse homines, ut Divinitatem Verbi crederent flagellis secundum se posse cædi, affigi clavis, perforari lancea, sepeliri, etc. Inde procul dubio *παθητός* Verbum nominabant, quia pati posset, perinde ac solet anima conjuncta corpori, cujus motibus propter cognitionem et, ut loquebantur, *συνουσίως* quatitur atque etiam perturbatur.

IV. Unde constat hæc non esse Apollinarium ipsiusmet, sed discipulorum commenta? Pluribus certisque argumentis. Nam primo, Athanasii ad Epictetum Corinthi episcopum scribentis, istaque omnia refelentis, epistolam Apollinaris ipse magno opere laudavit his verbis (*Epist. ad Serapionem, t. V Antiq. Lect. Henrici Canisii p. 112*): *Epistolam domini mei (Athanasii) Corinthum missam magno opere approbavimus. Eorum autem qui dicunt carnem Deo consubstantialem, magnam insaniam damnarimus. Deique negat ea ipsa flagitia merito posse sibi objici (Epist. ad Dionysium, ibid.)*: *Quod autem nemo hæc objicere potest, quæ contra quosdam dicta sunt, manifestum est ex iis quæ semper scripsimus, neque carnem Salvatoris e caelo esse, neque carnem ejusdem substantiæ esse cum Deo, quatenus est caro. Denique hæc eadem, pariter atque Arianum dogma, unde fere oriuntur, quod Filius Dei creatura sit, expressis verbis condemnant; non suo tantum, sed verorum quoque discipulorum nomine (Ibid., p. 116)*: *Apollinarius et qui cum eum sunt hæc sentimus de incarnatione: Carnem ὑποούσιον nostræ carni assumpsit ex Maria Verbum Dei, utiens in unionem cum Divinitate, ex principio conceptionis in Virgine; atque ita factus est homo, quoniam caro et Spiritus est homo secundum Apostolum. Et hoc est Verbum carnem factum esse, unitum esse carni, ut humanus spiritus; vocatur enim homo similis nobis caro; Dominus autem est supra nos homo: quomobrem et celestis est, propter proprium Spiritum celestem, cui prudentia carnis adversabatur. Atque ita destruebatur in Christo peccatum, et dissoluta est mors ex peccato. Et nos facti participes hujus operis, fide saltemur; et cum simus ex patre terreno, efficiamur similes celestis. Anathema igitur sit, qui non dicit carnem ex Maria; et qui dicit eam carnem esse naturæ non creatæ, et ὑποούσιον Deo; immo et qui dicit Divinitatem esse patibilem, et ex ipsa esse passionis animæ.*

Admonendus lector, sub lineam, Pelagianos, etsi forte magna jungerentur eam Apollinaristis necessitate, iis tamen in suis fidei libellis anathema dixisse. Vide Theod. in Synbolo; Rufin. cap. 45 Fidei; Pelagium in Libell. num. 7; Celestium, ibid.; Julianum in Libell. part. in num. 6. Causas protulimus in notis ad citatos locos, quas consuluisse nonnullum erit opere pretium.

§ III. De Eunomio.

Eunomii error circa trinitatem divinarum personarum pervulgatissimus est, omnibusque notus; non perinde alter, qui circa incarnationem Verbi. Quis enim veterum eadem Eunomium cum Ario de Filio et Spiritu sancto sensisse non tradidit? Sensisse vero eum Arianis de Verbo animæ locum tenere in Christo, qui scripserit quinto sæculo non memini me legere quemquam, præter Mercatorem, Theodoretum et Nestorium. Illi vero tres, ut Eunomium semper Arianis jungunt propter societatem erroris, ita facta docent nihil de ipsius errore afferri posse quod inter agendum de Ario non sit occupatum; quare rem hujus hominis facile absolvemus, si pauca quædam observata fuerint.

Observandum igitur primo Mercatorem Eunomio socium addidisse Macedonium, quod veli nemo veterum, vel pauci tradiderunt. Neque vero unum hæreticum alterum alteri, velut in conclusionem, consensisse, cum de principio convenirent; verbo enim fa-

tebantur Filium Dei creatam esse mentem, ideoque aptum ad carnem instar animæ induendam. Quo ex principio Ariæ ii aiebant, quod refert Epiphanius (*Hæres. 49, num. 52*), Filium, ideo quod Patre minor sit, induisse carnem; sed dictum vir ille sanctus non perinde atque sui auctores accepit. Afferebant enim illi rationem cur Filius, non item Pater, carnem possit induere. Intellexit Epiphanius quasi assereret idcirco reipæ induisse, quod Patre minor esset, velut ipse necessitas induendæ carnis et non possibilitas orta sit Filio. Unde Spiritus sancti angelorumque exemplum argumentatur, quos etsi Ariani fateantur minores Patre, non tamen assererent induisse carnem. Verum id obiter de Epiphaniū loco.

Observandum deinde Eunomii discipulos eo usque discesuisse a magistro, ut, si qua fides Nemesio philosopho, *divinum Verbum dicerent cum corpore unum fuisse, non substantiam, sed facultatibus utriusque; neque enim substantias unitas, vel inter se temperatas, sed facultates corporis facultatibus divinis esse commixtas* (*Lib. de Natur. hom. c. 3, sub. fin.*). Latet me causa, fateor, quæ tantum delirium effecerit; videtur tamen mihi videre originem Monothelismi ex Eutychianismo: quod enim de substantiis Eutychianista, de facultatibus spolis Monothelitæ dixerunt. Unde suspicio mihi semper inhaesit, quæstionem de una voluntate Christi, unaque operatione, ad mentem quoque pertinuisse; ab operatione tamen voluntatis nomen accepisse, quod ista foret majoris momenti, ubi de merito Christi obedientiaque ageretur. Sed sola hæc disputatio alterius est loci.

Observandum, tertio, in Oriente gravissimis legibus in Eunomianos a Theodosio Magno, jam inde ab ann. 381, quo vivebat adhuc Eunomius, animadversum fuisse ut neque ecclesias habere in civitatibus sinerentur, neque ullos cultus agitare, neque creare sacerdotes; immo ut perfidiae pleni codices, in auctorum oculis, judicantur, ut ait lex, in incendio comburerentur (*Cod. Theod. de Hæret. leg. 6, 8, 11, 12, 13*); utque postmodum Eunomiani, velut antesignani hæreticorum, primi inter alios frequenter appellarentur.

Observandum, quarto, Mercatorem, ut erat juris peritissimus, in legen 13 Cod. Theod. de Hæret. oculos intendisse, cum erroris modico faceret Arium, Apollinarianum, Eunomium et Macedoniam; fecit enim ipse imperator his verbis: *Eunomiani, Macedoniani, Ariani, nec non Apollinariani, inter sacra religionis officia, famosa sunt nomina, etc.*

Cogitanti vero mihi hoc imperator quatuor ista nomina sociaverit, venit hæc in mentem causa admodum, ut opinor, probabilis, quod nempe illi in unam aliquam hæresim consentirent, nec tamen in aliam ullam, quam quod Verbum cum sua carne sit una non tantum persona, sed etiam natura. Quod si res ita se habet, ut habere pene certum est, viderint legum studiosi an non lex ista possit a Mercatore lucem accipere, suamque sive speciem, sive occasionem clarius prodere quam hactenus juris periti crederint.

Observandum, quinto, lege 63 de Hæret. Cod. Theod., quam, Nestorii impulsu, Theodosius Junior, adversus omnes hæreses ad Florentium PP. dedit ann. 428, Eunomianis interdicti omnem in Romano solo conveniendi orationique facultatem, aliasque penas infligi, quæ et cum Manichæis aliisque orbis pestibus, communes essent, et non minus haberent infamiae quam incommodi. Qua in lege id notatu dignum, ab Arianis, Macedonianis, atque Apollinarianis; quibuscum mitius agitur, Eunomianos sejungi, cum antea conjungi solerent; accenseri vero *Valentinianis, Montanistis seu Priscillianistis, Phrygibus, Marcionistis, Borborianis, Messalianis, Euchytis sive Enthusiasticis, Donatistis, Audianis, Hydroparastatis, Ascodrogitis, Photinianis, Paulianis, Marcellianis, et qui ad imam usque scelerum nequitiam pervenerunt, Manichæis*. Non quod Arianis, Macedonianisque, et Apollinarianis peiora traderent, sive de Trinitate,

sive de incarnatione; sed quod invaluissent in urbe potentius, obstitissentque obstinatius urbis regie antistitibus, Gregorio, Nestorio, Joanni et Attico, quorum virtutes Nestorius, legis auctor, non tam laudibus quam imitatione celebrare, vestigiisque insistere, aut studebat, aut certe videri aiebat.

Observandum denique, verissimum esse, atque ex hæc lege constare, dictum Vincentii Lirinensis (*In Comm. c. 16*), *Nestorium, ut uni suæ hæresi aditum patefaceret, cunctarum hæresen blasphemias insectatum esse*. Verum id ea arte vir callidissimus præstitit, ut hæreses, quarum invidia, vel ipse adversarios, vel ipsum adversarii onerari forent, vehementius insectaretur, cum aliis mitius ageret, atque etiam remissius. Quamobrem ut initio legis Ariannorum, Macedonianorum et Apollinarianorum, sic in fine Photinianorum, Paulianorum ac Marcellianorum mentionem fieri procuravit; illorum enim societatem objecturus erat catholicis; istorum objectam sibi, tanto præjudicio jam inde, declinare tentabat.

CAPUT IV.

Nestorius compositus cum hæreticis antiquioribus aliisque omnibus quorum societas ipsi exprobrata est a primis fidei defensoribus.

Hactenus Nestorium audivimus, cum suis ipse verbis exponeret hæresim cui nomen dedit: expendimus etiam argumenta quibus a suis patronis defensus est: quin et habuimus quæstionem de tribus hæreticis quorum in societatem catholicos invidiose trahere nisus est. Nunc comparandus videtur cum antiquioribus illis, præsertim hæreticis, a quibus acceptum errorem instaurasse dictus est, suoque nomine donasse.

Eusebius, qui Dorykeam aliquando rexit Ecclesiam, cum adhuc laicus mereret inter auditoriales scholasticas urbis regie, exprobravit primus omnium Nestorio consensionem cum Paulo Samosateno; Mercator præterea Ebionis, Marcellique Galatæ, Photii et Bonosi hæresim; Judaismum Proclus, atque etiam gentium *ἁθρόντων*; Cassianus Leporii atque Pelagianorum societatem; Diadori denique Tarsensis et Theodori Mopsuesteni *συμφορίας* Cyrillus. De singulis nunc agendum, ordine temporis quo exstiterunt servato, quamquam de Pelagianis atque Leporio non pauca in antecessum scripta sunt in dissertatione septima ad priorem partem.

§ I. De gentilibus et Judæis, ac Manichæo, quorum societas et sceleratæ consensionis fides a Proclo, Cyrillo, imperatore Theodosio, aliisque objecta est Nestorio.

Nemo unquam, quod antea meminimus, nomine Christiano censitus est qui non aliquam in Christo divinæ humanæque naturæ unionem agnovit. Quare qui nullam omnino posuerunt, habiti sunt in numero gentilium ac Judæorum. Neque illi tantum, sed il quoque qui *ἑτεροίαν* solam, repudiata hypostatica, defenderunt; id enim est, secundum apostolum (*1 Joan. iv, 3*), *SOLVERE JESUM*, atque ita se *ἀστράστου* profiteri, qui gentilium Judæorumque proprius ac communis character.

Atque inde factum ut ethnicismus, quo divites cultus hominibus defertur, et Judaismus, quo Messias creditur merus homo, et Patribus Nestorio obijceretur: factum pariter ut Nestorii gregales postmodum, lata lege, imperator Christianorum appellatione abuti veterit.

Nestorium igitur Cyrillus ethnice impietatis, atque *ἁθροδοξίας*, in eo reum fecit, quod simul fateretur Christum et Deo jubente ab angelis hominibusque adorandum, et non alia tamen ratione dici posse omnium Deum quam qua Moses Pharaonis deus: inde enim erat ineluctabiliter consequens ut merum hominem adorandum assereret, qui purus putusque ethnicismus, cum appellatio illa divinitas Moysen ex hominum ordine non exemerit.

Objecit ipsam Proclus, idque tam impatienter Nestorius tulit, ut et Cyrillo *κατοχάσιον* sermone 7 et Proclo consensionem cum gentilibus serm. 4 exprobraret: propterea quod ille Deum mortuum assereret epist. 3, iste Virginem matrem Dei, in orat. paneg. dixisset; gentiles vero et mortuos colebant divino cultu, et diis suis matres inducebant.

Atque hæc de gentilismo. Quod Judaismum spectat, Nestorius Proclus hujus nominis invidia meritum assecit, cum in homilia de Virgine Θεοτόκῃ (Num. 18), dissimulatum nomine, præsentem ita compellaret: *Qui igitur redemit nos? non purus homo, q̄ JUDÆE; hominum enim natura peccato serviebat, etc.*

Sensit dictum Nestorius, cumque vellet tam indignam ignominiam a se removere, dictum illud protulit quo crimen sibi oblatum videri voluit in auctorem rejicere: *Ne gloriaris, JUDÆE, Deum enim non faxisti cruci.* Sic illi tacitis nominibus se mutuo impetebant.

Judæi porro de Christo contraria veritati tria cogitabant. Primum, quod filius Josephi foret ex Maria conjuge: *Nonne hic est fabri filius? Nonne mater ejus dicitur Maria (Matth. xiii, 55)?* Deinde quod homo communis de turba; unde increpabant quasi impie locutum de Deo, velut suo Patre: *Tu homo cum sis, facis te ipsum Deum (Joan. x, 33).* Denique, quod arte magica miracula eaderet: *In principe daemoniorum eiecit demones (Matth. ix, 34).*

Nestorius ex Virgine quidem fassus est Christum esse natum; fassus et divina virtute, quamquam non sibi propria, stupenda opera effecisse. At nudum reipsa substantialiter hominem assererat, in quo procul dubio consentiebat Judæis; ipsis tamen eo pejor, quod cum redemptorem agnosceret, redimendi tamen vim unicam, quæ vera Dei incarnatio, ut subtiliter verbo attingit Proclus, cum divinitate detraheret.

Adde quod testimonia Isaïæ duo, quæ veram Christi divinitatem manifestius probant: *Ecce Virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel (Isai. vii, 14);* et: *Puer natus est nobis, etc. (Ibid., ix, 6),* perinde ac Judæi, corrupti: illud quidem in anathematismis adversus Cyrillianos oppositis; istud sermone 11; nam in priore loco exponit quæ sit potestas vocis Emmanuel, in posteriore quomodo puer nobis datus sit Deus; utrobique pro vera *ἐνοίκησι* meram *ἐνοίκησην* inducens.

Anathematismo 1. *Siquis eum qui est Emmanuel Deum verum esse dixerit, et non potius nobiscum Deum, hoc est, inhabitasse, eam quæ secundum nos est naturam, per id quod unicus est massæ nostræ, quam de Maria Virgine suscepit; matrem etiam Dei Verbi, et non potius ejus qui Emmanuel est, nuncupaverit, etc., anathema sit.*

Sermone 11 (Num. 2, 3) in verba Isaïæ: *Puer datus est nobis, etc.: Infans enim Deus est suæ potestatis: unatum abest, Arie, ut Deus Verbum sit sub Dei potestate. Novimus ergo humanitatem infantis ac divinitatem; filiationis unitatem servamus in Deitatis humanitatisque natura. Hoc autem dico ut noveritis quam superexcellens et summa quædam Deitatis conjunctio existeret, etiam in infante ipso, cum Dominica caro conspiceretur; erat enim ipse, et infans, et infantis ipsius Dominus. Laudatis vocem, sed nolite eam parum curiose laudare; dixi enim quod idem erat infans, et habitator infantis.*

Atque hinc patet cur Nestorii hæresis dicta sit Judaica impietas; cur Anastasius improbus ille presbyter, Θεοτόκῃ hostis, impietatis Judaicæ assertor audiret; cur Nestorius Judaicis opinionibus imbutus, atque etiam Chaldæus Assyrus porcus ab Anastasio Sinaita vocaretur (In lib. qui Dux viæ dicitur, cap. 14); cur portentosa superstitionis nefariæque sectæ participes Theodosius Junior Simonianos voluerit dici, ut cujus scelus essent in deserendo Deo imitati, ejus vocabulum jure viderentur esse sortiti (Leg. 66, de Hæresi.).

Et vero, ut quisque veterum hæreticorum Judaicæ superstitionis ritibus addictior fuit, ita et infensiore animo erga Divinitatem Christi. Id autem exemplis consequentium hæreticorum manifestum fiet.

Cogitandum est interim animo quanta fuerit olim, quantaque sit etiamnum ætate nostra quorundam hominum, sive audacia, sive inscitia, sive etiam improbitas, qui Nestorium a tantis viris ethnicæ Judaicæque impietatis postulatum, jactant nihilominus esse purum criminis; atque ita aut Cyrillum, Proclum, aliosque Patres ignorantie accusant, quæ incredibilis audacia; aut, Nestorii Operibus diu multumque tritis, mentem ipsius perspicere non valuerunt, quæ inscitia et mentis stupor; aut propter perversum animi affectum, cognite veritati contradicere voluerunt, quæ mirifica improbitas.

Manicheum gentilibus jungamus, parum enim abest. Nam quid retinet Christiani nominis, qui Christum, unde nomen habet, asserit vanum quoddam esse ludibrium, quod illis hominum oculis videri voluerit esse homo, qui nullus erat? Mercator Nestorium in suspicionem Manichæe insanie vocavit his verbis (In Contradic. anath. Nestorii): *Addit autem isto, ad ostentationem sui, massam suscepisse Dei Verbum, id est, ut habitu, inveniatur ut homo, ostentatione Deus; et hæc vana et impia Græcus ejus sermo declarat: ἄνθρωπος τε τοῦ Θεοῦ λόγῳ εἰς σάρκα τῶν τριῶν τετραπέδῳ. ἢ ἴλαθεν ἐν σχηματισμῷ τῆς Θεότητος ἑαυτοῦ, ἢ αὐτοῦ ἐν σάρτει, ὡς ἀδύνατος, ἀνάδραμα ἑαυτοῦ. Quod est: Si quis dixerit ipsum Dei Verbum verum esse in carnem, quam accepit ad ostentationem Deitatis suæ, ut habitu inveniatur ut homo, anathema sit. Σχηματισμὸν καὶ σχῆμα habere differentiam omnes Græci cognoscunt: σχηματισμὸν namque illum Græci intelligunt, ubi non veritas, sed potius quæ ad fallendum sensus aliquos assumitur, simulatio est, vel figmentum; σχῆμα autem ipsam habitus significare veritatem, quæ duo nos ostentationem et habitum dicere possumus; ut ostentatio deceptoriam sit, habitus vero naturæ omnis ostensio. Quid sibi ergo novis et vanus iste vult magister, scire vellemus: quo se σχηματισμῷ videri fecerit iste novus Deus ejus, ipsius enim dicendus est, non Christianorum. Quo vero schemate inventus est tamquam homo? Videtisne hunc, seu voluntate nequissima, sed stulta ignorantia, in Manichæi sententiam esse prolapsum, qui Deum non vult verum hominem, esse phantasticum, id est, putativum Christum Dei Filium credere.*

Verum cum Mercatoris ἀπίστια probanda fortasse non sit omnibus purioris Ἑλλάδος studiosis, suspicio hæc, ut non est spernenda propter auctoritatem viri, ita nec necessario imitanda, propter nimiam subtilitatem.

§ II. De Ebione, cujus societas a Mario Mercatore objecta est Nestorio.

Non omnia communiter veteres de Ebione scripserunt, sed pugnantia nonnulla, quæ nemo nisi ægre conciliat. Hæc Mercator (Dissert. in 12 anathem. Nestorii): *Totum impietatis malum Pauli ab Ebione Stoico philosopho tractum est. Hic tempore adhuc Joannis apostoli intra Asiam exstitit, et Christum hominem communem ex Joseph et Maria natum, et eum vitæ merito omne humanum genus præritisse, proque hoc in Dei Filium adoptatum, ausus est prædicare, asserens se Matthæi, Marci et Lucæ evangelistarum auctoritatem secutum. Quo tempore Joannes apostolus contra hunc condidit Evangelium, in quo præfatus ait, In principio esse Verbum, et Verbum esse apud Patrem, et Deum esse Verbum (Joan. 1, 1). Post quam præfationem subdescendens, ut ostenderet quem illi tres evangelistæ hominem scripserant esse etiam Deum, ait: Quod factum est in illo, vita est. Et post pauca: Et Verbum caro factum est. Hunc itaque Ebionem philosophum secutus Marcellus Galata est. Photinus quoque, et ultimis temporibus Sardicenis Bonosus, qui a Damaso urbis Romæ episcopo prædamnatus est.*

Ista vero Epiphanius (Hæc. 30, n. 18): *Ebionai*

quoad Christum spectat, veritatis hunc esse prophetam sentiunt, et Christum Dei Filium progressionem quadam virtutis et conjunctione cum Deo factum, quatenus ad sublimitatem caelestiaque proventus est. Prophetas vero non veritatis, sed intelligentiae, esse prophetas arbitrantur. Proinde Jesum solum prophetam et hominem, Deique Filium esse, licet merus homo sit, ut jam diximus, qui ob egregium virtutem Dei Filius appellari meruerit.

Indicat vero postea, non discipulorum esse, sed ipsius Ebionis magistri assertionem, de Christo commixtione parentum nato. Cum enim, adducto Isaie, Jeremieque, ac angeli, et Mariae testimonio, prolixè probasset Christum viri semine non esse genitum, sed caelesti Patre, pergit in haec verba: Verum incredibilis quaedam est aberrantium a veritate istorum infelicitas, qui prophetarum angelorumque testimoniis relicti, ad haereticam Ebionem adhaerescere maluerunt qui ex animi sui libidine Judaica instituta complexus, sese tamen a Judaeis abalienavit.

Theodoretus (Lib. II Haeret. Fab. cap. 1): Hujus autem catervae princeps fuit Ebion (Hebraei mendicium ita vocant): hic unum quidem, sicut et nos, ingenitum dixit, omnique mundi opificem esse docuit. Dominum autem Jesum Christum ex Joseph et Maria natum esse, qui homo quidem erat. Sed virtute et innocentia omnibus antecellebat, ex lege autem Moysica vitam instituebat. Solum hi Evangelium secundum Hebraeos recipiunt, Apostolum vero apostatam vocant. Ex his erat Symmachus, qui vetus Testamentum, ex Hebraica in Graecam linguam transtulit. Alia praeter hanc classis fuit nominis ejusdem: nam et Ebionitae quoque vocantur, qui in veteris quidem omnibus cum prioribus conveniunt; Servatorem vero et Dominum ex Virgine natum dicunt. Evangelio autem secundum Mattheum solo utuntur; sabbatumque secundum legem Judaicam observant; et Dominicam more nostro sanctificant.

Auctor Praedestinati (Lib. I Haer. 10): Ebionitae hominem solum fuisse Dominum Jesum Christum asserunt; et legis mandata more Judaico custodienda constituunt. Hos Lucas evangelista apud Antiochenam Ecclesiam inveniens condemnavit, docens angelum dixisse ad Mariam: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit te. Ideo et id quod ex te nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei (Luc. 1, 35).

Philastrii et Augustini testimonia idcirco praetermitto, quoniam nihil admodum habeat, praeterquam quod in anacephalaeosi Epiphanius continetur, quam unam describere ambo fere solet.

Ex his scriptoribus totam Ebionis historiam discernimus. Fuit enim Cerinthi discipulus, vixitque Joannis evangelistae temporibus in Asia.

Per admirabilem metamorphosin ex gentili primùm Judaeus; tum ex Judeo Christianus; mox ex Christiano Stoicus philosophus; tandem ex philosopho haereticus, atque etiam haeresis sui nominis dux evasit.

Docuit haec de Christo quatuor: natum ex conjugio Josephi et Mariae; nulum fuisse hominem, sed eximiesanctum; morum integritate proueritum, ut in ipsum, quomodo in prophetas solet, divina quaedam virtus descenderet: non ad communem mensuram, sed tota fere plenitudine efficientiae divinae, unde Filius Dei adoptione singulari factus est.

Et haec quidem dogmatum perversitas, non minor rituum quos Judaicos retineri voluit, ac Christianis misceri; quin etiam plura ipsi tribuuntur, sane impia atque execranda, sed quae Ebionita: unum propria suspicatur Epiphanius (Loc. cit.).

Nestorius infinitis prope locis Elioni dissensit, quoad primum impietatis caput, de Christo commixtione parentum genito; dissensit pariter quoad tertium, siquidem assumptam a Verbo esse carnem in utero Virginis, et ab ipso conceptam, asserit. In duobus reliquis reip. a consensit, ut demonstratum est; etsi mentem tota, qua plurimum valebat, mentiendi arte segere conatus sit. Quo primum igitur tempore haere-

sim propalare cepit, jure a Mercatore consensionis cum Ebione insimulatus est, ea in parte quaestionis quae tunc temporis in disceptationem vocabatur, de Christo nempe merito homine.

Prusquam alio feratur oratio, observanda paulo quae duo primum de Ebione scripsit Mercator, immo quae nemo alius veterum, addictum scilicet ipsum fuisse Stoicæ philosophiae, et auctoritate trium evangelistarum, Matthaei, Marci et Lucae, ad probandam haeresim, abusuam. De priore diximus in notis ad Mercatoris locum.

De posteriore paulo diligentius tractandum; habet enim Mercator contradicentem Theodoretum a quo scribitur Ebion recepisse solum Evangelium *κατά Εβραίων*. Sed quodnam istud Evangelium est? An quod ipse Theodoretus meminit cum de Judaeis sive Nazaraeis scriberet, Christum ipsos honorasse tamquam hominem justum, et Evangelio usos quod *κατά Ηεβραίων* dicitur? An quod Epiphanius *κατά Ματθαίου* vocat, quodque scriptum est primo Hebraea lingua? An quod aliqui *κατά Μάρκου* appellant, quoniam, ut tradit Hieronymus, creditur Marcus excepisse scripto, quae verbo Petrus referret? An illud potius quod Hieronymus loquitur (Lib. II *Contra. in Math.*, ad c. xii): In Evangelio quo utuntur Nazaraei et Ebionitae, quod nuper in Graecum de Hebraeo sermone transulimus, et quod vocatur a plerisque Matthaei authenticum? Haec postrema opinio longe probabilior est.

Instabit forte quispiam, tres auctores mox laudatos in eo dissentire Mercatori, in quo conveniunt de uno Nazaraeorum Evangelio ab Ebionitis recepto: trium enim ille auctoritate usum Ebionem tradit. Verum facili negotio lis dirimetur, si vel de Ebione Mercator, de Ebionitis ab intellegendis: vel Ebion ipse dicatur auctoritatem trium evangelistarum secutus, non tamen *απόδος*, quasi auctoritatem vereretur: sed, ut aiunt, ad hominem, quia receptam ab adversariis adhiberet.

Sed cur Theodoretus receptum a Nazaraeis Evangelium dixit *κατά Ηεβραίων*, siquidem non dixerat a quinto illo, cujus meminit Hieronymus, quodque aut eruditum a quibusdam Matthaei authenticum? Hanc ego quaestionem reor vix solvi posse, nisi dicatur, vel interpsisse mendium in Theodoretis textum, quod non incredibile; vel Theodoretus memoria lapsus, quod credibilis; praestat enim auctoritas Hieronymi hac in parte, ut qui Casariensem codicem, in quo fuerit vera inscriptio, et legerit, et Latinum fecerit.

§ III. De Paulo Samosateno, cujus haeresis objecta est Nestorio ab Eusebio et Mercatore.

Primum omnium, quod sciam, Nestorio Pauli Samosatani haeresim objecit Eusebius ille de quo antea scripsimus: nam cum in Ecclesia palam redarguisset episcopum impia docentem, cumque ab episcopi factione pro calumniatore traducere, obstationem publice proposuit, qua, collatis inter se Pauli Nestoricique sententiis, eadem utrumque sentire ostendit.

Eusebii exemplum Mercator, vel statim secutus, vel etiam comitatus, sparsit in vulgus epistolam de discrimine inter haeresim Nestorii et dogmata Samosatani; non qua discrimen astrueret de quaestione proposita, sed qua, detectis haeretici latere volentis artibus, consensionem patefaceret.

Ego quidem eximio adversus hunc utrumque fidei defensorem a Socrate susceptam esse Nestori, alioquin exosi, causam, stimulantem, ut fit, invidentem, hominem de foro, vel de aula, ad collectam ab equitibus suis forensibus defensione fidei gloriam minuendam.

Non memini me legere apud Cyrillum ullam hujusce accusationis partem, non quod tanto viro aut ignota esset, aut videretur falsa, sed quod superfluum putaret, adversus hominem, quem Photini, eadem cum Paulo sentientis, invidia obruerit. Mirum vero neque a Cassiano, neque a Patribus Ephesinis id, qui quid est, vitii tributum esse Nestorio.

Tentavit ille accusationem repellere, sed postremis A
solum temporibus, cum, post adoptas litteras Celestini pontificis, in quibus mentio erat Samosatani, sermonem duodecimam haberet. Antea enim, etsi accusaretur a Mercatore et Eusebio, laicos tamen accusaret, *velut aliena tractantes*, et suæ sortis oblitos, vidori potest præ superbia despesisse.

Impetis autem sermone 12 totis viribus, nisusque est etiam rejicere in auctoris. Sed defensionem Mercator vanitatis, ignorantiae, et suspicionis plenam ostendit (*In dissert. ad 12 Nestor. anathem.*), quod erudite quidem præstitit: ea tamen præstando adduxit quæ aut novitate sua, aut alia simili de causa, difficultatem erent. Ea priusquam ad examen vocentur, exponendum est Samosatani dogma, prout a veteribus refertur, immo et aliquid delibandum de vita et moribus hominis, quem ipse quoque Mopsuestenus, angelum diaboli, atque Christo divinitatem invidentis, propter impietatem nominat (*Lib. xiii de Incarnat. apud Facund. lib. iii c. 2*).

De Paulo igitur Samosateno veteres ea tradiderunt, quæ liquido demonstrant hæresis et nequitiae spiritum cumdem omnibus existisse temporibus, etiam primis, quibus Ecclesia necdum asserta in libertatem, sed adhuc, regnantibus ethnicis, sub carnificum ietu posita gemebat (*Ex epist. P. P. synod. secundæ, t. I Conc. Labb.*).

Ex inflatæ sortis homine factus est Antiochenus episcopus, et tertium Ecclesiæ thronum iisdem artibus consecravit, quibus hæretici solent, femine principis potentia, specie pietatis, doctrinæ fama, dicendi facilitate, et multitudinis factiosæ gratia.

Namque, ut aiunt Patres secundæ synodi Antiochenæ: *Cum ante episcopatum pauper et mendicus esset, nec ullas omnino facultates, aut a parentibus relictas accepisset, aut ullius artis exercitio sibi comparasset, postmodum ad incredibilem opulentiam pervenit, per scelera ac sacrilegia, fratrumque concussiones, etc., pietatem quæstum esse existimans, etc.* (*Ibid.*).

Non minor fuit in aucupanda gloria quam in corradendis pecuniis improbitas: siquidem in ecclesiasticis conventibus ambitiosum quamdam vanitatem omni studio consecutus est, nihil aliud quam inanem gloriam captans, et pompam affectans, atque huiusmodi artibus imperitiorum animos in sui admirationem traducens. Usque adeo, ut qui dicenti non applaudent, per suos factores contumeliis offencidos curaret. Verba sunt eorumdem Patrum (*Ibid.*).

Pergunt vero arrogantiam hominis reliquorum despicionissimi describere: *Inter habendas ad populum conciones solitus erat doctores jampridem vita sanctos arguere, et petulantur lacerare; cum interim sui foret μεγαλόφωνον κατέταρ οὐκ ἐπιστοπος, ἀλλὰ σοφιστής καὶ γὰρ; ἐπισημῶς viciniorum locorum, necnon et presbyteros orientiores suos submitteret, qui in suis et ipsi concionibus eum prædicarent, velut angelum de caelo lapsam.*

Professam vitæ turpitudinem his verbis expriment: *Quin et feminas ducis ætate flores et forma conspicuas, quocumque proficisceretur, circumduxit, idque deliciis affluens, et epularum amans, atque ejusmodi sorores et συνιστάτους permisit quoque presbyteris et diaconis habendas, non sine flagitii periculo utque suspicione; quæ etsi privatum dolentes suspirarent boni atque ingemiscerent, accusare tamen non audebant, propter parentum potentiam* (*Ibid.*).

Zenobix reginæ adhesit, femine alioquin a veteribus laudatæ, sed Judææ atque imperiosæ: cui ut serviret, Judaicam impietatem in Christianum dogma invehit, Christique divinitatem abnegavit, immo et trinitatem personarum, nescio quid verbo et Spiritu sancto ἐνυπόστατος delirans (*Theodore. l. ii Hist. c. 8; Athan. epist. ad solit.; Chrysost. hom. 8, in Joan.*).

Dux synodi adversus Paulum habitæ sunt Antiochie. Prima ann. Christi 363, convenientibus undique pluribus episcopis, quorum unus fuit Gregorius Thaumaturgus. Illi accurate quidem in Paulum ejus-

que Adem inquisierunt: at is vafre et subdole catholicam præ se dogma ferens, verbisque dissimulans ambiguis, quid reipsa in animo sentiret, illusos pontifices, immo gratulabundos de comperita fidei in illo catholice integritate, ad suas Ecclesias remisit (*Euseb. lib. vi c. 27*).

Coacta est secunda, quinque post annis, erumpente in apertum impietate Pauli. Quot Patres convenerint, non est constans veterum opinio: convenisse pene infinitos scribit Eusebius (*Lib. vii c. 36*): definit numerum centum et octoginta libellus Basilii et monachorum ad imperatores contra Nestorium, quem tamen contrahit Athanasius in libro de synodi, ubi septuaginta tantum recenset.

Item Patres suis artibus ludificari tentavit versipellis hæreticus, sed irritò conatu. Malchion enim ex sophistica ad gradum presbyterii evectus, vir juxta eruditus et acerrimus disputator, hominem convicti, convictumque synodus de sedo deposuit, depositum ipse quoque Aurelianus imperator, licet gentilis, mandavit pelli civitate, simulque tradi Ecclesiam ei qui cum Italix et Romæ episcopo communionem jungeretur (*Petr. diacon. l. de Inc. ad Fulg.*).

Missa est a Patribus synodica ad Dionysium pontificem Romanum et ad Maximum Alexandrinum, cæterosque orbis episcopos. Exstat illius magna pars apud Eusebium (*Loco mox citato*): unde decerpimus fere cuncta quæ hactenus dicta sunt.

Atque hæc de persona Pauli; nunc de hæresi, cujus capita tria Augustinus facit (*Hæresi 44*). Primum, quod Christus non semper fuerit; alterum, quod initium ex ortu ex Virgine sumpserit, postremum quod aliquid amplius non fuerit quam homo. Eadem habet totidem verbis auctor Prædestinati; habet et Nestorius.

Addit quartum Epiphanius (*Hæresi 65*), Dei nempe Verbum, quod in Jesum descendit, esse prolatitium quiddam et ἀνωρότατον. Epiphanius consentit Philastrius (*Serm. 12*), atque etiam Mercator, tum in epistola de discrimine, etc., tum in dissertatione ad duodecimum anathematismum Nestorii, nisi quod adjungit Christum a Paulo dictum esse genitum ex utroque parente: quo dicto cæteris omnibus, ipsique Nestorio dissentit, qui et ipse recedit ab aliis; nam Paulum Photino componens, hæresim Verbi prolatitii Photino soli tribuere videtur.

Athanasius errorem Samosatani refert his verbis (*Lib. de salut. Adventu*): *Paulus Samosatensis Deum ex Virgine confitetur, Deum Nazarethi in lucem editum. et inde existendi primordium regni que consecutum. Verbum tamen efficax a caelo et sapientiam in eodem agnoscit, ac prædestinatione quidem ante sæcula fuisse putat, sed Nazarethi primum exstare capisse: ut unus, inquit, supremus sit Deus Pater.*

Tam constans omnium opinio eo majorem mihi admirationem movet, quo apertius videtur pugnare cum epistola Dionysii Alexandriani ad ipsum Paulum, cumque verbis Pauli, quæ Dionysius adducit. Ex his enim ita sensisse apparet, Spiritum sanctum in utero Mariæ formasse hominem, quem destinaret in templum, suo tempore a Verbo incolendum; profecisse hominem illum, vitam studiosam degendo, eaque ratione magis quam alii homines placuisse Verbo, ipsumque ad sui inhabitationem allexisse. Habitasse igitur in eo Verbum Dei, sed ita, ut unus soliusque Christi dux forent hypostases, duxque personæ, et duo Filii Dei, unus natura, qui fuit ante sæcula, et unus rex ἰουδαίων, Christus et filius David, qui non fuit ante sæcula, sed fuit in tempore, et secundum beneplacitum Dei accepit nomen Filii; sicut civitas accepit nomen domini, et domus nomen ejus qui eam edificavit. Sic alium virum esse Christum præter Deum Verbum, ab alterius Christi substantia et dignitate differentem, et unum Christum inhabitantem, ac opera divinæ justitiæ operantem (*In epist. Dionysii ad Paulum*).

Ut tollatur, si qua ratione possit, repugnantia quæ inesse videtur verbis scripturorum hactenus adductis, solvenda sunt questiones magni momenti, quæ inde oriuntur, quarumque explicatione id fere totum con-

tinetur, quod de Samosateno, et a veteribus traditum, A et a nobis tractandum est. 1° Quale Paulus reipsa Verbum Dei agnovit, an quod indicat ipse Paulus ἀνοπόστατον, an quod plures alii tradunt, ἀνοπόστατον. 2° Christumne dixerit ex utroque parente natum, quod scribere videtur Mercator; aut ex sola Virgine, quod alii. 3° Quid significant Athanasii verba mox laudata: *Deum Nazarethi in lucem editum, et inde existendi principium regniq; consecutum.* 4° Utrum Paulus docuerit Verbum ab ipso formationis initio habitasse in homine, quod Athanasius significare videtur; an quod vulgo jactatur, non nisi post vitam sancte traductam, tantumque beneficium pietatis operibus promeritum. 5° Qua in parte Nestorius Paulo consenserit aut dissenserit. 6° Quam vere scriptum reliquerit Mercator, ambo in eo hæreticos convenisse quod Verbum dicere ab æterno Filium non fuisse, sed Verbum tantum, quæ veluti medulla Paulianæ hæresis.

Quod pertinet ad primam questionem, vetus opinio est jam inde a longinquis ducta temporibus ad nostram usque ætatem, Samosatenum trinitatem personarum divinarum sustulisse, unumque Patrem Dei nomine vocasse, cui tamen tribueret Verbum coæternum, sed prolaticum dumtaxat, et ἀνοπόστατον, nostroque simile. Tam pervulgatæ opinionis neque origo, neque veritas apertissima est.

Investiganti mihi quis omnium primus id Paulo attribuerit, nemo Latinorum Philastrius, nemo Græcorum Epiphanius antiquior occurrit, saltem qui expressis verbis mentem aperuerit, quamquam ne ipsi quidem ambo clarissime loquantur.

Philastrius (Tom. IV Biblioth. PP. initio): *Paulus quidam fuit Samosatenus post hos in Syria, qui Verbum Dei, id est, Christum Deum Dei Filium substantivum, ac personale, et sempiternum esse cum Patre denegabat: prolaticum autem, id est, quasi aera quemdam dicebat; non tamen personam vivam Filii sempiternam cum sempiterno Patre credendum docebat.*

Epiphanius (Hæresi 65): *Est autem Pauli hæc opinio, Deum Patrem, et Filium, ac Spiritum sanctum unum esse Deum. Verbum Dei ejusque Spiritum inesse Deo perpetuo, sicut hominis in corde proprium Verbum inesse cernimus. Filium Dei subsistentiam habere per sese nullam, sed in Deo subsistere. Ad hæc Dei Verbum in terras delapsum, in Jesu, qui homo merus esset, habitasse. Ita unus, inquit ille, Deus est: neque aut Pater est Pater, aut Filius Filius, aut Spiritus sanctus Spiritus est sanctus. Immo vero Deus unus est Pater, et hujus in ipso Filius, ut est in homine sermo.*

Utrumque secutus Mercator (Epist. de Discrim., etc., num. 1). Nestorius, inquit, circa Verbum Dei, non quidem ut Paulus sensit, qui non substantivum, sed prolaticum potentia Dei efficax Verbum esse definit. Et alio in loco (In dissert. ad 12 anathem. Nestorii, num. 19): *Paulus Verbum Dei προφορικόν, και πρακτικόν λόγον δὲ ενεργητικόν, id est, prolaticum, et potestatis effectivum Verbum sensit, non substantivum, quod Græci οὐσιώδες dicunt.*

Non minus incerta est veritas opinionis quam origo: nam quomodo coherent ista, quæ a veteribus tradita, et a consequentibus recepta sunt, cum verbis ipsiusmet Pauli duas dicentis in Christo hypostases, duasque personas, immo duos filios, unum natura, qui fuit ante sæcula, alterum καὶ ὁμοφυϊαν, qui in tempore? Nam si Verbum et homo sunt duæ hypostases in Christo, quod decem totis questionibus Paulus prolixè probat, quomodo Verbum est ἀνοπόστατον? An forte Patris hypostasis reipsa fuit in Christo, sed non diceretur tamen, quod sensit Sabellius? Sed quomodo Paulus, si res ita se haberet, non fuisset perinde Patripassianus atque Sabellius, quod tamen e veteribus nemo tradit, plures negant? An supposititia est epistola Dionysii Alexandrini, quod nonneminum, desperata nodi solutione, forte venerit in mentem? At quid fiet Hieronymo dicente (Lib. de Script. Eccl. cap. 68), adversus Paulum Samosato-

num ante paucos dies quam moreretur, insignem Dionysii ferri epistolam?

Eruenda questionis tam impeditæ solutio ex ipsi Pauliani delirii mysteriis. Fingebat ille Deum instar solis, ejus tria considerari debeant, figura seu discus ipse qui dicitur, et energie duæ, illuminandi ac calefaciendi. Figuræ et substantiæ similem dicebat Patrem, vi illuminandi Verbum, vi calefaciendi Spiritum sanctum; sed Verbum aiebat (idem sentiendum de Spiritu sancto) gemino, perinde ac nostrum, spectari posse in statu, prout nempe vel ἰδιώδης esset, vel προφορικόν. (In Scholitis dicitur, immanens et transiens.) Quamdiu in Deo est, non aliam habet, si Paulo credimus, hypostasim quam ipsosmet intelligentis, ut neque nostrum, cum iusitum cogitatur: cum autem profertur exterius, forasque mittitur, suam incipit habere distinctam a proferente hypostasim, quam tamen amittit, ubi primum redierit ad Deum a quo processerat, ad opus implendum. Verbum ergo divinum Paulus faciebat et ἰδιώδης, cum a Deo discessisset; et ἀνοπόστατον, cum in Deo resideret: atque ita ἀνοπόστατον ante sæcula, ἰδιώδης in tempore. Addebat, Verbum tunc fieri filium, cum profertur, incipitque propriam habere hypostasim, prolaticum enim ipsamet est filii editio in lucem. Addebat etiam tunc temporis Deum aliquem fieri, non αἰδιον, et qui ab æternitate per se subsistat; qui enim feret quod erat? Sed recentem et novellum, ut qui Nazarethi incepit. Quin etiam volebat, Verbum factum Filium, et per se jam Deum existentem, descendisse in Jesum, in eoque patrasse opera quæ admirationem pepererint: quo tamen relicto, cum passio, aut certe mors, impenderet, revolvasse ad Patrem: ideoque, nec Verbum dici posse passum, nec Deum mortuum. Desertionis argumentum putabat certissimum, quod Jesus inter exspirandum clamasset: *Deus Deus meus, quare me dereliquisti?*

Sic se habet insani capitis figmentum; nihilominus inde omnia, quæ de Samosateno a veteribus traduntur, non difficili negotio intelligi possunt.

Primum igitur asseruit Verbum esse ἀνοπόστατον, cum profertur, et ἰδιώδης, cum apud Deum est.

Deinde, Verbum idem æternum esse, cum in Deo Verbum tantum est; et temporale, cum evasit in Filium.

Tertio, unicum esse Deum ἀληθινόν et æternum, qui Pater; sed alios præterea duos temporales, qui Verbum et sapientia, cum mittuntur.

Quarto, duos existisse in Christo Filios Dei, sed unum natura, alterum adoptione; huncque esse passum, illum non item.

Ex his etiam intelligitur qua parte cum Sabellio de Trinitate convenerit, et qua pugnaverit: nam uterque sustulit reipsa Trinitatem, sed Sabellius Verbum et Sapientiam mera dixit esse nomina unitis Dei diverse operantis. Paulus Verbum et Sapientiam volebat ab æterno esse ἰδιώδης quiddam, quod in tempore et emitti posset, et per se existere. Unde Sabellius Patrem aiebat incarnatum fuisse, immo et passum; negabat Paulus: atque ita Patripassianus ille vocatus est a veteribus omnibus, iste a nullo.

Qua occasione aliam observare licet Sabellii Paulique differentiam. Prior enim unionem naturarum καὶ ὁμοφυϊαν agnovit: quomodo enim alioqui Patrem passum diceret, patiente Christo? Posterior eandem omnino rejecit, siquidem duas esse Christi personas, duasque Dei Filios, cum unionem hypostatica omni ex parte pugnat.

Secundæ questionis solvendæ facilior est magisque expedita ratio. Nam quod ait Mercator, a Paulo Christum, communiter ut cæteri, natum hominem et utroque parente definiti; videtur quidem contrarium verbis Athanasii mox allatis, *Samosatenus Deum ex Virgine confitetur*, et istis ipsiusmet Pauli, *Creavit Jesus ex Spiritu sancto et Maria Virgine natus* (Quæst. 5). Sed reipsa non pugnat. Neque enim contraria movebat de matre Christi, virgine peperit, et

ex viro; sed apud Athanasium agebatur de Deo recente ac novello, ut aiebant; in questione quinta Pauli de duabus in Christo personis, quas laboriose totis questionibus decem probare nitebatur: quo parvi admodum referebat ejusmodi mater diceretur, an Maria tantum, an virgo, an ex viro parens. Athanasius de ipsa locutus videtur quemadmodum solebat; Paulus, pro adversantium sensu; Mercator, ut res erat. Mercatori favet recepta regula, eos scilicet hereticorum qui Judaicos ritus præ cæteris secuti sunt, negare communiter Christum ex Virgine ortum esse, propheticumque Isaie vaticinium ea de re alienos in sensus, perinde ac Judæi, torquere.

Non ita promptum est questioni tertiæ respondere, cum Athanasii verba de quibus agitur contineant mysterium hæresis Samosatænæ, quo nihil fere vulgo ignotus.

Ille igitur de Trinitate sentiebat hunc quem diximus in modum, si tamen hoc sentire est, et non magis delirare, Deum, qui simpliciter Deus sit ac æternus, esse unicum, habere tamen suum λόγος suamque φύσιν ἐνδιχθέν, quem utrumque aliquando emitteret e sinu suo ad implendum mandatum, expletoque ad se revocaret. Illi vero missi, hoc est, prolatus λόγος, extenta φύσις, prout discedebant a mittente, atque ita per se et χωρὶς jam existebant, ita incipiebant esse hypostases quedam, atque etiam per se dii, sed πρόσκαιροι, seu temporarii.

Venit itaque, si Samosateno credimus, uterque ad Virginem, sed Sapientia velut formatrix templi, Verbum tanquam habitator: atque ita contigit, ut Deus ex Maria existeret, Deusque Nazarethi in lucem ederet, atque inde existendi primordium regni que consequeretur.

Dicebat tamen, Deum ejusmodi. quanvis temporarius reipsa foret, esse predestinatione æternum, eaque distinctione declinabat Scripturæ locos, ubi æternitas personæ Verbi tribuitur. Atque hæc est verborum Athanasii interpretatio, quam partim ex Epiphania, partim ex litteris Dionysii, aliisque veteribus colligere est.

Id autem, quod dixi, nomine Sapientie Spiritum sanctum a Samosateno appellatum esse, nullus certe mirabitur, qui vel nostras ad Rufini libellum notas legerit, vel eorum meminerit quæ de Sabellianis tradit, sive Basilium magnus, sive auctor expositionis fidei, quæ ἡ κατὰ μέτρον dicitur, ac Gregorio Thaumaturgo tribuitur. Basilium (Hom. 27): Sapientiam in Deo existentem esse, sicut in homine sapientiam humanam, quæ sapiens est; et Verbum simile esse interpretatur verbo quod ore profertur, vel mente concipitur, nulla hypostasi. Auctor Fidei: Sabelliani cum Verbum confiterentur, ipsum comparant cum interno; Sapientiam vero similem esse dicunt habitui illi qui in eruditorum anima conflatur, atque idcirco unam esse personam et Patris et Filii, quoniam unus homo dicitur non divisis ab eo quod secum existit Verbo et Sapientia.

Quantum id queritur de Samosateno, utrum opinatus sit, necne, hominem Jesum, ut loquebatur, non prius conjunctum esse Verbo, factumque κατὰ ὁμοιωσιν Deum, quam ad ætatem adultam pervenisset, suisque operum meritis et laborum mercede tantam sibi dignitatem comparasset?

Dissertatione prima in priorem partem, proximus testes qui Samosatenum ita opinatum dicerent, eaque sententia jam pridem invaluit, et eam nos passim populariter secuti sumus, aut supposuimus potius. Atqui oppositum tradere videtur Athanasius, verbis inter solvendam primam questionem adductis; si enim Samosatenus Deum ex Virgine confitetur, Deum Nazarethi in lucem editum, et inde existendi primordium regni que consecutum, fatetur procul dubio Verbi et hominis factam unionem, cum primum natura est angelus Gabriel a Deo in civitatem Nazarethi, hincque Virgo concepti de Spiritu sancto.

Opinionem paginæ facile tolletur, si modo Theodo-

rum Mopsuestenum audimus, magistri sui sensa exponentem: credibile enim est conspirasse discipulum in eamdem cum magistro sententiam. Libro igitur vii de Incarnatione, postquam in utero Virginis factam Verbi cum Jesu conjunctionem dixit, indeque Jesum et rationis expeditiorem usum habuisse, et admirabilem virtutis indolem, et propensionem in recti studium, et præsto continenter Verbum, a quo impelleretur, ducereturque, et juvaretur ad honestissimam quæque perficienda: *Capessabat, inquit, summa facilitate absolutissimam virtutem, sine cum legem servaret ante baptismum, sive cum vitam communem in statu gratiæ post baptismum susciperet, cujus nobis formam præbebat, via quædam nobis ad hoc factus. Sic deinde, post resurrectionem et ascensum in caelos, demonstravit se ex propria voluntate dignum unionem, qui hanc antea assumpserat, in ipsa formatione, beneplacito Domini (Apud Leont. lib. iii contra Eutychianos, etc.).*

Geminus enim distingui potest secundum Samosatenum modus unionis Verbi cum Jesu, Filiæ Dei cum filio Virginis: unus qui a formatione ad absolutam virtutis usque perfectionem exstiterit; alter qui manserit postea, saltem usque ad passionem: prior erat velut hospitantis in Jesu Verbi, posterior proprie inhabitantis; ille meri beneficii rationem habet, iste mercedis; de beneficio locutus est Athanasius, de mercede alii.

Jam vero quintam questionem, qua parte Paulo Nestorius de Incarnationis mysterio adhaerit, solvit Mercator in epistola sæpius citata. Ait enim (Num. 4, 5): *In eo Nestorius Paulo Samosateno conjungitur, in quo habitatorem et habitaculum pro meritis separat, dividens quod unicuique eorum sit proprium, ex diversitate naturæ. Quod quidem illis ambobus cum Ebione, et Photino, et Galata Marcello commune est. In eo vero, quod substantiale Verbum Dei confitetur, et illud esse ab æterno cum Patre Deum asserit, a memoratis recte dissentit, et fidei rectæ conjungitur.*

Attende ad hæc extrema verba: *Ab æterno cum Patre Deum asserit*; ostendunt enim, quam vere expositum sit a nobis signum Pauli de Deo recente, id est, qui existere coeperit ex quo Verbum a Patre prolatum est, seu missum. Unde Mercator statim meminit Verbi prolatiui. Nestorius circa Verbum Dei non quidem ut Paulus sentit, qui non substantivum, sed prolativum potentia Dei efficaci Verbum esse definit. Sed simul aliud Nestorii flagitium commune cum Paulo detegit. Non confitetur tamen idem Nestorius de Verbo substantivo, ipsum Filium Dei naturaliter esse, sed dicit (argute quidem, quia non exprime) ab æternitate Filium non esse, sed Verbum tantum, quod in substantia Patris manens, Deus sit consubstantialis, quem Græci ὁμοούσιον dicunt; Filium vero illum esse, et dici debere asserit, qui ex Maria sit natus: atque ita dividit æternam a temporali, illi quidem Deo et Dei Verbo quæ majestatis sunt, huic vero alteri quæ humanæ infirmitatis sunt deputatis. Propter indivisibilem autem atque inseparabilem connexionem dignum fuisse habitum nuncupatione Filii Dei, quippe qui hoc ipsum pro meritis, et ex adoptione habeat, non ex natura.

Præcipuum igitur atque apertum unius hæretici ab altero discrimen attulit, quod ille Verbum ἰσχωρότατον diceret, iste ἰσώροτατον: omisit de virginitate matris dicere, deque aliis ejusmodi velut accidentibus.

Attulit et consensionis caput, ex quo facile cætera velut consecutaria patenter: ait enim conspirasse in eo Paulum et Nestorium; quod uterque Christum assereret esse Filium Dei, non-natura sed adoptione; uterque habitatorem et habitaculum pro meritis, id est, ἄγιον, et dignitatis nativæ divideret. Namque hic est questionis cardo: quandoquidem oportet, si duo sint Filii Dei in Christo, si diversa dignitas Dei habitantis et hominis, duas in Christo personas lateri, divinam et humanam.

Inde vero consequuntur reliquæ omnes dogmatis Pauliani partes, quæ decem quæstionibus Dionysio propositis continentur. Si enim duæ sunt in Christo hypostases, oportet ut Christus non sit natura apostolorum Deus, quæst. 1; ut sit natura homo sicut nos, quæst. 2; non eadem sit hypostasis Verbi quæ crucifixi, quæst. 3; corpus Christi neque sit ζωοτόν, neque incorruptum, propter vitam ipsi οὐνοῦδος unitam, quæst. 4; Illius Mariæ non fuerit ante sæcula et cum Patre ingenito, quæst. 5; ut puer cum matre fugiens in Ægyptum, nec ab æternitate existat, nec ubique loci, quæst. 6; ut Verbum non assumpsit formam servi sine hypostasi, quæst. 7; ut æternus dici nequeat, qui duodecim annorum vere dictus est, quæst. 8; ut Deus magnus non fuerit, qui esuriit et laboravit, quæst. 9; ut omnino Deus non sit, qui veraciter dixerit: *Nondum ascendi ad Patrem meum* (Joan. xx, 17), quæst. 10.

Sed ut hæc distinctius adhuc cernantur, revocanda sunt in memoriam quinque partes catholici dogmatis quas capite I distinximus: nam in prima, quod Verbum sit consubstantivum Patri, Nestorius a Paulo dissensit, idque Mercator monuit.

Quoad secundam, quod Verbum integram hominis naturam assumpsit, et non carnem solam, vel animæ vel mentis expertem, uterque cum catholicis convenit. De tertia, quod assumptio in ipso Mariæ utero peracta sit, uterque recte sentit. In quarta, quod Verbum indissolubilis nexus humanæ naturæ copulet, diversus abiit a Paulo Nestorius; hic enim catholice, iste contra sensisse fertur, derelictum nempe aliquando a Verbo hominem. Quod spectat ad quintam, de unionis modo καὶ ὑπόστασιν, uterque a veritate recessit, sed aperte Paulus, Nestorius dissimulante. Ille enim duos manifeste filios dixit; iste nihil non molitus est, ut ne duas videretur personas in Christo, duosque filios et dominos admittere.

Oportet autem ad ea quæ mox dicta sunt a Mercatore id quod fuit in partitione postremum querere, quam vere dictum sit non confiteri Nestorium de Verbo consubstantivo, ipsum Filium Dei naturaliter esse, sed ab æternitate Verbum tantum, etc.; Filium vero illum esse, et dici debere qui ex Maria sit natus (Epist. de Discr. num. 1). Videtur enim ipse Nestorius Mercatori expressis verbis contradicere. Erat quidem, ait (Serm. 2), *Deus Verbum ante incarnationem, et Filius et Deus cum Patre; sumpsit vero novissimis temporibus servi formam. Sed cum sit et antea Filius, et ita vocetur post assumptionem, non potest vocari divisus filius, ne duos filios constituamus; sed quia illi conjunctus est qui erat a principio Filius, non potest, secundum dignitatem, filiationis divisionem suscipere.*

Nodum solvit Mercator ipse cum facit; arguit enim Nestorium, et in epistola, quod loquendi ambages quærat; et alibi, quod sibi contradicat. *Accedit etiam aliud impietatis deliramentum dicentis prætermisisse illos Patres pronuntiare credere se in Deum Verbum Filium unigenitum; sed dixerunt, inquit, unum se credere Dominum Jesum Christum, consubstantivum Patri, Deum de Deo vero, lumen de lumine, per quem omnia facta sunt, tamquam Deus Verbum apud istum Filium non sit, sicut in superiore ejus sermone apertius declaratur.*

Quæ hujus hæc vanitas? Quæve dementia? Quod ludibrium potius in tam inconstanti sermone, non minus nullo quam impio? ut Verbum Dei Filius ei non sit, ut Jesus ei sit ex medietate Deus, ex medietate homo, et idem tamen Verbum Dei Filius esse non possit? Ut modo sit consubstantivus naturæ ex Deo Patre, Deus verus de Deo vero, lumen de lumine: postea vero horum nihil proprium naturaliter habens, sed sola nuncupatione alterius, participæ divinæ dignitatis, tamquam homo natus ex tempore.

Claudenda sane Christianæ aures, cum dicitur Filii nomen non significare Verbum illud Patris quod ex ipso et in ipso est. Ad quod testimonium esto, lector, attentus. Misit, inquit, Deus Filium suum factum ex

A muliere, factum sub lege; videlicet ut quia natus ex muliere non est Deus, Verbum Filius ei non sit, sed utrius qui potuit nasci partu mulieris (Dissert. ad 12 anath. num. 9, 10).

Illipsum Mercator postea longe evidentius demonstrat, iterumque monet lectorem, ne sibi patiat il-lud. *Quod ejus impietatis genus non hic in isto capitulo, sed in aliis scriptis, in isto tamen codice inseritis, et tractatibus continetur et legitur. Et inde est quod catholicus qui legit cavus esse debet de varietate et inconstantia, quam utrum astutia, an recordia ad alliciendum auditorem habeat, non est facile nosse. Quovis tamen pacto, constat eum varium esse, sibi que contrarium. Quis autem non agnoscat hujusmodi hominem, aut tamquam astutum captivatorem esse fugiendum, aut tamquam exordem, utpote sibi adversantem, et ex varietate confusum, nullo modo esse sequendum (Ibid., n. 22)?*

Cum ita sollicitè Mercator lectorem attentionis moneat, quæsierit forte lector ipse quanti tandem momenti fuerit ista criminatio. Fuit sane maximi, ut quæ continuè causæ totius summam: nam qui Verbum negat esse Filium Dei ante incarnationem, atque ita asserit nomine Filii utramque naturam iudicari, primo pugnat Scripturæ prædicantæ ætærnium Filium, quem Pater ante luciferum genuit. Deinde contradicit fidei Nicænæ, qua Filius Patri consubstantialis, Paterque ætærnus Pater creditur. Postea Samosatensium impietatis, non speciem tantum, sed proprium symbolum præsefert. Deinde, si Christus Filius Dei ex tempore factus sit, proclive est ut vel admittantur filii duo in Christo, vel generatio Verbi ætærna rejiciatur, vel conversio Verbi in hominem inducatur, vel Christus Filius Dei adoptivus. Quæ sunt Pauli, Sabellii, Polemii et Mopsuesteni flagitia.

Perique, si nomen Filii utraque natura significetur, oranium fere argumentorum quæ ex Scriptura concilioque Nicæno petuntur, ad probandum Deum esse natum, passumque, et mortuum, etc., vis declinat, atque ita summa fidei catholice de unionis hypostatica labellit, etc.

Sed quæsierit iterum lector cur Nestorius videri voluerit modo hanc modo alteram partem in ista questione sequi.

Certe Mercator, dum Nestorianos anathematismos refellit, aliquando demonstrat Nestorium secundo, tertio, quarto et quinto, aliisque anathematismis filios duos inducere, ætærnium unum, qui natura; alterum temporalem, qui adoptione, et, ut ait, καὶ ὑπόστασιν solam existat. Eundem aliquando vocat in suspicionem societatis cum Samosateno, Verbum prolatum delirante; aliquando ipsi quoque conversi in hominem Verbi invidiam facit. Neque vero sunt istæ hominis acriter adversarium ad paradoxa cogentis conclusiones potius quam assertiones. Cur enim Nestorius tam anxius fuit sollicitusque de removenda Sabellii, Pauli et Photini a se suspicione, si nulla fuit probabilis? Cur magnam partem duodecimi sermonis in hoc argumento posuit, et curiose quidem atque laboriosa, si hac invidia non laborabat?

§ IV. De Marcellō Galata, cujus consensus obiecta est Nestorio a Mercatore.

Unus, quod sciam, veterum Mercator item hanc Nestorio intendit, quia Marcelli causa visa est ipsi eadem que Samosatensi et Photini; hanc tamen item non vehementer contestatus est, quoniam ista ipsa causa cæteris credita est ita perplexa, ut Marcelli societatem Nestorio objecisse, defensio potius videri posset quam accusatio.

Mercatori Marcellum hæreticis accensentem faveri viri magni nominis magnæque auctoritatis. Hilarius in libro ad Constantium; Basiliius epistola 295, etc.; Chrysostomus, homilia 2 in epistolam ad Hebræos; Marius Victorinus, libro contra Arium; Theodoretus, libro II Hæreticarum fabularum, capite penultimo; alique nonnulli, quos tamen inter nollus Athanasium Epiphaniumque numerare (Hæret. 72); tunc quæ imp-

posita est Athanasio oratio in qua Marcellus Samosatenus conjungitur, neque Hilarius Pictaviensis Severusque Sulpitius satis credibiliter scriperunt de Marcelllo ab Athanasio damnato; tum quod Epiphanius hæret hac in re dubius, profertque geminam Marcelli confessionem, quarum altera omnino catholica est, altera varios sensus patitur.

Marcellum absolvunt Julius papa, concilium Sardicense in epistola synodica; Athanasius, in epistola ad solitarios; et quod omnium instar est, dirissimorum quorumcumque perpassio ab Arianis, e pene martyrium, pro fide *ὁμοουσίω*. Quare cum apud me hæc testimoniis perpendo, vix extorquere possum ab animo meo ut Eusebii Cæsariensis quinque libri adversus Marcellum non plus habeant momenti ad propulsandum crimen, quam ad inferendum illi viro, qui cum vobis fuerit de trecentis decem, et octo Patribus Arianis damnatoribus, dignus est venia, si quid aut imprudenter excideret sibi passus est, aut in suspicionem Sabellianismi, quod ipsi quoque Basilio magno injuriose contigit, infeliciter incidit.

Hic ita se habentibus, malim ego hujusce hominis, ut et Apollinarius, sortem miserabilem deflere cum Epiphatio, quam cum aliis, in re tam difficili tamque obscura, sententiam ferre. Qua in parte mihi videor sequi magni Athanasii exemplum, qui cum ab Epiphatio interrogaretur de Marcelllo, silens dicitur, et indignabundo subridens nutu ambiguum dedisse signum animi, vel obrectatoribus, vel humanæ imbecillitati, irascentis.

Utnt se res habet, Marcelllo tribuit Mercator (In diss. ad 12 anath.) quod Eblonis et Samosateni hæresim secutus sit; Nestorius (Serm. 12), quod deponendam aliquando humanam a Verbo naturam crediderit; Eusebium (Libris quinque adversus Marcellum), quod Christum ex Maria coepisse dixerit; Theodoretus (Lib. 11 Her. Fab. cap. 10), quod extensionem quamdam Divinitatis Patris in Christum venisse dixerit, et hanc Deum Verbum appellaverit. Quæ si vera sint, in solo primo capite Nestorius aperte; in tertio subobscurius, cum ipso sensit; in reliquis duobus pugnavit. Neque ad id probandum aliis rationibus opus est quam quæ hactenus adhibita sunt ad societatem Nestorii cum aliis hæreticis demonstrandam.

Reflecte animum, lector, in priscos Nicænorum temporum defensores *ὁμοουσίω*, et mirare plures in Paulianismi suspicionem incidisse, vel quod Arianismi odio incensi non tenerent satis loquendi modum, quæ humanæ mentis infirmitas: vel quod Arianorum calumniis obruerentur, quæ iniquitas temporum quibus orbis se miratur est Arianum.

§ V. De Photino, cum quo consentire Nestorius a Mercatore primum dicitur est.

Questus est aliquando in Ecclesia pro concione Nestorius, quod in invidiam Photinianæ hæresis vocaretur: Ego, inquit (Serm. 4), quibusdam mihi et illud renuntiantibus, cum lætitia sæpius risi; quoniam inquit: Episcopus quæ Photini sunt sapit; nescientes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Hoc enim quod a me dicitur, Photini *εὐερίω* invenitur. Photini enim sensus a partu Mariæ Verbo dat principium, me dicente, Verbum Deum semper existere ante sæcula.

Hæc cum diceret, intendebat animum in epistolam Mercatoris (De discrim.), qua primum postulatus est publice hujus criminis; in ea enim (Num. 4, 5) Mercator exposuerat qua parte convenirent Photinus et Nestorius, qua discrepant. In eo cum Paulo Samosateni conjungitur, in quo habitorem et habitaculum pro meritis separati, dividens quod unicuique eorum sit proprium, ex diversitate naturæ: quod quidem illis ambobus cum Eblone, et Photino, et Galata Marcelllo *ἀναμνη* est. In eo vero, quod substantiale Verbum Dei constaret; et illud esse ab æterno cum Patre Deum *ἀναμνη*, a memoratis recte dissentit, et fidei rectæ *ἀναμνη*.

Duas, ut apertum est, sententiæ suæ partes fecerat Mercator; unam de consensione, alteram de dissensu; secunda usus est Nestorius ad sui dolosam defensionem, quod constat ex verbis initio allatis. Ad priorem ita respondit (Serm. 4, num. 10): *Tunc illorum blasphemia liberaberis, et facile ac brevier sacramentum religionis edices hoc modo. Alius quidem Deus Verbum est, qui erat in templo, quod operatus est Spiritus, et aliud templum præter habitantem Deum. Templi esse morte dissolvi; inhabitantis autem templum id, ut resuscitet, proprium est. Non hic meus sermo est; sed vox Domini, eam lego: Solvite templum, inquit, hoc et in triduo suscitabo illud (Joan. 11, 19). Conjunctionis igitur confiteamur dignitatem, naturas autem et substantias duplices. Tum (Num. 11): Fugiamus itaque hujus confusionis errorem, Dominum nostrum Christum, secundum naturam, duplicem dicamus; secundum quod est Filius, unum.*

Aninadvertite obiter Nestorius duas hypostasias in Christo sola *συναρξία* unitas aperte confiteri; dixerat enim procul dubio Græce: *τὰς συναρξίας τοῦτον ὁμολογῶντες τὸν ἐνόητα, τὰς δὲ φύσεις, καὶ τὰς ὑποστάσεις, διπλᾶς*. Mercator autem, more suo, pro *συναρξία* conjunctionem vertit, pro *ὑποστάσεις* substantiam.

Eandem accusationem diluere conatus est sermo duodecimo, ubi Samosateni primum et Photini consensionem ostendit; tum utriusque differentiam; et tandem amborum a se discrepantiam. Ait ergo (Num. 12, 15): *Paulus ac Photinus nesciunt Filii Deitatem, nesciunt Filii duas naturas, nesciunt Deum et hominem; hanc autem inter se differentiam habent: unus eorum (Paulus) Christum solum hominem dicit; alter vero (Photinus) dicit quidem Verbum, non autem confiteatur esse Deum: sed dicit Verbum istud aliquando quiddam Patris nomine vocitari, aliquando autem Verbi nomine nuncupari. Non autem introducit eum Verbum hominem factum; nescit enim Filii Divinitatem; nescit divinam substantiam hominem suscepisse; nescit prorsus Verbi existentem ante sæcula Deitatem.*

Observa Nestorius tria de Photino dicere: 1º quod Christi nomine Verbum significari velit; 2º quod Verbum illud neget esse Deum, sed modo Patris, modo Filii nomine vocari; 3º quod Deum Verbum non introducat hominem factum. Tertium istud inde conficit, quod Photinus, neque veri Filii Divinitatem sciat, neque divinam hypostasim hominem suscepisse, neque Verbi existentem ante sæcula Deitatem.

Dissentit a me Paulus in eo quod dicit Christum hominem solum, et tunc solum initium habere ex quo de Virgine natus est. Ego autem tibi ideo hic resisto, ut Deitatem, quæ æterna est, carni contemporaneam non audeas facere (Num. 12).

Observa hic etiam Nestorius expresse exponere qua in parte dissentiat Samosateni, non item, qua in parte Photino: dolo id fecerit, an *ἄετι*, dubium. Possunt tamen ex precedentibus verbis tria disensionis capita intelligi, ea nempe que Photino tribuit: possunt ex consequentibus ista duo colligi. Quod Photinus Deitatem Verbi non habeat. Quodque Verbum non futeatur ante incarnationem fuisse Filium. Quibus omnibus contraria Nestorius se docuisse palam in Ecclesia, velut rem omnibus perspectam, supponit: id vero quam vere supponat, nunc videndum, et eo quidem acerratus, quod de summa Nestorianæ nequitiae, et de Mercatoris in accusando bona fide agitur.

Mercator Nestorii defensionem, quam dixi, refellens, suamque accusationem propugnans, ita scribit (Dissent. in 12 anathem.): *Photinus autem hinc insanissimo Nestorio parem sententiam tenuit, Verbum Dei quidem non negans esse in substantia, sed hoc extrinsecus in isto qui ex Maria, more communi conjugum, natus est Jesu inhabitasse peculiariter, et omnia illa per hunc fecisse in terris miracula. Et postea (Num. 19): Photinus autem Nestorii magister, Verbum quidem hoc Dei esse in substantia non negat, sed esse id Dei Filium non vult. Habitasse vero peculiariter, vel*

adhæsisse Christo Jesu de Joseph et Maria nato, nec quidquam hunc plus fuisse quam hominem, cum impietate delirat, qui omnes omnino homines vitæ merito anteregerit. Et iterum (Num. 21) : Nestorius sane a Photino auctore suo in id tantum dissentit, quod ex Virgine Maria Christum asserit natum, in reliquis vero omnibus totus ipsius sequax, signifer, et antesignanus est, et in id maxime, quod supra memoratum est, Dei Verbum Dei Filium non esse, nec dici debere, nec ullum, nisi Jesum ex Maria natum, Filium Dei dicendum.

Ut appareat quam vere Marius scripserit in eo tantum a Photino dissentire Nestorium, quod ex virgine Maria Christum asserat natum, in reliquis omnibus convenire : sciendum est tunc temporis plures existisse quæstiones de incarnatione Verbi divini ex Maria Josephi sponsa : aliæ quippe pertinebant ad Verbum quod carnem assumpsit; aliæ ad carnem assumptam; aliæ ad assumptionem ipsam; aliæ ad Christum; aliæ ad Christi matrem.

De Verbo carnem assumente quærebantur quatuor : an Deus esset $\delta\ \alpha\lambda\eta\theta\iota\acute{o}\varsigma$; contra Arium; an hypostasi distinctus a Patre, contra Sabellium; an per se Deus ab æterno, contra Samosatenum; an ex æternitate Filius, contra eundem.

Quærebantur de carne tria : an vera fuerit, nostræque $\theta\epsilon\omicron\upsilon\sigma\acute{\iota}\alpha\varsigma$, contra phantasiastas; an sumpta ex Maria contra Apellitas : an animæ mentisque particeps, adversus Arianos et Apollinaristas.

De assumptione totidem pariter disputabantur : an unio naturarum in Christo $\kappa\alpha\theta'\ \upsilon\pi\acute{o}\sigma\tau\alpha\sigma\epsilon\upsilon$ foret, an $\kappa\alpha\tau\grave{\alpha}\ \sigma\upsilon\gamma\iota\sigma\iota\varsigma$ solam, adversus Samosatenum; an a tempore conceptionis existitit, adversus Leporium; an continua fuerit, æternumque mansura, adversus Marcellum.

De Christo plura quidem veniebant in quæstionem, sed tria potissimum : utrum purus homo esset, adversus Ebionem, etc.; utrum in eo dux forent personæ; adversus Samosatenum; et utrum cœperit esse ex matre, adversus Photinum.

De matre Christi denique duo in controversiam vocabantur : an Deipara vere sit, contra Theodorum Mopuestenum; et utrum virgo pepererit, aut ex viro, adversus Helvidium et alios ejusmodi Antidicomarianitas. Quæstiones igitur proponebantur omnino quatuordecim; si quæ enim aliæ occurrunt, vel acciderunt ex occasione, vel ad istas facile revocari possunt.

Indubitatis vero argumentis constat 1° Nestorium et Photinum de matre Christi partim idem sensisse, cum uterque Deiparam negaret; partim dissensisse, cum ille virginem, iste ex viro peperisse, assereret.

2° Ambos in communem sententiam reipsa convenisse de Christo, quod homo tantum foret, quodque existere cœperit ex Virgine, duæque in ipso hypostases seu personæ fuerint; duo enim postrema a primo non discrepant, ideoque iisdem rationibus, atque primum, omnes fidei defensores a Nestorio revera asserita demonstrant.

3° Utrumque convenisse pariter de naturarum unione; neuter enim substantivam admisit, cum uterque Christum esse Deum negaverit; neutri a veteribus vitio vertitur quod vel Leporio, vel Samosateno potius, Marcelloque Galatæ de unionis duratione consequerit.

4° Utrumque pariter de carne Christi eadem tradidisse; a nemine quippe veterum objecta est ipsis unquam consensio cum Phantasiastas, Apellitis, atque Arianis et Apollinaristis; e contrario ab omnibus utriusque odium in præfatos hæreticos narratur.

De solis igitur quæstionibus ad Verbum pertinentibus tis potest intendi Mario, velut immerito Nestorium hac in parte reum fecerit consensionis cum Photino. Verum cum quatuor sint ejusmodi quæstiones, de prima nemo calumniatus fuerit Marius; nam et Nestorius consubstantialem Trinitatem confessus est, ut ex ultimo ipsius sermone patet, et Photinus constanter tenuit $\theta\epsilon\omicron\upsilon\sigma\acute{\iota}\alpha\varsigma$ fidem : nam inde accendit in se Arianorum furor, a quibus cura in Sirmioniensi concilio de-

A positus fuisset, potuit recuperare sedem, si oblata ab ipsis confessionem adversus $\theta\epsilon\omicron\upsilon\sigma\acute{\iota}\alpha\varsigma$ subscripsisset.

Controversia igitur ad tres reliquas recidit, sed duæ posteriores in unam reipsa conveniunt; si enim Verbum non sit ab æterno Filius, profecto neque est ab æterno per se Deus; et vicissim, si Verbum ab æterno non est per se Deus, quod Mercator vocat esse Deum in substantia, necesse est ut non sit ab æterno Filius, sed ex tempore, cum Filius vere nemo esse possit, nisi qui a Patre $\tau\epsilon\theta\epsilon\omega\varsigma\ \tau\eta\varsigma\ \upsilon\pi\acute{\alpha}\rho\chi\eta\tau\omega\varsigma$ differat. Sed enim veteres omnes tradunt, Photinum docuisse Verbum non fuisse ab æterno Filium, sed ex tempore dumtaxat : et nos confestim, cum de Samosateno ageretur, Nestorium merito postulatum esse de consensione cum Samosateno hac in parte.

Restat igitur ostendere a Sabellii sententia Nestorium pariter ac Photinum recessisse; id enim si constiterit, liquido patebit jure Marius scripsisse in hæc verba (Dissert. in 12 anathem., num. 21) : Nestorius a Photino auctore suo in id tantum dissentit, quod ex virgine Maria Christum asserit natum; in reliquis vero omnibus totus ipsius sequax, signifer, antesignanus est, et in id maxime, quod supra memoratum est, Dei Verbum Dei Filium non esse, nec dici debere, nec ullum, nisi Jesum ex Maria natum, Filium Dei dicendum, qui templum habitantis in se factus, ex indivisa inter se et Verbi Dei societate et conjunctione hoc dici meruit, non tamen esse natura Filium Dei, ut qui ex hac unione Divinitatis privilegia consecutus sit, non ea habens natura, sed gratia.

Atqui Nestorium a Sabellio alienum fuisse nemo dubitaverit, qui ultimum ipsius sermonem legerit, meminereque symboli Theodorani, quod sum velut adoptione confecit; in hoc enim Sabellii $\sigma\upsilon\mu\psi\iota\sigma\tau\omega\varsigma$, ut loquitur Nazianzenus, aperte damnatur.

Nemo item inficiatus fuerit a Sabellio recessisse Photinum, qui assenserit ipsimet Nestorio, atque etiam Epiphonio Philastroque scribentibus Photinum de Verbo perinde sensisse atque Samosatenum. Illic namque tantum a Sabellio discrepavit de Verbi a Patre distinctione, ut nemo veterum Patripassianis, quorum dux Sabellius fuisse traditur, Samosatenum annumeraverit.

Verum hæc quæ pressius cogente rationi necessitate dicta sunt, dilatanda magis videntur, et veterum testimoniiis firmanda.

Diximus primo, Photinum constanter in confessione $\theta\epsilon\omicron\upsilon\sigma\acute{\iota}\alpha\varsigma$ persistisse. Id vero testatur Socrates (Lib. II, c. 24, 25); narrat enim Photinum ab Arianis Sirmii congregatis damnatum, et sede pulsum esse. Tum post exhibitam fidei formulam ab iisdem confectam, hæc addit : Photino persuadere nituntur, post ejus abdicationem, ut istis rebus assentiret, subscriberetque, et polliciti sunt episcopatum illi se reddituros, si modo resipisceret, dogmaque seorsum ab ipso excogitatum damnaret anathemate, atque adeo ipsorum opinioni accederet. Ille repudiat conditionem, eosque ad disputandum provocat; sed victus condemnatur. De reliquo vitam in exilio degens librum tum Græca, tum Latina lingua composuit : scripsit autem contra omnes hæreses; dum suum ipsius dogma divulgare laboravit.

Ex hoc Socratis loco discimus primo, quæ fuerit Photini hæresis, siquidem his verbis damnatur in formula fidei. Si quis Christum Jesum Dei Filium, qui Patri ad universarum rerum fabricationem inseruit, non ante sæcula fuisse dixerit; sed ab eo tempore solum, quo ex Maria natus fuit, Filium et Christum fuisse et tum incepisse Deum esse, sicut Paulus Samosatenus assererat; anathema esto.

Deinde, Photinum Samosateni dogma secutum esse. Tertio, ipsius nomen in formula expressum non esse ut eam facilius posset subscribere. Quarto, adversus omnes hæreses scripsisse Photinum, ut unam suam credibilis vulgaret : quo exemplo prævit discipulis suis, Theodoro et Nestorio, qui hæreses reliquarum omnium impugnatione sua aditum molliorem modum

sunt. Postremo, ex hoc libro desumpta esse quæ Nestorius a Photino dicta referunt.

Diximus deinde, posteriores duas de Verbo questiones in unam recidere. Id præterquam quod ratio ducta ex Samosateno dogmatis intelligentia satis evincit, probat Audentius veter scriptor, de quo Gennadius (*Lib. de Script. Eccl. c. 14*): *Scriptis speciali intentione contra Photinianos, qui nunc vocantur Bonosiaci, librum quem prætulit de fide adversum omnes hæreticos, in quo ostendit antiquitatem Filii Dei coæternalem Patri fuisse; nec initium Deitatis tunc a Deo Patre accepisse, cum de beata Maria virgine homo, Deo fabricante, conceptus et natus est.* Utramque enim propositionem conjunxit, veluti altera alterius expositio esset: quam ob causam veteres, cum Photini hæresim exponunt, alii unam, alii alteram propositionem, inmo sæpe idem scriptor aliam alias refert.

Sumpsimus velut argumentationis principium, Samosatenum, atque adeo Photinum Samosateno sectarium, non eadem cum Sabellio docuisse: reclamant quidem Theodoretus, verum ipse Nestorius (*Serm. 12, num. 16*) non modo assumptum fatetur, quod antea diximus, sed geminam quoque assert Sabellii Photinique ut ipse quidem loquitur, distantiam: 1° quod Patrem Sabellius *Ἰσότηρα*, Photinus *Ἀσότηρα* nominet; 2° quod Verbi Divinitatem Sabellius asserat, neget subsistentiam; Photinus Verbi Divinitatem neget, subsistentiam asserat. Illa ipsa Nestorii confessio, et si eget examine, solvit tamen quod objectum est ex Theodoro: nam uterque hæreticus, Sabellium dico et Photinum, peccat quidem in veram Trinitatis fidem quod testatur Theodoretus; non tamen uterque eodem modo, quod ait Nestorius.

Pro comperto accepimus Photinum Samosateno consensisse de re quæ in questione est: id quidem Sirmiensis Ariani in sua fidei formula, id Philastrius Epiphaniusque et Augustinus tradunt; repugnant tamen Nestorius (*Serm. 12, num. 15*) et Mercator (*Dissert. in 12 anath. num. 19*), quorum dicta ad examen vocanda sunt, et primum quidem Nestorii. *Paulus et Photinus, inquit, hæc inter se differentiam habent: unus eorum Christum solum hominem dicit, alter vero dicit quidem Verbum; non autem hoc confitetur esse Deum, sed dicit Verbum istud aliquando quidem Patris nomine vocitari, aliquando autem Verbi nuncupari: unde etiam hoc nomine appellat, Ἀσότηρα, hoc est, Verbum et Pater, sive, si dici possit, Verbi pater, accipiens ad hoc, pro sui sensus nequitia, illud bene in Evangelio dictum: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. 1, 1). Vides, inquit, quia Deum Verbum aliquando Deum, aliquando Verbum appellat, tamquam extensam atque collectam. Non autem introducit Deum Verbum hominem factum; nescit enim Christi Divinitatem, nescit divinam substantiam hominem suscepisse, nescit prorsus Verbi existentiam ante sæcula Deitatem.*

Quod ait, a Samosateno Christum dici solum hominem, verum quidem est, si solus homo sit idem ac non simul, homo et Deus; sed inde Nestorius a se ipso consensionis cum Samosateno vincitur. At si intelligat Samosatenum in Christo non posuisse duas naturas, et eas quidem perpetuo nexu copulatas, imponit Samosateno, ut ex § 4 manifestum est. Deinde quod dicit, a Photino non introduci Deum Verbum factum esse hominem, dicitur causam asserti, quia Photinus nescit Christi divinitatem, nescit divinam substantiam, *ἰσότηρα*, hominem suscepisse, nescit prorsus Verbi existentem ante sæcula Deitatem; aut ignorat Photini sententiam, aut ipsi volens imponit, aut sibi ipse contradicit. Refert enim Photini verba interpretantis evangelistam, et dicentis: *Vides quia Deum Verbum aliquando Deum, aliquando Verbum appellat, tamquam extensam et contractum.* Novit ergo Photinus Verbi existentem ante sæcula Deitatem, licet non per se, seu in proprietate, subsistentem; quam tamen proprietatem subsistentem habet, ubi extenditur et profertur; quod certe contigit, cum mitteretur ad operandum in Jesu. Scivit ergo Photi-

nus hypostasim divinam hominem suscepisse: scivit quoque Christi Divinitatem, si Christum esse Deum aliud nihil sit quam Verbum humanæ naturæ esse conjunctum *συναρτά. ἑνωθέντα, ἐνσυστα*, et aliis paribus modis quos Nestorius agnoscit. Intererat verò Nestorii mentiri, ne statim ab unoquoque is agnosceretur, quem dixit Mercator, PHOTINI MAGISTRI SEQUAX, SIGNIFER ET ANTESIGNANUS.

Mercator hanc solam Photinum inter et Samosatenum differentiam ponit (*Dissert. in 12 anath. num. 19*), quod Paulus Verbum Dei *προσωπικὸν καὶ πρῶτον λόγον καὶ ἐνσυστατόν*, id est, prolative et potestatis effectivum Verbum sensit, non substantivum, quod Græci *ὡρίσθη*; dicunt. Photinus autem Nestorii magister Verbum quidem hoc Dei Filium non vult. Dixerat antea (*Num. 17*): *Photinus autem insanissimo Nestorio parem sententiam tenuit, Verbum Dei quidem non negans esse in substantia.* Dixera quoque in epistola sæpius citata (*Num. 5*): *Nestorium in eo, in quo substantiale Verbum Deum confitetur, et esse ab æterno cum Patre Deum asserit, a memoratis (Ebione, Paulo, Photino, etc.) recte dissentire, et fidei recte conjungi.* Quomodo ista coherent? Quomodo Verbum non negavit esse in substantia? Quomodo Paulus cum Photino sensit de Verbo, quod aiunt veteres, si Photinus non perinde ac Paulus Verbum *προσωπικὸν* asseruit? Difficilis nodus! Verumtamen ad priorem dubitationis partem facilis responsio est, omissam uno in loco manuscriptorum codicum particulam negativam, atque ita legendum, ut ipsa vocum adversativarum syntaxis exigit: *Photinus autem Verbum quidem hoc Dei in substantia esse non negat, sed esse id Dei Filium non vult.* Quoad posteriorem hæresim me fateor, nisi forte conjicere liceat, Photinum, ut Pauli sententiam, quam omnibus exosam intelligebat, aliquatenus molliret, nescio quid simile Tertulliani somnio excogitasse: Verbum scilicet cum sua hypostasi in Patris sinu aliquando, latere Patrique conjungi, aliquando inde prodire atque separari.

§ VI. De Bonoso, quem inter antecessores Nestorii Mercator annumerat.

De Bonoso Mercator tria tradit: primum, præfuisse ipsum Sardicensi Ecclesiæ; alterum a Damaso prædamnatum esse; tertium, Ebionis hæresim secutum; ex quibus consequitur quartum, inter antecessores Nestorii censendum.

Primum hæcenus non vulgo tantum fuit incognitum, sed latuit omnium fere doctissimos, Baronium et Petavium. Id de se fatetur ambo: ille in Annaliis, ad annum Christi 389; iste in tomo quarto Ecclesiasticorum Dogmatum, libro xiv (*Num. 37*).

Mercatoris sententiam confirmat Capuensis synodi decretum, quo Bonosi iudicio postulati causa Anysio Thesalonicensi et Macedonibus episcopis demandata est, utique secundum Ecclesiæ canones, quibus caveatur ut episcopus quisquis reus a finitimis coepiscopis iudicetur, non tamen a suis subditis, si metropolitani sit. Est autem Sardica civitas metropolis Daciæ ac Macedoniæ finitima.

Alterum ignotum quoque fuit, aut ad summum dubitabile viris cæteroquin eruditione præstantibus: dictum nihilominus Mercatoris multa probant, et præsertim pars secunda epistolæ, quam Damasus ex synodo Romana ad Paulum Antiochenum scripsit. *Si quis autem dixerit Verbum pro humana sensu in Domini carne versatum, hunc catholicæ Ecclesiæ anathematizat; necnon et eos qui duo in Salvatore filios confitentur, id est, alium ante incarnationem, et alium post assumptionem carnis ex Virgine, et non eundem Dei Filium et ante et postea confitentur.* Quicumque huic epistolæ subscribere voluerit, ita *amen, ut in ecclesiasticis canones, quos optime nosci, et in Nicænam fidem ante subscriperit, hunc habebis absque aliqua ambiguitate suscipere.*

Circa quam epistolam observa, primum, suam a summo pontifice synodiceam proponi instar canonice:

auctoritatis, cui subscribendum foret, tamquam regule *ὀρθοδοξίας*. Idipsum Zosimus in causa Pelagiana et Leo magnus in Eutylichiana de suis synodicis edixerunt. Observa deinde Bonosum in eo maxime errasse, quod duos confiteretur in Christo filios, æternum unum, alterum temporalem; neque enim incidit in reprehensionem alteram qua Damasus Apollinaristas et Arianos, id est, Dixeritas, anathemate percussit. Observa denique præcessoribus Nestorii Bonosum merito accenseri, ut qui duos in Christo filios fateatur, quæ fuit propria hujusce hæresis labes.

Quamquam Gennadius Bonosiacos a Photinianis sola appellatione differre scripsit: *Audentius episcopus Hispanus scripsit adversus Manichæos, et Sabellianos, et Arianos; maxime quoque speciali intentione contra Photinianos, qui nunc vocantur Bonosiaci.*

Ex postrema observatione apertum est quod de Bonoso tertium a Mercatore traditur, eum scilicet secutum Ebionis hæresim ea parte qua Christus dicebatur solus homo; qui enim duos fatetur filios, alterum oportet Deum solum credat, alterum reipsa solum hominem.

Utrum vero alteram quoque partem amplexus sit, quod nempe Christi mater ex viro pepererit, non perinde certum est: immo inde peti potest negandi argumentum non infirmum, quod cum Mariam a partu Christi alios suscepisse liberos defendisset, damnatus sit illiccirco a Macedonibus episcopis, præsidente Anysto Thessalonicensi, ut qui uterum Christi hospitio consecratum, *aulamque æterni regis concubitus humani semine coinquinasset* (In *epist. ad Illyricanos*).

Porro autem quia Mercator prædamnatum ait a Damaso Bonosum, id est, prius damnatum quam hæresim proderet, ratio ducitur, qua, ut cætera deficerent, abjudicaretur Damaso epistola ad Illyricanos, quæ mox appellata est; neque enim vere diceretur prædamnasse pontifex Bonosum, quippe quem auctor epistole, sua sententia intactum, iudicibus a synodo electis iudicandum reliquit.

§ VII. De Pelagianis, quorum amicitia Nestorio, non tantum a Mercatore, sed ab aliis veteribus objecta est.

Nestorio versum esse vitio ab antiquorum pluribus quod in amicitiam Cælestium, Cælestianosque episcopos, ex Occidente Constantinopolim profugos, recepisset. Id primum omnium exprobravit Cassianus, in libris de Incarnatione Verbi; exprobravit postea Cælestinus pontifex, in epistola ad Nestorium; tum Mercator, in præfatione ad Sermones Nestorii; Gyrillus denique, et Patres Ephesini.

Nec amicitia tantum, sed doctrina etiam consensio objecta est breviter quidem a Cælestino pontifice in epistola mox laudata. *Quid tecum faciunt qui sunt hæc negando damnati? numquam sine suspitione ea quæ sibi adversa sunt conveniunt; ejicerentur denique, si tibi quoque similiter displicerent.* Obscure pariter ab Ephesinis Patribus eodem canone damnantibus eos qui ausi fuerint, *vel privatim, vel publice, ea quæ sunt Nestorii aut Cælestii sapere* (Can. 4 cont. Ephes.). Proluxe vero aperteque a Cassiano totis fere libris antea appellatis; causatus quippe est Nestorium eam ob rem (Libr. 1 de Inc. cap. 3) *intercessionibus suis Pelagianistarum querelas fovere, et scriptis suis causas illorum asserere, quod subtiliter his vel, ut vorius dixerim, subdole patrocinatur, et consanguinea sibi improbitati improbo suffragatur affectu; sciens scilicet ejusdem se esse sensus, ejusdem spiritus, et ideo dolens cognatam sibi hæresim ab Ecclesia esse disjunctam, quam scilicet sibi utique perversitate conjunctam.*

Nota est hæc in rem historia Leporii monachi, quicum Nestorium confers Cassianus: *Si non idem, inquit (Lib. VI cap. 14), Christus ex Maria est qui ex Deo natus, duos absque dubio Christos facis: secundum illud scilicet Pelagianæ impietatis scelus quæ solitarium hominem ex Virgine natum asserens, eruditorem eum dixit humani generis magis quam redemptorem fuisse: quia non redemptionem ritæ hominibus, sed vitandi*

A dederit exemplum, videlicet ut sequentes eum homines, dum similia agerent, ad consimilia pervenirent. Una ergo impietatis vestra origo, eadem errorum radix est. Illi solitarium hominem ex Maria natum asserunt, et tu idem. Illi Filium hominis a Filio Dei separant, et tu idem. Illi Salvatorem aiunt per baptismum Christum esse factum, tu in baptismo templum Dei factum. Illi cum Deum non negant factum post passionem, tu negas eum etiam post ascensionem. In uno ergo admodum tantum distat vestra perversitas, quod illi in terris blasphemare videntur Dominum; tu et in celo. Viciisti ac supergressus es, non negamus, quos imitaris. Eamdem Leporii cum Nestorio consensionem tradunt Gennadius in libro de Viris illustribus, et Chronographus, qui Prosper creditur, ad annum 431, Tauro et Basso cons.

Nihil vulgatis in hanc rem epitaphio quod poeta quidam inscripsit communi tumulo Nestorianæ et Pelagianæ heresis. In eo infelices umbræ inducuntur dicentes:

Quo nos præcipites insana superbia mersit
Evulsus douis, et timidus meritis?
Nam Christum pietate operum, mercede volentes
Esse Deum, in capitis fœdere non stetimus.
Sperantesque animi de libertate coronam,
Perdidimus, quam dat gratis, justitiam.

Verum popularem opinionem super ea re convellimus in priore tomo Operum Mercatoris, partim in notis ad Sermones Nestorii, partim in dissertatione 2 de Synodis (Ad *synod. 20, cap. 7*), et postrema de hæresi Pelagiana, ubi vera utriusque hæresis affinitas omnino patefacta est: quamquam rursus aliquid dicemus, priusquam absolvatur hæc ipsa dissertatio, cum inquireretur in fidem Nestorii de aliis quinque, præter incarnationem, doctrinæ catholice capitibus. Interim juvat observare neminem Nestorianum, si coherentem sentire velit, peccatum originale, veramque Christi Redemptoris gratiam, ac hominis ad opera pietatis impotentiam, posse defendere: neminem Pelagianum, sin minus pugnantia loqui amet, posse veram Christi Divinitatem tueri, unionisque hypostatice ad redemptionis finem necessitatem. Id ex verbis Cassiani non obscure constat, facileque positus Patrum principis conficitur.

Sub finem dissimulare non possum, quod mihi, post editam de Synodis in causa Pelagiana coactis dissertationem, venit in mentem de Leporio, deque maxima Belgarum civitate, ubi errorem Leporii natum Cassianus scribit. Hanc ego Treverim interpretatus sum eo loci, quoniam vox maxima civitatis metropolim significat, fuitque Treveris Galliarum metropolis, ut ita dicam, politice, cum in ea diu præfectus prætorio Galliarum sedem fixerit.

Credibilior mihi nunc videtur, aut certe non improbabilior, conjectura de Colonia Agrippina, cujus Ecclesiam rexit aliquando Euphratas, Divinitatis Christi, ut perhibent, abnegator. Etsi enim ille propter blasphemiam depositus est in concilio Agrippinensi, ann. 346, post consulum Amantii et Albini habito, fieri tamen potuit ut impietatis semen, quod sparserat, latuerit diu velut obrutum, et tandem eruperit in lucem Cassiani temporibus. Certe Valerianus Autisiodorensis, inter dicendam sententiam, hos ipsos Euphrate errores tribuit, quos postmodum Leporius defendit, Christum nempe, nec esse Deum, nec fuisse ante ortum ex Maria, atque ita non Deum, sed hominem passum esse.

Verum de Euphrata mirum quiddam refertur, quod magnam historie ecclesiasticæ scrutatoribus crucem figit: ipsum nempe qui depositus dicitur ann. 346 in concilio Agrippinensi propter errores, anno ensesequente in concilio Sardicensi consedisit inter Patres, atque etiam cum Vincentio Capuano legato. uno synodi functum esse ad Constantium imperatorem, qui Antiochia morabatur, ut testis est Athanasius (In *epist. ad solitarios*). Admirabile enim est, lega-

tum a catholicis synodali decreto adversus Arianos esse hominem, et quidem episcopum, qui superiore anno depositus et damnatus fuisset. Arianos oportuisset stolidè malignos existisse, qui subintroducto scorto calumniam moliti sint struere homini quem vera accusatio obruere potuissent.

Nodum hunc inextricabilem multi putant, et vero non parum perplexus est. Ut solveret Baronius synodum Agrippinensem ad annum 350 aut 351, rejecto putavitque Euphratam in legatione venenum Samosatani edidisse: quod cum postea proderet, ab episcopis Galliarum damnatum esse, sed suam opinionem persuadere hæctenus paucis valuit. Probabilibus quiddam avertit Binius (*In notis ad conc. Agrippinense*), duo in causa Euphrate concilia Agrippinæ Coloniz habita, alterum ann. 346, alterum ann. 375, ut habet Trithemius. In priore Euphratam, vel a suspitione hæresis liberatum, vel admonitione emendatum esse. In posteriore depositum; utrumque vero a collectoribus conciliorum in unum contractum esse, quod alias forte contigit. Ita vero accidisset idem Euphrate quod Samosateno, qui cum priore synodo Antiochena emendationem simulasset, in posteriore hæresis convictus atque depositus est, alio in ipsius locum substituto.

§ VIII. De Diodoro Tarsensi, in quem Cyrillus scripsit, velut in Nestorii magistrum.

Post ejectionem in Oasim Nestorium, ejusque libros imperiali lege proscriptos, qui damnatam hæresim non retinendam modo, sed fovendam etiam putarunt, ex libris Diodori Tarsensis et Theodori Mopsuesteni excerpta quedam Nestorianæ doctrinæ consona clam primam per fidorum manus submisserunt, deinde palam sparserunt in vulgus (*Liber in Brev. cap. 10*). Id eo consilio faciebant, ut quia viri illi duo summæ erant auctoritatis apud omnes, propter collectam doctrinæ præque fidei famam, aut damnatores Nestorii suo pondere obruerent, aut certe deprimerent, et jacuram librorum Nestorii sententia nobilium tractatorum scirent.

Quomodo venerint ejusmodi excerpta in manus Cyrilli Alexandrini et Procli regis urbis episcopi, quasque turbas excitant, partim in præfatione historica dictum est, partim exponetur ubi futura est questio de synodo Constantinopolitana, ex qua Proclus tomum misit ad Armenos, et de libris a Cyrillo hac occasione scriptis; uterque enim antistes scripta hæc refellit, Proclus tomum quo etiamnum habetur, Cyrillus libris duobus, quorum nihil superest, præter fragmenta admodum pauca. Perierunt, opinor, eodem futo quo libri a Theodoro pro defensione Diodori et Theodori compositi. Sed de Cyrilli Theodoretique Operibus copiose agetur in auctario Theodoretique, quod apparamus.

Subjunxerat excerpta tomus Proclus, sed sine auctorum nomine, ne si forte inscriptum fuisset, aut idem derogasset Proclo, aut ingentem etiam bonarum conflasset invidiam, adeo alte omnium animis insederat Diodori opinio. Et vero quis non eum suspiceret, quem ne o Patrum ejusdem ætatis non summis laudibus extulit, quem præconem veritatis Athanasius, Timotheus, Athanasius post Petrum successor, virum apostolicæ fidei, angelicæ vite, et vivum martyrem Chrysostomus, Epiphanius Eliæ prophætæ parem dixit?

Diodori Operum nihil admodum superest, præter sententias quasdam in cætenis Græcis, atque etiam apud Mercatorem, Leontium, et in v synodo obvias: sed cætenæ flores exhibent, alii venenum; illæ enim Scripturæ interpretem inducunt, isti Theodori et Nestorii magistrum.

Vir tamen ille tantus cum tenuisset, incidit in errorem, dum Apollinaris hæresim inconsiderate insequitur, illius enim blasphemiam quam Theodoros postmodum Nestorius defendere nullam partem non

A asseruit, ut merito dictus sit Theodori parens, et Nestorii avus.

Docuit duos in Christo inesse filios Dei: eum qui ex Maria non esse Filium nisi adoptione seu gratia; Verbum neque duas habuisse natiuitates, neque natum ex Maria; Verbum non esse Christum, sed Christi dominum; Deum dici non posse passum seu crucifixum. Quibus sex propositionibus, vel omnino, vel magnam partem, Nestorianismus continetur.

Ejusmodi errores inspersit operi quod *ἑρὸς τοῦ Συννομοῦ*; scriptis, id est, adversus Apollinarem, qui cum pugnavit contra Photinum peccantem quasi per defectum in explicanda Verbi cum carne unione, peccavit ipse per excessum, et Verbum carne perinde confudit miscuitque, ac mens hominis per ætus infusa miscetur corpore, quod agitat atque informat. Opere isto potuit Diodorus agnosci, quis esset, nisi orbis oculos species pietatis pene fascinasset.

B Scripsit autem adversus Apollinarem provecæ admodum ætatis. Nam abbas fuit magni nominis, cum ad eum venit Chrysostomus, vite monasticæ excellentiæ, discendique studio, anno 376: ex abbate monachorum factus est Tarsi episcopus a Meletio jam senex ann. 378; interit secunde synodo ann. 381; laudatus est pro concione præsens Antiochiæ a Chrysostomo, post annum 386, cum jam senio pene foret emortuus. Nondum tamen ea ætate scriperat, aut certe nondum opus vulgaverat ann. 392, quo librum de Scriptoribus Ecclesiasticis Hieronymus absolvit, a quoque elaborationis tam nobilis meminisset. Huic forte operi immortalis est, nam anno 394 successerat in ipsius sedem Phalerus, ut ex actis synodi Constantinopolitane, sub Nectario eodem anno habita, intelligitur.

C Operis fragmenta exhibere operæ pretium est; sic enim fiet ut et fons Nestorianæ blasphemiz, aut certe rivus fonti vicinior aperiat, et defendatur simul Cyrillus adversus Facundum Hermianensem Diodori patronum.

Sed priusquam exhibeantur, monere juvabit que apud veteres leguntur ex libris Theodori *ἑρὸς τοῦ Συννομοῦ*; excerpta, pertinere ad Diodorum, qui libros suos sic inscripsit, cum Theodoros suis ejusdem argumenti titulum fecerit, *contra impium Apollinarem et Apollinaristas*. Et vero quæ Leontius, diligens inprimis auctor, Diodoro tribuit, alii Theodoro adjudicant, ut ex consequentibus manifestum erit. Quanquam Leontius notat solum Theodorum ex aliis atque ex ipso Samosateno mutuari plura iisdem verbis, que in sua transferret, *ut horum libri non scripti, sed transcripti videantur (Lib. III contra Eutychianos, sub finem)*.

Diodori, ex libro primo contra Synustastas.

D Ad diligens cautumque dogmatum vos examen evenimus; laboramus propter vos, ne rationem Domino reddamus pro nostro silentio. Perfectus ante secula Filius perfectum eum qui ex David probatur assumpsit; Filius Dei filium David. Dices ergo mihi: Duos filios prædicas? Non dico duos filios David. Numquid Deum Verbum Filium David asserui? Sed nec duos filios Dei secundum substantiam dico. Numquid enim duos filios assero de Dei substantia genitos ante secula? Dico autem Dei Verbum habitasse in eo qui ex David semine comprobatur (*Apud Mercator. lib. III*).

Ejusdem ex eodem libro.

Si quis velit abusive Filium Dei Deum Verbum filium David nominare, propter Dei Verbi tempus, quod ex David est, nominet; et illum qui est ex se-

mine David Filium Dei, gratia, non natura, appellet, naturales patres non ignorans, neque ordinem subvertens neque eum qui incorporalis est etiam corpus dicens, et ante sæcula ex Deo, et ex David, et passum, et impassibile. Corpus non est incorporale, quod est deorsum non est desursum, quod est ante sæcula non est ex semine David, quod passum est non est impassibile; nec enim ista ad eundem intellectum obvertuntur: quæ sunt corporis non sunt Dei Verbi, et quæ sunt Dei Verbi propria non habet corpus. Naturas confiteamur; et dispensationes non abnegemus (*In v synodo, collat. 5; apud Leont. lib. iii contra Eutychnos*).

Ejusdem, ex eodem libro.

Gratia Filius, qui ex Maria est homo; natura autem, Deus Verbum: quod autem secundum gratiam, non natura; et quod secundum naturam, non gratia: non duo filii. Sufficiat corpori, quod ex nobis est, secundum gratiam filiatione, gloria, et immortalitas, quia templum Dei Verbi factum est. Non supra naturam elevetur, et Deus Verbum pro debita a nobis gratiarum actione non injuriatur. Et quæ est injuria? Componere eum cum corpore, et putare indigere corporis ad perfectam filiationem. Nec ipse Deus Verbum vult se David filium esse, sed dominum; corpus autem hoc vocari David filium, non solum non invidit, sed et propter hoc adfuit. Et convenit eos qui bene aspicunt, quandoquidem naturales patres quaerimus, neque Deum Verbum David vel Abraham filium nominare, sed factorem: neque corpus ante sæcula ex Patre, sed semen Abraham et David ex Maria natum. Et quando erit questio de nativitatibus secundum naturam, ne Maria filius Deus Verbum existimetur; mortalis enim mortalem generat, secundum naturam et corpus, similem sibi. Duas nativitates Deus Verbum non sustinuit, unam quidem ante sæcula, alteram autem in posterioribus temporibus: sed ex Patre quidem natura genitus est, templum vero, quod ex Maria natum est, ex ipso utero sibi fabricavit.

Et paulo post: Cum vero de salutari dispensatione ratio movetur, Deus vocatur homo, non quod hoc factus est, sed quod hoc assumpsit; et homo Deus, non tamquam incircumscribibilis factus, nec ubique existens; corpus enim erat et post resurrectionem palpabile, et tale receptum est in cælum, et sic venit, sicut receptum est.

Ejusdem, ex eodem libro.

Sed si caro erat, inquit Apollinaris, crucifixæ, quomodo sol radios averit, et tenebræ occupaverunt terram omnem, et terræ motus erant, et petre disrumpebantur, et mortui surrexerunt? Quid igitur dicunt, et de tenebris in Ægypto factis in temporibus Moysis, non per tres horas, sed per tres dies? Quid autem, propter alia per Moysen facta miracula, et quæ per Jesum Nave, qui solem stare fecit? Quid de sole, qui in temporibus Ezechie regis, etiam contra naturam, retroversus est? Et de Elizæi reliquiis, quæ mortuum suscitaverunt? Si enim Verbum Deum passum dicitur,

strant quæ in cruce facta sunt, et propter hominem non concedunt hæc facta esse. nonne quæ in temporibus Moysis, propter genus Abraham erant, et quæ in temporibus Jesu Nave, et quæ in Ezechie regis? Quod si illa propter Judæorum populum mirabiliter facta sunt, quomodo non magis, quæ in cruce facta sunt, propter Dei Verbi templum?

Ejusdem, ex eodem libro.

Filius Dei propter nullum; caro Filius propter Filium, et quid dieo, propter filium? Propter nos caro, et ne existimetis blasphemum esse Verbum, petite demonstrationes. Si homines non peccassent, non opus fuisset lege: *Justo enim non est posita lex*. Si non auxissent peccatum, qui erant in lege, non opus fuisset gratia. An quia non poterat lex peccatum occidere, non propter nos carnem assumpsit, ut morti et sententiæ mortis remedium afferret crucifixus, et mortuus, ac suscitatus? Si non fecisset progressum fallacia et sententia mortis contra nos, quid id opus erat ista Servatoris œconomia? Quid opus erat induere corpus? nonne propter nos carnem accepit?

Observa, lector, 1º Cyrillum adversus ejusmodi excerpta scripsisse tres libros, ut refert Liberatus (*In Bræ. c. 10*), et in primo confutasse quæ Diodorum, in secundo et tertio quæ Theodorum spectarent, tacito tamen, vel utriusque, vel Diodori nomine, quod satis intelligere licet ex epistola ad Proclum.

2º Totus operis Cyrilliani nihil restare præter fragmenta, quæ in v synodo, collatione sexta, leguntur; quod quo factò contigerit, valde obscuro est, cum quartus liber, qui de incarnatione a Liberato dicitur, integer supersit hoc titulo, *Dialogus, quod unus sit Christus per oppositionem* (Tom. V, part. 1, edit. G. L.). Eo porro nihil exactius elucubratusque ad historiam dogmatis Cyrillus scripsit, ut videatur opus artificis, præcedentibus laboribus absolute eruditi, et ultimus super ea re viri omnium doctissimi conatus; scripsit enim Cyrillus tribus ante annis quam abiret ad superos.

3º Facundo Hermianensem (*Lib. iii, tit. viii*) revocasse in dubium, saltem in speciem, an opus istud a Cyrillo conscriptum esset aut ab alio sub ipsius nomine. Facundo consentit Liberatus his verbis (*Loco mox cit.*): *Cyrillus quatuor libros scripsit, tres adversus Diodorum et Theodorum, quasi Nestoriani dogmatis auctores, et alium de Incarnatione librum. In quibus continentur antiquorum Patrum incorrupta testimonia, id est, Felicis papæ Romani, Dionysii Areopagitæ Corinthiorum episcopi, et Gregorii mirabilis, Θευπατρούργου coglominati. Et licet in eis libris Theodori dicta laudentur contra Arianos edita, ipsum tamen magistrum Nestorii fuisse contendunt. Contra quos catholici veritatis defensores sic Acephalis responderunt, illos libros non esse Cyrilli, quoniam testimonis quæ contra mortuos posuisse in eis dicitur, contra viventem Nestorium non est usus, neque in synodo, neque in aliquibus epistolis. Unde dicunt illos nec dictasse Cyrillum, nec edidisse libros.*

4º In v synodo nullam esse factam Diodori mentionem, licet nominatim appelletur Theodorus, et Diodori respectum, quævis sine nomine referantur, quod silentium argumentatur Facundus, et inde sanctæ synodo calumniam struit. Verum non videtur satis exponere quid causetur; an tacitum Diodori nomen, expressum Theodori? Id factum justa de causa, cum illi reverentia foret adhibenda, isti inveniendæ macula. An ita parvum præ reverentia Diodoro ut non damnetur? Atqui secundus et tertius anathematismus respiciunt excerpta ex libris Diodori, et iis constant verbis, quæ Diodorus ipse adhibuit. Sic enim se habent.

2. Si quis non confiteatur Dei Verbi duas esse naturas, unam quidem ante sæcula ex Patre sine tempore incorporaliter, alteram vero in ultimis diebus ejusdem ipsius qui de cælis descendit, et incarnatus de sancta gloriosa Dei genitrice et semper virgine Maria, natus esse ex ipsa; talis anathema sit. 3. Si quis dici alium esse Deum Verbum qui miracula fecit, et alium Christum, qui passus est; vel Deum Verbum cum Christo esse nascente de muliere; vel in ipso esse ut alterum in altero, et non unum eundemque Dominum nostrum Jesum Christum, Dei Verbum incarnatum et hominem factum, et ejusdem ipsius miracula, et passiones, quas voluntarie carne sustinuit; talis anathema sit.

5° Partium memoriæ tanti viri, propter incredibilem opinionem de ipso conceptam, et sanctorum præconii mirum in modum auctam.

6° Theodoretum perpetuum Diodori laudatorem, aut ipsius doctrinæ pertinaciter adhæsisse, donec ejuravit Nestorium, aut mente cæcum incredibiliter fuisse, qui postquam approbasset Cyrilli fidem, velut ab omni heretica pravitate liberam, atque Ecclesiæ congruentem, Diodori contraria docentis ὀρθοδοξίαν depraedicet.

7° Diodorum, cum de matre Christi loquitur, eam semper Mariam dicere, numquam Virginem, quod suspicionem Judaicæ opinionis movere potest, nec immerito, cum Diodorus Photino adhæserit, Marcelloque Galatæ, gentilibus suis Judaico super ea re veneno infectis.

8° Cyrillum in epistola prima ad Successum ea de Diodoro scripsisse quæ consonant excerptis, ut ex ipsis accepta videatur; quare utiliter possunt hic adungi: Diodorus quidam, sancti Spiritus olim impugnator, ut aiunt, cum orthodoxorum Ecclesiæ communis hæresis labe, in alterius morbum decidit. Sensit enim ac scripsit alterum seorsim esse Filium eum qui ex semine David ex sancta Virgine Deique matre natus est, alterum rursus privatim Filium illum ex Deo Patre Verbum. Qui sub ovina pelle quodammodo lupum contegens, unum se Christum dicere simulat; sed cum referat quidem hoc nomen ad solum illum ex Deo Patre genitum Verbum Filium unigenitum, ipsum quoque ex semine David filium appellat: sed tamquam gratiæ loco nomen hoc ei tribuit, utpote qui illi secundum veritatem Filio sit unitus. Unitus autem, non ut nos asserimus, sed secundum solam dignitatem, et secundum auctoritatem, et secundum honoris æqualitatem. Hujus discipulus exstitit Nestorius: itaque ex illius libris obtenebratus, simulat quidem se Christum unum, et filium, et Dominum confiteri; sed dividit etiam ipse unum in duos, ac seorsim ponit, cum hominem conjunctum esse Deo Verbo dicat, communionem nominis, honoris æqualitate, dignitate.

§ IX. De Theodoro Mopsuestiæ episcopo Nestorii magistro.

Dissertatione prima, in priorem partem, dictum a nobis est quæ fuerit indoles Theodori, qui mores, atque animus hominis bellum gerentis cum Christo. Nihil eo fuit commutabilis in quamcumque formam, pro tempore et loco; nihil ad pietatis speciem induendam accommodatus; nihil ad fascinandos animos artificiosus, subripiendamque gloriam callidus; nihil audacius ad errores spargendos, pervertendamque Scripturam sacram et fidem populis perscribendam: nihil denique suis in discipulis infeliciter felicius, cum antequam interiret, plurimos viderit Ecclesiis Orientis præesse, duos maximarum urbium antistites, Nestorium Constantinopolis, Joannem Antiochiæ; duos tanta doctrinæ celeberrimos, Andream Samosatenum, et Theodoretum Cyrensem, etc.

Verum quid ego laboriosius verser in ejusmodi hominis elogio, cum Leontius scholasticus hoc munere vaniter defunctus sit, et eo quidem credibilis, quod vir eruditissimus de re sibi in primis perspecta agit. (Lib. II, adrem. Euseb. et Nestor.) Nam cum adolescentem a sectariis Theodori suas in partes abductus esset,

A diuque ab ipsis stetisset, tandem, affulgente divino lumine, detexit fraudes improbæ factionis, easque aliquando, ne pergerent imprudentibus nocere, patefecit omnibus, libro quem inscripsit: De Nestorianorum impietate secreto tradita principio, et de ejus parentibus triumphus.

Quatuor fecit illius partes, quarum in prima Theodori sectariorum nefandas artes, in secunda Theodori mores et libros, in tertia Nestorii cum Theodoro consensionem, in postrema fragmenta librorum Theodori, quibus approbentur dicta, exponit.

1. Post Deum igitur invocatum in veritatis testem causasque scribendi redditas, de sectariis Theodori ita narrat:

Primum artificium simulationis dignum malitiæ eorum est quod, cum sanctos Ecclesiæ doctores et a Deo datos non recipiant, simulant verbo se neque Theodorum, neque Diodorum, primos impietatis suæ fontes, recipere.

Deinde apud eos quibus laqueos tendunt magnam synodum, quam animo, si qui alii rejiciunt, verbo predicant, et recipere suadent.

Recepta synodo interrogant quorum quisque Patrum solitus sit tractare libros, et quibus maxime sit additus: si alii, præter suos, quamvis præstantes, laudati sunt, non repugnant illi quidem primo congressu, etsi ne nominari quidem alios patiuntur; sed ne quem illaqueare voluit deterritus atolet: Boni, inquit, sunt isti Patres, non tamen meliores quam nostrates.

Si vero simplex ille roget nomina: Lege prius, inquit, et tunc cognosces quales et quanti sint, quorum miser ne nomina quidem didicisti.

Tum libris addunt alia munera, pollicentur auxilia, opemque aulam, si egeat, atque etiam gradum in magistratibus, et eruditorum quos habent convictum: Nec prius desistant, quam succumbant sive incitiæ, sive indigentia, sive assentationi, sive aliis quacumque illequeare solent eos qui non omni custodiæ cor suum custodiunt.

Jam vero postquam captum tenent, et suis obsequiis obnoxium, si morachus sit, injiciunt professionis fastidium, promittuntque se in ordinem clericorum cooptaturos, aut alio modo auxiliaturos, si suæ doctrinæ fiat particeps. At si secularis fuerit, accommodata pollicentur: dilatis tamen donis inhiare cogunt, ut spe fallaci devinent in suis partibus interiri detineant.

Cum viderent quotidie apud fideles justum odium in impia dogmata auctoremque dogmatum augeri, ne invidia præsidis premerentur, dixerunt in actu suo personali: Valeat Nestorius, eorundem dogmatum secuturi patrem, unde ipse hausit. Namque ut Manichæi in electos et indifferentes, sic isti in Nestorii cultores et damnatores dividuntur.

Communionem Ecclesiæ simulantes, utuntur Ecclesia tamquam pretorio; clero, velut exercitu, ubi omnia dolo sunt. Cumque aliquando quidam abductus in partes quereretur non posse cum ipsis communionem sacrorum mysteriorum et cum Ecclesia simul haberi: Non oportet, inquit, te moleste serro hæc œconomiam; panis enim in typum corporis Christi propositus non plus benedictionis participavit quam panis qui in foro venditur, et quam panes quos Philoniaritæ offerunt in nomine Mariae.

Quod si laborent in defendendo principe dogmatic; laudatam aiunt a viris illustribus, eademque cum ipso sensisse Basilium magnum, duosque Gregorios, et Patres alios, etiam Cyrillum, quorum vocat unguibus corradunt, eas tamen, quibus summa rei consistatur, ut σωτηρίαν σὺν ὁδοῦ, et Deificationem, et sanguinem Dei, et crucem et passionem, et, quod plus est, secundam Verbi generationem, atque ἵνα ἡμεῖς ἵπποστασιν, a Patribus audire nolunt; non quod de verbis cum ipsis, quod mentiri solent, controversia sit; sed de rebus ipsis, dogmatibusque, quæ in communis vultus divini Ecclesiæ magistri concordia senten-

tia rejecerunt, ac maxime postrema omnium synodus Chalcedonensis, omnium junctura synodorum antecessarum, sigillum, et obsignatio, quæ impietatis propugnaculum funditus everit, illustribus præconiis summum pontificem Leonem celebravit, qui abditam impietatem dissipavit ac extirpavit.

Ubi pressius urgentur, negant a magna synodo damnatum quem sequuntur, defensum a viro erudito causantur; verum in anathemate infelicissimi Nestorii ipse simul ejectus est; et defensio copiosius argumentum accusationis attulit.

2. Hactenus de sectariis Leontius; nunc de Theodoro episcopo sectæ duce. Illum ipsum esse aiunt quem de monasterio profugum magnus Joannes ex intemperantiæ profundo extraxit; qui vixitum pueritia egressus sacras literas tractare ausus est; quem cum sedem Tarsensem affectaret, repulit Theophilus, coegitque continere sese mediocri oppidi Ecclesia; qui pro concione in Ecclesia Antiochena non dubitavit palam improbatione Θεωροζου totam multitudinem commovere; qui denique in omni prava interpretatione *Scripturarum labores sanctorum doctorum, qui in eis laborarunt, nunquam irridere et illudere desit.*

Rejecit ille sacrorum librorum ex canone Jobum, velut ethnicam fabulam; libros Paralipomenon et Esdras, tamquam inanes rapsodias; cautum Salomonis, uti carmen amatorum; Epistolas canonicas, velut suppositas apostolis despexit; Psalmos Judaice ad Zorobabelem et Ezechiam retulit, tribus tantum ad Dominum rejectis.

Atque hæc contra Scripturas a Spiritu sancto inspiratas; adversus traditiones, alterum Spiritus sancti albatum debacchatus est non minus impie; et ne in singulis agrediendis defatigaretur, contra primam religionis christianæ informationem stat, et Deificum symbolum eorum qui regenerantur tollit; fidem, inquam, synodi Nicænæ, non solum mutilans ipsum, sed omnem penitus fidem destruens, et aliam præter illam tradens.

Audet et aliud malum non secundum ad superiora, aliam enim missam effudit, præter illam quæ a Patribus tradita est Ecclesiis; neque reveritus illam apostolorum, nec illam magni Basilii in eodem spiritu conscriptam, in qua missa, blasphemis, non præcationibus, τὸν τελεῖται, id est, mysterium Eucharistiæ opplevit.

Quin et metum judicii inlerorumque sustulit; unde exarscens Leontius: *Propter hæc te diligunt, miser, qui sunt tuæ sectæ. Hoc tu illis pharmacum ad erimendum timorem Dei concessisti vere amarum, et lugendum pharmacum.* Hæc in tuis libris posita sunt, quos tuæ factionis homines in sermonem Chaldaicum et Armenicum verterunt, ut quisque venenum quasi vernaculum facilius ebiberet.

Post multa vero de gratia et libero arbitrio, peccati origine et angelorum conditione objecta, de Christo Leontius conversa oratione ad Theodorum: *Tu fingis creatum esse ab ipsa Trinitate alterum animalum idolum Christum tuum, ipsamque Trinitatem calumniaris, quasi doceat colere creaturam; non enim Deo homini facto doces, sed homini appellatione Dei honorati, cultum in æternum adhibere. Honoratum et speciosum ortum, et educationem huic homini applicas, et paulo fere excellentiorem ortu prophetico. Quod scilicet Verbum Dei, secundum præcognitionem, in ipsa formatione quæ in utero fiebat, unionem ei commodare voluit, cognoscens nunquam a proposita circa artus discessurum esse.*

Ignorantem etiam caligine eum tegis, nihil scientem, præterquam quod Verbo, ei secundum dignitatem unito, videbatur. Usque adeo autem ignorasse eum dicis, ut cum tentaretur, nasceret quis esset qui eum tentabat, et a peccato nata dicitur, id est, a peccato cogitationis concedis nec ipsum mundum fuisse, netum sanctos, neque ipsum peccatum cogitationis peccatum esse putas. Non horres docens molestiores fuisse illi passiones animæ, quam corporis; sic enim perspicere ais: *Et ratione fortiore voluplates subiebat. Concedis pro-*

gressu virtutum paulatim purgatum esse, et apertorem factum quotidie ad suscipienda dirinitus bona, quæ ei ut homini ad futura erant. Baptizans eum; ut ex eo tempore, ac non prius, perfectus secundum virtutem legis, Christus vocaretur perfectus; et ad evangelicam vitam aggrediretur, et hanc compleret. Nonne dicitur tempus etiam fuisse illi ob hanc causam contractum brevius? Potuisset enim defatigari spatio temporis; et idcirco brevem salutis viam, id est, crucem adinvenisse, invitum eum agis, pro se quidem non minus quam pro toto mundo moriturum.

Sub finem exprobrat Leontius Theodoro libros quindecim de incarnatione Verbi, quæ bella facta vocat et simulata contra hæreticos adversarios, vere autem contra veritatem suscepta, quam cum oppugnare propositum illi esset, et susceptum perfici non posse cognosceret, inscriptionem belli contra veritatem in inscriptione belli contra hæreticos commutavit.

3. Post hæc comparisonem Nestorii et Theodori verbo absolvit; ait enim ab utroque negatum Θεωροζου, et ab hac negatione ductum ab ambobus impietatis propalandæ initium; siquidem post Apollinari et Arii ανουσιωστων damnatam, hac una voce, et summa fidei, et catholice partis ab hæretica discrimen continebatur. Scitum porro est quomodo Nestorius hæresim prodidit sermone primo, Θεωροζου scilicet ejurando. Refert Leontius, Antiochiæ a Theodoro hac ipsa Θεωροζου voce damnata, Ecclesiam totam fuisse commotam, ipsamque adeo presentem Nestorium, si Joanni Antiocheno credimus (*In epist. ad Nest.*). Verum Theodorus, aut Ecclesiam reveritus, aut serviens temporis, publicas edidit penitentiae notas; Nestorius pertinax hæsit, et fallacem, quam fecerat pro concione Constantinopoli, Θεωροζου confessionem retractavit Ephesi, cum trimestrem Deum adorare se non posse obtestatus est.

4. Jam vero Leontius excerpta de libris Theodori, contra incarnationem, ut loquitur, prætorus, de aliis Operibus præfatur, aitque ab eo perverse plures in sacram utriusque Testamenti Scripturas expositiones compositas, sed virulentius in Epistolas Pauli, et Evangelia tria Matthæi, Joannis et Lucæ. Addit et apologiam pro Basilio contra Eunomium editam, sed quæ Basilii accusatio videri possit, Eunomii defensio. Addit etiam elaboratum librum contra Magistros, id est, Persarum magos, quo portenta delirius arguantur. Cætera Opera prætermittit præ libris, sive qui de Incarnatione inscribuntur, sive qui adversus Apollinariam, monetque ipsos non nisi magno labore, adeo occultabantur, comparari posse, quam sorte ab causam a Facundo et Hesychio Hierosolymitano mystici dicuntur.

In excerptis porro colligantur ea quibus Theodorus in quæque propositionibus blasphemie convincatur: 1º quod Verbum non sit reipsa factum homo, sed visum dumtaxat fieri; 2º quod Christus sit solus homo, in quo Verbum inhabitaverit, jam inde a prima formatione; 3º quod homo iste sit adoptione tantum Dei Filius; 4º quod mater Christi non sit Deipara; 5º quod duæ in ipso existant hypostases, etsi ad fastidium unitas persona; memoretur, sed qualis nempe virum inter et uxorem reperitur.

Convicto suis verbis Theodoro, assert que Diodori Paulique consonent; tum Pauli Nestoricique compositionem ab Eusebio propositam Constantinopoli; denique synodi Antiochene, utriusque Gregorii, Nazianzenum dico et Nyssenum, Eplhemii, Cyrilli et Isidori Eremitæ sententias hæreticis adversas.

Antequam dicendi de Nestori magistro Eunomiano, committere non possum quin ab ipso suppositum pro vero Christo idolum, ut ait Leontius, de pingui suis nativis coloribus, non tamen aliis quam quos Theodorus ipse aut Nestorius adhibuit.

Cogitandus ergo primum homo qui, a Deo in salvatorem totius hominum generis electus, præter invidiam virtutis eximiam, propositionemque in honestum, gratiam Dei tantam accepit, et

ulli hominum, aut etiam omnibus, maximam largiri A
Deus decreverit.

Cogitandus terum hic homo tanta gratia donatus, assistente divina aliqua persona, regi continenter, ne vel aberraret a vero rectoque, vel alios inducat in errorem; sed certus vice aliis præeat, exemplo et verbo.

Cogitandus etiam Deus qui hominem cunctis etiam charissimum que dicuntur donis congruis ornatum jubeat pietatis operibus ardentem studere, et quidquid inde meriti collegerit, in aliorum utilitatem transferre: quamquam meriti non meminerunt Nestoriani, sed exempli tantum, quo sanctus ejusmodi vir ostenderet quid posset humana vis, auxiliante numine, etque ostensione reliquis hominibus spera virtutis absolvende faceret.

Dux ille vite, si quis ejusmodi esset, merito Filius Dei dici posset, non tamen natura, sed gratia; non generatione, sed adoptione; et nec Filius tantum diceretur, sed etiam unigenitus, quia per eximiam gratiam electus foret; immo et primogenitus, quia inter multos fratres Beique filios adoptivos emineret.

Diceretur quoque jure Christus per excellentiam; tum quia, præ cæteris qui christi vocati sunt sanctis, unctione singulari metus esset in caput, regem, judicem, et sacerdotem totius hominum generis; tum quia electus foret a Deo ad opus omnium præstantissimum, que omnium salus.

Nec minori jure vocaretur omnium vere Dominus, licet alios fratrum nomine compelleret; pro cunctis enim pretiosum daret sanguinem; populumque dono datum jam suum, dato pretio, faceret.

Vere quoque posset præ cæteris sanctis nominari Emmanuel, ut in quo scilicet Deus, et operaretur, velut in *ἑπικρατῆς* peculiari, et habitaret, tamquam in templo singulariter sancto.

Nuncupari etiam Deus posset, tum quia eodem honore coleretur quo Deus; propter *σζῖον* et *ἀνατολῆν*; tum quia Dei vicibus fungeretur, et quidem præstabilius Mose, cum totius generis, judicium ductumque recepturus esset.

Hæc species Christi a Nestorio atque Theodoro adumbrati; hæc idolum quod Patres non arvis tantum e Scriptura sumptis; sed his etiam a ratione acceptis dejecerunt. *Nemo*, inquit Proclus (*Lib. de Recta Fide cap. 2*), *salvare potest homines, nisi Deus*; hic autem merus esset homo. *Nemo*, ait Cyrillus (*In Psalm. cxxxix*), *salvare potest hominum genus a peccatis, nisi qui natura impeccabilis*; hic autem peccabilis, quia creatura. *Ille potuit redimere*, clamat Augustinus (*Hom. 6*), *qui se non potuit vendere*; potest autem quælibet creatura. Eusebius, qui dicitur Emis-senus (*Lib. v. contra Futych.*): *Intervenire non potest pro servis, astrictus legibus servitutis*. Vigilus Aler (*Lib. n. ad Trasimundum cap. 2*): *Ut contraria in unum revocaretur, et supra et ima restituerentur, non aliter fieri potuit, nisi talis mediator existeret, qui de celestibus veniens cunctaretur terrenis*. Fulgentius (*In Psalm. xlvm*): *Quomodo beneficentia largitor universalis existeret, quem alienæ opus indigum natura monstraret?* Basilus: *Solus homo Deus potest dare præstationem Deo pro peccatis. Quid adeo magnum in hæc sæculo possidet quispiam, ut idoneum habere possit animæ pretium*.

Nestoriani signato nescio quid simile inducere videri possunt, qui hominem aliquem aiunt tanta gratia ornari potuisse a Deo, aut quantam capere valeret, aut quantam Deus nunquam omnibus simul hominibus largiri statuisset; potuisse quoque hominibus tam munifice donatum constitui caput totius sui generis, mandatumque accipere de singulis operibus bonis ad membra referendis, atque illa ipsis promereri, etiam condigne, et loquuntur, gratiam, que sanctificarentur. solve. Atque a peccatis, etiam ab illa grandi quo totam in se Adamus vitæ naturam. Hæc homini, per excellentiam Filio Dei ex adoptione, accommodari possunt omnia que supra

Nestoriani in Christum congerunt ornamenta, omniaque officia prescribi, quibus reparationis humanæ opus impleatur.

Veruntamen doctores isti mirum quantum a Nestorianis distant, quantum nempe potentia ab acta, ut in scholis aiunt, id est, quantum differt id quod mente sola informatur ab eo quod reipsa factum asseritur. Non ita distant Sociiniani, sed plane conveniunt cum Nestorio, cujus hæresim ab inferis revocarunt.

CAPUT V.

De operibus Nestorii.

Quæ opera Nestorii Mercator exhibeat, totum istud volumen loquitur: que quinti sæculi scriptores quatuor, et unus sexti, Cassianus, Cyrillus, Arnobius Junior, Gennadius et Evagrius, nunc exponendam. Plurimum verò, etsi ex occasione aliquando, veluti in præfatione ad excerpta, aliisque passim locis adducta sint, hæc tamen, opinor, non importune referentur, ut tanto facilius intelligantur que observari debent, quanto fuerint manifestius oculis subjecta ea de quibus observationes fient.

Non omnes porro quos laudavi omnia Nestorii opera recensent, sed nonnulli plura, quidam pauciora. Cassianus tria commemorat, epistolam scilicet primam ad Cælestinum pontificem, et sermones duos, primum ac secundum. Videdis notas ad singula hæc tria; exposuimus enim eo loci quid ex quo opere Cassianus retulerit, quibusve in libris relata refellerit; nec dictis addendum aliquid superest.

Cyrillus in uno plura in memorat, sic enim in præfatione libri primi Contradictionum: *In librum quendam a quodam compositum incidi, in quo multi erant congesti sermones, per elementa, et velut ordine dispositi; nullaque ratio ei deerat quominus retineri posset, si a scriptore ejusmodi aliquid dictum esset quod oblivioni traditum evanesceret. Forsan utique stultissem, et mihi silendum esse, et cæteris consulendum ut idem facerent, ne multis aliis posterisque nostris nota essent tam absurde tamque imprudenter dicta. Sed quia blasphemiarum turba in eo libro congesta est, et multum adversus dogmata veritatis declamatum, et oblatratum, quomodo non necessarium fuit propemodum ut accingeremur, et pro salute hæretorum certaremus? ne ullum ex ea re damnum paterentur ac discerent potius jacturam ex perpetua dictis proventientem strenue repellere.*

1. Ad hoc testimonium, observa primum, librum cujus meminit Cyrillus, hunc ipsum esse, qui dicitur a Mercatore, in excerptis Cyrillianis, eodem contextus ex multis quaternionibus; eadem enim et ex libro et ex codice excerpta sunt. Hunc ipsum pariter esse quem memorat Petrus notarium primum, cum ait: *Habemus etiam præ manibus reverendissimi Nestorii blasphemiarum libros, et quorum uno capita selegimus, quæ, si tunc hæc synodo placet, prælegemus* (in part. *Eph. act. 1*). Nam omnia fere que in synodo prælecta sunt reperiuntur apud Cyrillum in libris quinque Contradictionum, quibus referuntur excerpta ex libro quo de agit. Neque vero, eorum consonantia hæc videri debet mira, cum tria que dixi, libri nempe Contradictionum, excerpta seu elaborationes, et capita in synodo Ephesina prælecta, ejusdem sint auctoris, Cyrilli scilicet, cujus presbyter fuit Petrus primicerius notariorum.

2. Observa deinde hunc eundem librum indicatum fuisse a Gennadio, cum de Nestoria scriberet (*Lib. de Script. Eccles. cap. 33*): *Postquam, eloquentia ejus et abstinentia commendante, Constantinopolitana Ecclesia pontificatu donatus est, apertum se hostem Ecclesie, quem diu celarat, ostendens, scripsit librum quasi de incarnatione Domini sexaginta et duas divinarum Scripturarum testimoniis præve sensu constructum, in quo quicquid assereretur, in catalogo hæreticorum demonstratur. Liber enim, de quo loquitur Cyrillus, procul dubio inscribatur. Hæc verò* *ὁμοιωσις* Quod porro dicitur a Gennadio de Scrip-

lure divinæ testimoniis sexaginta duobus, vel ut emendavimus, quinquaginta duobus, aut ad summum septem, exponitur in dissertatione de litteris Cyrilli.

3. Observa, tertio, hunc in librum solos sermones compactos esse, non item epistolas, sive quæ ad Cœlestinum papam, sive quæ ad Cyrillum scriptæ sunt. Nihil enim ex epistolis decerpit Cyrillus, studiosius alioquin deflorator, cum tamen in ipsis plurima, neque meliora sermonibus, neque minus recte fidei pugnancia reperiantur. Non omnes porro sermones quos habemus comprehensos fuisse libro, inde constat, quod ex duodecimo et consequente nihil legitur in excerptis illis, etsi ambo fuerint vaneque Nestoriano infecti, immo longe præcedentibus præiores, ut habetur in relatione episcoporum qui Alexandria ad Nestorium cum litteris apostolicis atque synodicis missi sũt. S.c enim Theopemptus Cabasorum episcopus (Conc. Ephes. part. II, act. 1): *Acceptis litteris non satisfecit, sed publice pro concione eadem quæ ante, et his quoque deteriora dogmata, proposuit. Neque vero solum ante redditas litteras hæc docebat, sed multo pejora, postquam accepit, docuit; et usque hodie docere non desinit.*

4. Observa, quarto, dubium esse an primus sermo, qui omnium pessimus, hujuscemodi libro contentus fuerit; neque enim quilibet inde excerptum habetur, nisi forte quod nun. 9 legitur. Observatum est in notis, quod ipsa per se videbatur mihi ἀποφύξια declarare, fragmenta ista ex sermone septimo deprompta esse, ex quo plurima alia decerpit Cyrillus, eumque in sermonem inducta. Sed observationem jam tum typis excusam emendare cogit locus Arnobii postuodum lectus, ut mox referetur.

Etsi vero mirum videri potest primum sermonem, reliquorum caput et causam, in collice quo de agimus non fuisse comprehensum, id tamen forte factum est quod liber editus sit ad minuendam invidiam quam primus sermo consilaverat; atque ita carere debuerit mali quod mitigabatur incentivo et fonte. Hæc eadem causa effecit, opinor, ut quantus quoque abesse, quo nullus fuit invidiosior, propter reprehensam Procli homiliam, immensis laudibus concelebratam: abfuisse vero inde conjicitur, quod nec inde quilibet sit in excerptis, licet capitalia quedam ad rem quæ agebatur ab excerptioribus sumi posent.

Arnobius junior, præter primum sermonem, duos alios memorat, quos cum tertio confundimus. Inde tamen multa refert, quæ vel in editis desiderantur, vel lumen addere possunt nostris ad editos notis. Quare totus hic Arnobii locus visus est exscribendus, prout a Fevardentio publicatus est, notatis tamen uendis quæ viri docti diligentiam fugerunt.

Nestorius quæ asserit, præ manibus habeo: si jubent iudices, recitabo. Iudices dixerunt: Legatur, quod ab Arnobio offertur, ut possit Serapionis, si vera est, obiectio demonstrari. Cunque accepta esset homilia, ad locum lecta est ita: « Non peperit sanctissima Maria Deitatem; nam quod natum est de carne, caro est (Joan. III, 6). Non peperit creatura Creatorem; sed peperit hominem Deitatis ministrum. Non ædificavit Deum Verbum Spiritus sanctus, quod enim ex ipsa natum est, ait, de Spiritu sancto est (Matth. I, 20). Deo itaque Verbo templum ex Virgine ædificavit. » Et paulo post: « Non per se et secundum se Deus est, quod in utero formatum est. » Et paulo post: « Θεοτόκου; Θεοδόχου [forinam in Deo honoremus. »

Item in alia prædicatione, cujus initium hoc est: « Sæpe necum fluctus vite versans, et terrestrium rerum multiplicem mutabilitatem, sparsaque per vitam insidias cogitans, hæsitans exclamavi: Quis poterit liberari? » Et post paululum: « Spiritum divina separata natura [Spiritum a divina separant natura], qui humanitatem ejus creavit; quidquid [quod enim, inquit] ex Maria natum est, de Spiritu sancto est; qui et secundum justitiam replevit quod creatum est; hoc quod manifestatum est in carne, justificationem est in spiritu (1 Tim. II, 16); qui fecit eum metuendum demonibus;

de quo dicit ipse Dominus: Ego in spiritu Dei ejicio demonia (Luc. XI, 20). Ipse carnem ejus fecit templum, unde dicit Baptista: Vidi Spiritum sanctum descendentem de celo, et manentem in eo. » Item paulo post: « Qui dedit ei elevationem in celo [in cælum], ait [enim]; dedit mandata apostolis, quos elegit per Spiritum sanctum, et postea elevatus est in cælum (Act. I, 2). Hunc itaque, qui Christo tantam donavit diansationem [donavit gloriam, esse ab his asseritur Christi servus], qui natum putant carneum, separant a divina natura. »

Item in alia prædicatione, cujus initium hoc est: « Nulla deterior ægritudo humanis animis, quam ignorantia. » Et paulo post: « Isti autem faciunt Deum secundum post beatam Mariam, cum matrem temporalem creatricem temporum Deitatem assignant [creatrici temporum Deitati assignant]; immo nec matrem Christi eam esse permittunt, quæ et Χριστοτόκος est: nam, sicut illi aiunt, non humana natura, sed Deus Verbum ab illa natus est, et ex quæ peperit, non est mater nati. Quomodo enim mater esse potest alieni a sua natura? »

Si autem mater est, ut ab ipsis vocatur, humanitas est quod natum est, et non Deitas. Proprium est enim parere matri [matri parere] essentia suæ similem; aut enim non erit mater, si essentia suæ similem non peperit; aut si mater est, essentia suæ similem peperit. »

Item post alia: « Deus enim mensuram et creator est, et non mensuram partus est; fabricator sanctæ Mariæ, non postea ex Spiritu in ipsa fabricatus. Sed sine mea doctrina audi angelum ad ipsum Joseph dicentem: Accipe puerum et matrem ejus (Matth. II, 13). Igitur pueri dixit, non Deitatis. » Item post hæc: « Vis tibi addi secundum testimonium? Completi sunt itaque dies ut pareret, et peperit Filium suum primogenitum (Luc. II, 6). Ecce habes cujus mater fuit Χριστοτόκος, id est, pueri mater quem peperit Maria; non Deitatis, quæ omnia circumstringit. Audi et aliud testimonium: Videntes autem magi stellam, gavisi sunt gaudio magno valde, et intrantes domum, invenerunt puerum cum Maria matre ejus (Matth. II, 11). Ubique pueri mater, non Deitatis, Virgo prædicatur. Quid igitur ordinas carnem matrem Deitatis? »

Et paulo post: « Virgini Χριστοτόκος contigit parere humanitatem, Dei Verbo [conjunctum], Deitatis ministrum. » Et cum legeret hæc, iudices dixerunt: Hactenus Nestorii dicta sufficiant.

Genadius, ante verba mox adducta, scripserat: *Nestorius hæresiarches, cum in Antiochena Ecclesia presbyter in docendo insignis ex tempore declamator haberetur, composuit infinitos tractatus diversarum hypotyposeon, in quibus etiam tum subtili nequitia insudit postea prædicatione impietatis venena, quæ morales interdum occultabat suadela (Lib. de Script. Eccles. 52).*

Inluciti tractatus, quos memorat, vel invidioso nominis fato, vel flammis imperatorum vindicibus absumpti sunt; si tamen omnes absumpti sunt, nec aliqui, quod non incredibile est, genus suum eminenti, melioribus parentibus se supposuerunt: duo certe sermones quos Combifisius Athanasio adjudicat (Tom. I auct. Bibliot. P. P. G. L.), de resurrectione et ascensione Christi, caractere Nestorii se produnt, florido nempe ac interdum pene poetico, metaphoris effereente sese, et apostrophis quasi animato, Scriptura testimoniis, hisque litterali sensu acceptis, nisi quando ad hæresim detorquentur, subinde distincto.

Habent hunc ipsum characterem sermones alii, opinione forsitan plures, sive qui Asterio, Amphilochio, Basilioque Seleucia tribuuntur; sive qui rejecti inter spuria Chrysostomi, nullum præferunt parentis nomen; sive tandem qui genuinos inter Chrysostomi tractatus, fraude facta ipsis quoque doctis Operum Chrysostomi censoribus, latent. Neque vero id mirum, cum Nestorius Chrysostomi stylum imitari summo studio conatus sit, eaque se imitatione commendabiliorem populo fecerit. Verum hac in parte distius immorari, nec locus permittit, nec argumenti amplitudo. Forsan aliquando id opere præstabitur.

Evagrius scholasticus (Lib. I Hist. Eccles. cap. 7) mentionem facit epistolarum trium, aliis antea inob-

guitarum. Has librorum nomine appetat, traditque a Nestorio in Oasi exulante conscriptas esse.

Primum meminit in hæc verba : *In librum quendam ab ipso Nestorio editum, in quo rerum ipsius continetur narratio, forte fortuna incidi. Itaque blasphemie parens Nestorius, ad eos qui illi crimini dederant, tum quod inconsiderate res novas molitus erat, tum quod imprudenter poposceret concilium Ephesi cogi, præter alia nonnulla, quibus suam blasphemiam tueri ac defendere volebat, ista præterea scribit : « Ad id suscipiendum necessitate compulsus sum. Quippe cum Ecclesia distraheretur, et pars Marium ὀρθοτοξόνων, pars Θεοτόξων nominandam affirmarent : ipse equidem, quo in neutram partem peccarem, vel Christum morti minime obnoxium esse asserendo, vel in alteram partem inclinando eum immortalitate privarem, hanc vocem Χριστοτόξων, qua Maria appellaretur, excogitavi. »*

Pergit Evagrius ex eodem libro narrare quæ multam lucem historie asserant. Porro autem in eodem libro ostendit Theodosium primo propter amorem, quo eam complectebatur, ejus abdicationem minime ratam ferisse. Deinde cum quidam episcopi ex utraque factione ab urbe Epheso ad Theodosium missi essent, potestatem sibi datam ad eum monasterium revertendi, quod ante portas Antiochiæ situm est.

Narrat item ipse Nestorius, se in eo loco quadriennii spatio commemoratum esse, variis affectum honoribus, variisque præmiis donatum : postea autem relegatum ad Oasim edicto Theodosii. Verum, quod caput omnium erat, penitus destitit. Neque certe in eo loco vitam degens a sua destitit blasphemiam, adeo ut Joannes Antiochiæ præsul istum in apertum proferret sententiam, Nestorium scilicet perpetuo exsilio multandum esse.

Secundæ et tertiæ meminit his verbis : *Scribit præterea Nestorius alium libellum acute et subtiliter, ad quendam videlicet Ægyptum, de sua in Oasim relegatione; in quo de iis rebus disputat uberius, etc.*

Ex epistola a Nestorio de his quæ jam dudum Ephesi de sanctissima religione agitabantur conscripta et ad præfectum Thebaidis missa.

Ex imperatoris edicto, Oasim, alio nomine Ibin appellatam, demigrare coacti sumus. Ac quibusdam deinceps interpositis, adjungit ista : Postquam Oasis, quam supra dixi, a barbaris capta erat, ignique et cædibus funditus vastata, nos ab eisdem barbaris, qui nos, qua causa adducti nescio, sunt repente commiserati, dimissi sumus : minacibus quibusdam contestationibus ad nos perterrefaciendos adjectis, ut quamprimum e regione illa egredieremur; nam Mazici, inquam, nobis abeuntibus sunt extemplo eam occupaturi. Venimus igitur in Thebaidem, cum captivis quibusdam, quos barbari ob misericordiam (quid autem voluerint, equidem non habeo dicere) nobis adduxerunt. Postremo isti ad chara sua quisque domicilia dimissi sunt, nos autem ad Panopolim nos ipsos propere recepimus. Verebatur namque ne quis, quoniam captivi eramus, ansam inde ad negotium nobis facessendum arripens, vel fugitivorum crimen contra nos confingeret, vel alio quodam accusationis genere (varie calumnie hominibus malitiosis solent abunde suppetere) nos per fraudem implicare moliretur. Quapropter vestram celsitudinem obsecramus ut nostræ captivitatis, sicut leges postulant, curam habeatis, et ne patiamini quemquam hominem captivum veteratoribus ad perniciem dedi : ne omnis posteritas velut tragice hoc decantet, satius esse a barbaris duoi captivum, quam auxilii causa ad imperium

Romanum contugere. Atque jurejurando adjecto, sic præterea ab illo postulavit : Nobis per vos, queso, liceat in hoc commorari domicilio, ad quod ab Oasi, cum essemus a barbaris dimissi, accessimus; ut quidquid a Deo de nobis decretum sit, id jam nobis obveniat.

Ex altera Nestorii epistola scripta ad eundem.

Has litteras ad tuam amplitudinem a nobis perscriptas, sive ut argumentum amoris erga te mei, sive ut admonitionem a patre ad filium missam ducis, animum, queso, attende rebus in illis explicatis : quæ sane permulte sunt, exque paucissimis verbis, quantum fieri poterat, a nobis comprehensæ. Oasis quæ Ibis quoque dicitur, nomadum multitudine in eam irruptionem faciente jam pridem penitus vastata est. Et paulo post : Quæ res cum ita accidissent, tua amplitudo, nescio qua causa impulsæ, aut qua arrepta occasione, jussit ut ad regionem quandam, Elephantinam nomine, sitam ad extremam oram provincie Thebaidis, per milites barbaros ex Panopoli abduceremur : quo quidem manu militum, quos dixi, misere raptati sumus. Ac cum itineris longitudine essemus fracti contritique, mandatum minime scriptum illud quidem rursus a tua magnanimitate accepimus, uti Panopolim reverteremur. Itaque molestiis, quæ in tanto et tam prolixo itinere nobis obtigerunt, debilitati, corpore morbo vexato, et præ senectute languido, manibus etiam et lateribus fractis, venimus denuo Panopolim, ibique adversis casibus et acerbo dolorum mersu concisi, fere animam egimus. Rursus aliud mandatum scriptum a tua celsitudine ad nos, allatum nos a Panopoli ad quoddam illius confluium traduxit. Ac cum nos jam sine mandatis contra nos editis statutum fore putaremus, expectaremusque imperatorum illustrissimorum de nobis voluntatem, de improvviso aliud crudele sane dabatur mandatum, ut jam quarto multaremur exsilio. Ac paulo infra : Sis, queso, his rebus gestis contentus; satis sit tot exsilia contra unum corpus decrevisse; acquiescas, amabo te, incommodis quæ jam abs tua amplitudine accepimus. Questionem quæ est exercenda de nobis (per quos oportuerat causam declaratam fuisse), queso, imperatoribus nostris invictissimis, ut æquitas postulat, permittas. Ista consilia a nobis ad te, tamquam a patre ad filium scripta sunt. Quod si eadem jam, sicut antea, graviter et iniquo animo seras, fac quod voluntas jubet, si modo vincere ratio non possit voluntatem.

Præter istas epistolas, duæ aliæ reperiuntur in actis Ephesinæ et quintæ synodi : prior est relatio Nestorii ad imperatorem de gestis in synodo, qua die depositus est, nihilque habet singulare propter quod huc referri debeat, cum sit obvia unicuique conciliorum codicem tractanti; posterioris, quæ ad Alexandrum Hierapolitanum, breve est istud fragmentum.

Oportet manere naturas in suis proprietatibus, et sic per mirabilem et omnem rationem excedentem rationem unam intelligi gloriam, et unum confiteri Filium. Et iterum : Non duas personas unam perso-

nam facimus, sed una appellatione Christi duas naturas significamus.

CAPUT VI.

De fide Nestorii quoad alia quinque dogmata.

Præter impietatem illam notissimam, cujus Ephesi Nestorius, suo ipsiusmet testimonio, convictus est, atque totius Ecclesie sententia damnatus, aliorum errorum nomine fuit olim suspectus, et pergit etiamnum esse quibusdam, illisque nec paucis, nec indoctis. Sunt illi errores saltem quinque. Primus ad processionem Spiritus sancti pertinet; alter ad mercenarismum, ut ita loquar, Divinitatem Christi; tertius ad peccatum originis; quartus ad gratiam, qua bene vivitur, postremum ad corpus Christi in eucharistia. Visus enim est asseruisse Spiritum sanctum a solo Patre procedere, hominem suis operibus unionem cum Verbo moruisse, solum in Adami posteros transire pœnam mortis, gratiam in sola lege doctrinaque et exemplo Christi esse positam, denique Christi corpus esse quidem re ipsa præsens in eucharistiam, non nisi tamen per admirabilem illam conversionem quæ ab Ecclesia transsubstantiatio vocatur, sed per solam tantum *συνάρτησιν*, seu *συνουσίωσιν*, que impanatio frequentius dicitur.

§ I. Quid Nestorius senserit de processione Spiritus sancti.

Negatæ processionis Spiritus sancti a Filio reus olim visus est Nestorius, nostraque etiam ætate creditur a viris magni nominis et doctrina præstantibus. Causa cur ita visus sit, credaturque, fuit, primo, quod Theodorum magistrum audierit; deinde, quod Theodoretum et condiscipulum et amicum conjunctissimum habuerit; tertio, quod Pelagianis communione doctrinae fœderatus sit, ut Pelagianorum confessiones probant; quarto, quod Theodori symbolum tradiderit populis, quasi certam fidei regulam; ipsumque adeo fecerit suum, cum suæ communionis tesseram esse voluit; quinto, quod reprehensionem anathematismorum Cyrilli a Theodoro tanto certius probavit, quanto studiosius et faciendam curavit, et sparsit in vulgus. Denique, quod Arianos Macedonianosque, velut hostes infensissimos, more suo, id est, impotente contradicendi libidine, oppugnaverit.

Hujus enim hæresis Theodorus parens auctorque perhibetur. Hanc Theodoretus a Theodoro magistro acceptam acriter palamque defendit. Hanc procul dubio Pelagiani secuti sunt, qui de processione Spiritus sancti non aliis dixerunt verbis sententiam in libellis suæ fidei, quam quæ ex Theodori symbolo descripserunt. Hanc symbolum Theodori non obscure indicat, cum ait: *καὶ οὗτος Υἱὸς νομιζόμενος, οὗτος διὰ Υἱοῦ τῶν ὑπαρχόντων ἐλάττωσεν. Sed nec Filium illum (Spiritum sanctum) putamus, neque per Filium suam subsistentiam habentem.* Hanc aperte prodit reprehensio anathematismi noni, cum rejicitur velut impium quiddam ac blasphemum, *ἄγιον Πνεῦμα ἐξ Υἱοῦ, ἢ διὰ Υἱοῦ τῶν ὑπαρχόντων ἔχει.* Ariani denique cum Macedonianis catholicam sententiam dicebant, non tamen sensu catholico, sanctum nempe Spiritum a Patre et Filio procedere.

Quæret obiter quispiam cur Ariani Macedoniani que super ea questione, aut sentiebant, aut potius loquebantur cum catholicis. Id fecerunt, opinor, quo errorem suum de Spiritu sancto inter creaturas censendo possent tribus assumptis principiis probare. Primo, quod Spiritus sanctus a Verbo procederet, ut erat traditio majorum; deinde, quod omnia præter Filium ipsum et Patrem per Verbum facta sint, juxta evangelistæ vocem; denique, quod communis hominum notio sit, creaturam esse quiddam factum est. Concludebant enim: Ergo si Spiritus a Verbo procedit, et quiddam a Verbo procedit factum est, et omne factum creatura est, Spiritus certe creatura est.

Hæc ut faciant suspicionem non levem, eamque magno- rum virorum Bellarmini, Petavii, Allatiique au-

toritis sane gravissima non mediofortiter ageat, non assentiri tamen admodum lubens. Neque enim memini me usquam librorum Nestorii legere quod valeat ad opinionem tantorum virorum confirmandam: immo videor mihi videre quod infirmet. Nam in contradictione noni anathematismi, cum potuisset Nestorius Cyrillianum *Ibid.*, quod Theodoretus verbi tam contumeliosus arguit, traducere, maluit implicatum aliquid afferre de meditatione Spiritus sancti, seu ope qua Christus copulatus sit Verbo, quaque miracula in hominibus patravit, et in dæmones potestatem exercuerit, quam verbum illum facere de processione Spiritus a Falsis, de qua Cyrillus aperte sententiam dixerat, non in anathematismo illo tantum, sed in ipsa epistola, cui subijuncti sunt anathematismi. Scripsit enim: *Ὁ γὰρ καὶ ἴσται ἐν ὑποστάσει τὸ Πνεῦμα ἰδίον, καὶ διὰ καὶ νομιζαὶ καὶ ἑαυτὸ κατὰ Πνεῦμα ἴσται, καὶ οὐχ ἦν ἴσται, ἀλλ' ὡς ἴσται οὐχ ἄλλοτριον αὐτοῦ, Πνεῦμα γὰρ ἀληθείας ἐνομιζοῦσται, καὶ ἴσται Χριστός ἢ ἐλάττωσεν, καὶ προχέεται παρ' αὐτοῦ καθάπερ ἀμύλλαι, καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ἁετός.* Quamvis enim in sua sit subsistentia Spiritus, et ejus intelligatur in persona proprietatis, juxta id quod Spiritus est, et non Filius, attamen alienus non est ab illo: nam Spiritus appellatus est veritatis, et veritas Christus est, unde ab isto similiter, sicut ex Deo Patre, procedit.

§ II. Quid senserit Nestorius de retributione operibus Christi unione cum Verbo.

Erroris qui fuit in partitione secundus, suspitione Nestorium absolvimus capite primo, ubi ostendimus ortam esse popularem accusationem, ex eo quod Nestorius de incarnationis modo eadem omnino sentire crederetur quæ Paulus Samosatensis et Leporius, a quibus tamen mirum quantum discrepabat quoad tempus conflata naturarum unionis.

Neque vero falsa hæc opinio de Nestorio Occidentilibus solis illusit, auctore, ut videtur, Cassiano; sed Orientales quoque non paucos decepit, atque ipsum aliquando, quod mirabile est, Cyrillum; visus est enim ipsi Nestorius Virginem Christi matrem *Οοτόχον* dicendam idcirco negare, quod Christum operibus crederet conjunctionem cum Verbo, quasi mercedem laboris esse promeritum. Verum id initio accidit, cum obscura esset adhuc hæresis, seseque timide aut callide potius per partes proderet, atque ita falleret prudentes quosque, ipsiunque etiam Cyrillum, qui tamen, re postmodum magis inspecta, hanc opinionem deposuit. Vide que dissertatione septima in priorem partem Operum Mercatoris dictum est, cum revocaretur ad examen epitaphium quoddam Prospero tributum, quod communi Nestorianæ Pelagianæque hæresis sepulcro inscribendum poeta elegantius quam verius scripsit.

§ III. Inquiritur opinio Nestorii de peccato originali.

Non perinde promptum est ferre judicium de mente Nestorii in hac parte tertia, quam in prioribus. Crimen enim tertii erroris, quod non sit tradux peccati, sed sola sine culpa ab Adamo in posteros pœna mortis transeat, nec facile depelli potest, nec clare approbari. Sunt in utramque partem conjecturae neque paven, neque leves; sunt et testimonia virorum gravissimorum hinc et inde pugnancia.

Pro depellendo crimine facit, primo, testimonium Cælestini papæ Nestorio scribentis: *Logimus quam bene teneas originate peccatum: qualiter ipsam naturam asserueris debitoricem, et cum merito debitum reddere, qui descendit de genere debitoris (I part. conc. Ephes. c. 15).*

Facit deinde illa ipsa Nestorii sententia, in quam Cælestinus scribens animum intendebat: *Christus debentis suscepit personam naturæ, et per eam debitum tanquam Adæ filius reddidit; oportebat enim debitum luentem ex genere deduci ejus, qui id aliquando contraxerat (Serm. 7 num. 14).*

Tum ista ejusdem sermonis verba (*Ibid.*, num. 19): *Hunc de diaboli victoria Christus agens triumphum.*

Nunc iudicium, inquit, est mundi huius. nunc princeps mundi mittetur foras (Joan. xii. 51). Sicut enim protoplasti tenuit diabolus culpam adversus omnem ejus posteritatem, et originariam habuit actionem; sic inculpatus in Christo primitias massæ suæ natura cum possedisset, adversus diabolum nitens, ipsis vincebat defensionibus de quibus adversarius præsumebat; in Christo enim justissime primitiarum suarum contra eum inculpata originem profert, si priores ex Adam reatus causas diabolus ingerit. Et hoc est quod Paulus ait: Christus mortuus est pro peccatis nostris; immo qui et resurrexit, qui est in dextera Dei, etiam interpellat pro nobis (Rom. viii. 34).

Denique sermones quatuor adversus Pelagianos, quorum in primo nature fetus dicuntur maledicti et condemnati; dicitur et partium difficultas, quæ naturalis olim erat, in corporibus maledicta propter peccatum: quin etiam ipsa terre velut iniquitas, sudoribus colentium non respondentis, peccato Adæ tribuitur; immo et catechumenus ad suscipiendam baptismi gratiam ea de causa incenditur: *Ne quibus malis obligatus Adam est, ipsis et tantis etiam ipse mergatur, et auferat secum pœnales sententias adversus naturam prolatas (Serm. 1 adv. Pelag.).*

In secundo (Num. 7) habentur ista: *Ille (diabolus) peccatum ex Adam tamquam chirographum proferebat; ex diverso Christus, ex carne sine peccato, debiti hujus evacuatione niebatur; ille condemnationem quæ per Evam adversus totam naturam processerat relegebat; Christus vero mortificationem, quæ per beatam Mariam generi obvenerat, referebat. Et postea (Ibid., num. 10): Manet autem debitor catechumenus, tamquam ejus qui evacuavit chirographum alienus: cujus cum anima de carne migraverit, angelis perductoribus animarum se immiscens diabolus, Hanc, inquit, meam existantem cur eripitis animam? Meum jus, meam invaditis possessionem. meos invaditis debitores. Quod si etiam id videtur quod fit apud homines, melior hæc de catechumenis oratio obtinebit, addente diabolo: Illi eis in terris Ecclesiarum januas claudunt; vos autem ad eorum susceptionem de caelis occurritis. Juri meo, o angeli, vim inferre non amini. Quid enim vobis cum catechumenis videtur esse commune? Non sunt renati ex aqua et spiritu, ut perducantur a vobis ad regna cælorum; hæreditati, quæ obnoxia mihi est, non renuntiaverunt.*

In tertio (Num. 2): *Duplex in nos mortalitatis grassabatur: una quidem accidens mortali ex peccato factæ nature; altera quæ scientiæ abjectione contingit. Ignorare enim Deum, insensibilitatis, quæ ex morte evenit, similitudinem gerit. Utriusque ergo mortis opifex diabolus factus est, quem Christus elidens ex utraque vitam nostram mortificatione levavit.*

In quarto denique (Num. 4): *Sicut in Adam hominum natura accipiens fundamentum, ejusdem fundamenti ruina collapsa est, et facta est sub manum et potestatem diaboli, qui dejecit Adam; sic Dominum Christum Ecclesiæ fides habens fundamentum, manet ejusdem fundamenti virtus immobilis, et secunda, atque inconcussa, sui capitis firmitate, quæ divelli non potest. Et sub finem: Nature lapsæ restauratorem diligamus; amplectamur eum qui communis inimici vires ac nervos incidit, etc.*

Firmissima videntur in speciem hæc argumenta, sed suam ipsamet infirmitatem produnt, si modo quæ proferuntur, paulo diligentius perscrutantur.

Nam ut a verbis Cælestini ducam initium, quantumvis illa Nestorii fidem extollere videantur, ostendunt tamen non omnem omnino suspensionem ex animo pontificis sublata fuisse. Ait enim: *Quid tecum faciunt qui sunt hæc negando damnati? Numquam sine suspensione ea quæ sibi sunt adversa conveniunt. Ejicerentur denique, si tibi quoque displicerent.*

Deinde, pontificis suspensionem Nestorius ipse augere potest; nam debitum mortis, quo naturam totam obligatam dicit, corporis esse, non animi, aperte significat. Unde, *Interpellat, inquit (Serm. 7, num 20), e Christo induta massa nostra, libera, præsertim ab omni*

peccato, et oritur injusta defensio contra pœnam nostram, quam ex initio ille qui prior figuratus est, suo generi intulit. Hæc suscepti hominis occasio, ut homo per carnem dissolveret, quam per carnem meritis est, corruptionem.

Quid quod sermonibus quatuor contra Pelagianos nihil aliud efficit, quam quod mors corporis, parturientium ægritudines, et agricolarum sudores, ortuna duxerint a primi hominis peccato; id vero nusquam tradit propagari ad posteros.

Adde quod ubi mentionem facit chirographi adversus homines a diabolo prolati, solius mortis meminit (Serm. 2, adv. Pelag., n. 5): *Diabolus autem proferebat, quod est adversus naturam, illud chirographum quod scriptum est: Terra es, et in terram ibis (Gen. iii, 19). Et instabat ex hoc generationes hominum morte consumens.*

Immo pelagianizat non obscure de baptismo propter regnum cælorum suscipiendo (Ibid., num. 9): *Hoc beneficium omnibus confert lavacri salutaris necessarium sacramentum; qui enim ablutus est baptismo, fit illius domesticus, et concorporatus, et familiaris, qui illud chirographum solvit, et cum ipso cælorum efficitur incola. Ubi enim ego, inquit, illic et minister meus est. Et postea: Non sunt renati (catechumeni) ex aqua et spiritu, ut perducantur a vobis ad regna cælorum.*

Denique in tertio et quarto sermone meminit quidem geminæ mortis, corporis et animi, cujus utriusque auctor sit diabolus: tradit quoque naturam, Actum sic tamquam fundamenti ruina, collapsam; quæ videntur facere plurimum ad astruendum peccati originalis fidem. Verum inde nihil amplius re ipsa efficitur, quam quod primus homo peccaverit, morsque peccati pœna ad posteros cum peccandi exemplo transierit: quod diaboli, qui princeps mortis, tyrannidi genus humanam obnoxium exstiterit, ex eaque tyrannide nos Christus ereptos, immortalitatis et regni cælorum participes effecerit: quæ omnia Pelagianos plures, post Honorii sanctionem et tractoriam Zosimi, fassos esse, testis est Augustinus.

Hæc et alia cum afferant ancipitem, mutua collisione, conjecturam, certam, mea sententia, opinionem facit apertamque Nestorii convictionem synodus: de qua diximus in notis ad secundam Nestorii epistolam. In hac enim, præsidente Nestorio, defensoribus peccati originalis anathema dictum est, catholicumque dogma inter Manichæi Marcionisque impietates rejectum. Et vero quid poterat aliud vel a Theodori discipulo, vel a Cælestianorum patrono exspectari?

Cur ergo, dicet aliquis, contra homines quibuscum sentiret in Ecclesia palam, ipsis etiam audientibus, non semel, nec per transeuntem, sed ter quaterve, oratione proluxa dixit? Id fecisse versipellem hominem puto pluribus de causis: primo, ne Occidentalis Ecclesiæ, unde ejecti erant Pelagiani, cujusque gratiam captabat, iram in pertinaces hereticos conceptam in se converteret. Deinde, ne contra Honorii imperatoris sanctionem, adversus ejusmodi homines scriptam, et in Oriente etiam publicatam, peccare videretur. Tertio, ne Theodoti Antiocheni episcopi, a quo ordinatus fuerat, sententiam in Pelagium latam improbare crederetur. Quarto, ne quid committeret in memoriam sive Attici precessoris sui, qui eorumdem episcoporum legatos confutaverat, et Cælestium ex urbe regia expulerat; sive Sisinnii, qui iudicium Attici secutus erat. Quinto, ut ne præsulum Ciliciæ secundæ, qui coacta synodo in Julianum sententiam dixerant, animos, quos sibi conciliari non parum intererat, alienaret. Sexto, ut, quod inuit Mercator (In præfatione ad Sermones Nestorii), Mopsuesteni malam fidem æmularetur, qui quos diligebat impense, quibusque, libris etiam editis, consentiebat, in præfata sure provincie synodo, invidiæ declinandæ causa, verbo tenus damnarat. Septimo, ut Cælestianorum ope tanto postea securius uteretur, quanto minus in speciem eis favere videretur. Denique, ne duorum simul errorum invidiam sustineret, quorum unus suspicio pene obrutus jacebat.

§ IV. Quæ fuerit origo Nestorii de auxiliis gratiæ divinæ per Christum.

De quarto errore, qui ad gratiæ divinæ auxilia pertinet, diximus in notis ad tertium sermonem adversus Pelagianos: ubi observavimus, meminisse Nestorium gemine mortis per peccatum contractæ, et a Christo destructæ; alteramque delinuisse solutionem animi a corpore, alteram ejusdem separationem a Deo. *Duplices, inquit, in nos mortalitas grassabatur, una quidem accidens mortali ex peccato factæ naturæ; altera, quæ scientiæ abjectione contingit: utriusque opifex diabolus factus est, quem Christus elidens, ex utraque vitam nostram mortificatione levavit, animam videlicet præceptis vivificantibus erigens, resurrectione vero id quod mortale est recreans atque restituens (Serm. 3 adversus Pelagianos).*

Ad quæ verba notandum est, Nestorium, cum mortem animi abjectione scientiæ desinit, vitam animi, non in charitate constituere, sed in scientia; atque ita Christi gratiam, præceptis vivificantibus, non diffusionem charitatis, hoc est, lege et illuminatione mentis, non gratia et inspiratione voluntatis, circumscribere: quæ omnia pura putata sunt Pelagianorum dogmata.

Hanc ob rem aiebat incarnatum fuisse Verbum, et habitasse in homine, quem assumpsit, ut hominem, id est, divinæ naturæ imaginem dejectam in corruptionem, restitueret, Sed quam corruptionem intelligeret, mox declarat, adducto Apostoli testimonio: *Quoniam per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum (I Cor. xv. 22).* Inde etiam factum est ut cum ostenderet maledictiones quas Deus in hominum genus conjecerat a Christo solutas fuisse, maledictionis plurimæ ad corpus, nullius ad animam pertinentis meminisset.

Hæc tandem causa fuit cur in nulla parte Operum mentionem gratiæ interioris fecerit. Neque vero facere potuit; quisquis enim Christum opinatus fuerit solum esse hominem, hunc oportet, quod sæpe repetit Cyrillus, negare humani generis veram illam redemptionem qua liberamur a peccato, totamque Incarnationis fructum in exemplo Christi ponere, quod Pelagianæ pestis nocentissimum venenum est.

§ V. An erraverit Nestorius circa modum quo Christi corpus eucharistiæ symbolis præsens sistitur.

Ut inquisitio quinti erroris de eucharistia admirabilior futura est, propter novitatem; ita et operosior videtur, propter præjudicatum quorundam sententiam: necessaria tamen est cum Nestorii ipsius causa, tum aliorum; et Nestorii quidem, quoniam, ut ait Cyrillus, *Νεστορίου και οι τα αυτου προνοουντες παραλυσιον αγαθου του μυστηριου της θυμας.* Aliorum vero, quia inter controversiarum tractatores scholasticosque theologos reperti sunt qui dicerent Nestorianos de eucharistia recte sensitisse, quamvis de conjunctione carnis cum Verbo errarent. Quis porro sit sensus verborum vel Cyrilli, vel doctorum quos dixi, non est difficile intelligere: plausus certe mox fiet, postquam cætera, quæ reconditoris sunt doctrine, explicata fuerint.

Ut autem explicentur, observandum est, primo, Cyrillum et apud se sensitisse, et Patribus Ephesinis persuasisse, tres in Eucharistiæ participatione cogitari debere uniones: unam carnis Christi cum Verbo, eamque immediatam et physicam; alteram carnis nostræ cum carne Christi, et eam quoque immediatam et physicam; postremam immediatam corporis nostri cum Verbo, ex quo, sic tamquam ex fonte omnis vitæ, non tantum in animam spiritalis vita, sed in corpus quæque immortalitas efflueret.

Quapropter in eo Cyrillus vim eucharistiæ efficientiamque collocabat, quod vere a nobis manducetur caro facta ζωοποιός, propter unionem cum Verbo τῷ τὰ πάντα ζωοποιῶν ἰσχυρόντι: atque idcirco Nestorium merito arguebat, quod vim eucharistiæ ζωοποιῶν intringeret, sublata carnis cum Verbo ἑνωσὶ φυσικῇ.

A Si enim nulla est carnis cum Verbo vitæ fonte unio vera, nulla quoque est Verbi cum carne nostra vera unio, atque ita in corpus nostrum e Verbo per communionem immortalitas non profluit. Non tamen sine causa theologi, quos laudavi, Nestorianos dixerunt de eucharistia recte sensitisse; nec a Cyrilli sententia recessisse; Cyrillus enim de vi effectrice eucharistiæ, quam infringi a Nestorio querebatur; isti de reali presentia carnis Christi cum symbolis loquebantur, quam presentiam Nestorius, cum tota sui temporis pristinique Ecclesia, fatebatur.

Hanc vero Nestorii fidem, cum alia multa demonstrant, tum ea maxime, quæ sermone 2, 8 et 9 continentur, in quibus ait carnem Christi a nobis manducari, nec tamen eo modo quo cibus invisibilis mentium, Divinitas. Interrogabat enim, cum dictum illud Christi exponeret, *Qui manducat me, et ipse vivit, quem manducemus, Divinitatem an carnem; ut ostenderet naturas per incarnationem non esse confusas aut conversas, quandoquidem una manducatur, nempe caro; altera non manducatur, nimirum Divinitas.* Sumit ergo quasi rem confessam et non dubiam carnem Christi a nobis manducari ad sacram mensam: alioquin ex eo quod Divinitas non manducetur, caro manducetur, stulte omnino conclusisset naturas in Christo per incarnationem, neque confusas fuisse, neque invicem commutatas. Responsum enim continuo fuisset utramque ore solo mentis manducari, neutram ore carnis.

Huc facit quod habetur sermone 7, ubi idem argumentum tractat Nestorius, atque *Nec Dei Verbi mortem nos annuntiamus, cum Domini corpore et sanguine pascimur; Dei enim natura sacrificium suscipit, non ipsa sacrificio immolatur.* Concludit enim eo loci naturarum ἀσύγχυσον et ἀμυτάβλητοιαν, ex eo quod non imoletur Divinitas, sed caro in sacrificio, quod tunc peragitur, cum corpore et sanguine Domini pascimur; qui enim fieret ut unum immolaretur, alterum non item, si vel ambo in uno coissent, vel alterum transiisset in alterum. Sui porro ratiocinii principium accepit, corpus Christi quotidie inter sacra mysteria et immolari, et edi: quod nisi velut indubitatum sua re late atque concessum sumpsisset, incidisset procul dubio in auditorum omnium reprehensionem.

Denique, Nestorium de reali corporis Christi presentia cum symbolis Cyrillo consensisse, vel inde apertum est, quod alioquin Cyrillus ejusmodi presentie vehemens assertor, dissentientem acriter increpisset: siquidem ubique passim ex manducatione carnis Christi argumentum desumebat ad suam sententiam firmandam.

Porro autem, quod dixi, Cyrillum fuisse vehementem realis presentie assertorem, probatione non admodum eget, cum ab ipsis Calvinianis eam ob rem aliquando reprehendatur. Et vero qui manifestius valuit sententiam dicere, quam vel in expositione undecimi anathematis, vel respondens Nestorio querenti quem manducemus, Divinitatem an carnem. *Quemadmodum, inquit, vivificum est illud ipsius Verbi corpus, quod sibi proprium fecit per veram unionem, quæ et intelligentiam et sermonem superat, sic nos quoque, qui illius sanctæ carnis et sanguinis ejus participatione fruimur, omnino vivificamur; cum in nobis maneat Verbum, non solum divino modo, per sanctum spiritum, verum etiam humano, per sanctam illam carnem, pretiosumque ejus sanguinem.* Et postea: *In nobis manet, et corruptionis victores efficit, dum se in nostra demittit corpora, ut divi, etiam per suam carnem, quæ verus est cibus (Lib. iv Contradict. cap. 5).*

Quæ cum ita sint, mirari satis non possum audaciam Albertini Calviniani Sacramentarii, qui suas in partes Nestorium, quantumvis reluctantem, trahere nisus est; ipsum enim postquam ex hæretico catholico fuerat, quoad incarnationis dogma, ex realis presentie assertore in Sacramentarium sibi similem, transformare conatus est, propter hæc sermonis secundi verba (Num. 10): βλῆτε περι τοῦ σώματος αὐτοῦ

τοῦ διαποικίω τὸ προσκείμενον. Ὅραται; ἀν ἐσθίης ΤΟΝ ΑΠΤΟΝ ΤΟΥΤΟΝ. ὃς ἐστὶ τὸ σῶμα ἀντίτυπον. Quæ sic argumentatur (Lib. II de Euchar. Sacram. pag. 772 ed. vltimæ) : Per PANEM HVC necessario intelligit, aut accidentia panis absque panis substantia, aut verum substantia panem, aut proprium Domini corpus. Quartum enim aliquod fingi hic nullo modo potest. Primum autem non potest designare; tum quia ineptissimum esset dicere: Quotiescūmqve manducabitis hæc accidentia; cum accidentia cibis non sint; tum quia ibi agitur de illo pane quem Dominus corpus suum appellarat: non autem accidentia sunt quæ corpus suum esse dixerat; ut apud adversarios ipsos in confesso est. Non tertium; nam cum dicat CORPUS DOMINI ESSE PANIS ILLUS ΑΝΤΙΤΥΠΟΝ, hoc est, rem seu veritatem ab illo pane tamquam a typo suo figuratam, ΤΥΠΟΣQUE, ut notat Cyrillus, NON SIT VERITAS quam figurat, sed illius simulacrum; per PANEM ILLUM non potest intelligere proprium Domini corpus. Superest itaque ut per eum intelligat verum panem substantialem, qui proinde cum manducatur, hoc est, post consecrationem, substantialiter, qualis erat ante, permanet.

Hæc in ratiocinio tria mihi videntur peccari: primum vitio logicæ; alterum, mala fide; postremum, prava intelligentia, sive Nestorianæ sententiæ, sive questionis propositæ.

An non est logicæ vitium, inter enumeranda quæ significari possunt NUCES PANIS nomine, recensitis tribus, prætermittere quartum, quod cum sit unicuique hæc in re obviū, rem omnino conficit, corpus nempe Christi symbolis indutum, seu Christum ipsum specie panis et vini absconditum? Unde Christus ipse dicebat, se, et manducari: Qui manducat me, ipse vivet; et esse panem hunc quem daturus foret: Ego sum panis, qui de cælo descendi.

An non pariter malæ fidei est, scire probe quidem unum istud contendia Nestorio panem eucharisticum non esse Divinitatis, sed corporis figuram, qualiscumque tandem illa sit: et inde tamen concludere a Nestorio dici hunc eundem panem non esse tantum figuram, quod unum satis erat ad propositum, sed esse figuram vacuum, quod minus ad rem erat? Deinde cur ἀντίτυπος hoc in loco aliud significari dicatur, quam signum, et τύπος, cum alteram pro altero ponatur, et locus non aliam postulet quam τύπος significationem? Adde quod possit idem sui esse ἀντίτυπος, si geminam subinde speciem induerit, et altera sit alterius signum, unde distinctio signi vacui et pleni orta est.

An non denique Nestorianam ille sententiam questionemque parum assequitur, qui cum de reali præsentia controversia sit, de modo præsentis loquatur; cumque Nestorius impanator fuerit, ut mox ostenditur, contendat ab eo conversionem admirabilem quam catholica Ecclesia contra Συναριστάς tuetur non fuisse defensam?

Sed jam tempus est id demonstrare, quod mox dixi, Nestorium, cūsi Christi corpus reapse præsens sub symbolis offerri crediderit in sacrificio, et in comunione manducari, in eo tamen circa modum præsentis errasse, quod corpus Christi pani crederet per meram συνάρτησιν atque συνουσίαν conjugi, quod impanari nunc vulgo dicitur.

Id vero ut fiat manifestum, duo puto attentius observanda; et primum quidem istud, magnam esse incarnationis atque eucharistis cognitionem, ut hæc illius extensio quædam et continuatio a Patribus vocetur: nam sicut per incarnationem Verbum humanitati, sic per consecrationem corpus Christi symbolis unitur. In utraque fit ut propter ineffabilem quamdam unionem, et eadem sit Dei hominisque persona, et unica corporis Christi ac symbolorum hypostasis. In utraque et Deus et corpus Christi latet, Deusque specie hominis, corpus Christi symbolorum specie videtur. Per illam Deus vere fit homo, per istam corpus Christi vere fit cibus. In incarnatione propter admirabilem utriusque naturæ ζωῶν reciproce com-

municantur proprietates, ut Deus dicatur passus, etc., homo omnipotens, etc.; in eucharistia, propter sacramentalem carnis Christi cum symbolis conjunctionem, et caro tangi, et symbola vivificare dicuntur, etc. Ad incarnationis veram fidem demonstrandam, hæc una sufficit sententia, si proprio sensu intelligatur, Verbum vero factum est (Joan. 1, 14): sufficit quoque ad eucharistia faciendam fidem hæc unica Christi vox in proprium sensum accepta, Hæc est corpus meum. Quid cætera persequar diligentius, cum nemini non facile ex his pateant?

Observandum deinde, non parvam intercedere Nestorianos inter et Sacramentarios transsubstantiationis hostes affinitatem. Ea mihi videtur quatuor capitibus constare: nam iisdem utrique principiis utuntur, iisdem urgentur argumentis, eadem captant effugia, iisdem loquendi formulis errorem suum exponunt.

Hæc certe sunt et illis et istis communia principia: 1º nullam agnoscere, sive naturarum in Christo, sive partium in eucharistia, unionem, præter moralem, quæ συνάρτησιν dicatur et pura σχῆσις, ne major aliqua scilicet συγγνωσῶν unitorum induceret; 2º duas admittere in suo singulos composito hypostases, ne que uniantur, vel imperfecta evadant, vel suæ essentiali detrimentum capiant. 3º negare, quod possit quidquam aliena subsistentia nisi, ne vel humanitas substantialiter a Verbo assumi, vel accidentia sine subiecto existere credantur; 4º rejicere unionem omnem σχῆσιν majorem, ne caro Christi, vel coextendatur Verbo, vel sit inmensa.

Premuntur pluribus quidem utrique argumentis, sed uro maxime, quod ex his evangelistæ: Christique verbis sumitur: VERBUM CARO FACTUM EST; et: Hæc est CORPUS MEUM; si modo, ut par est, et proprie, et juxta traditionem Patrum, et secundum communem fidelium sententiam, et congruenter aliis Scripturæ locis, in quibus eadem res agitur, intelligantur.

Eadem sectantur effugia: nam primo utriusque obiectum sibi Scripturæ locum figuratum esse opiniosissime defendunt; et, quod mirabile est, eandem utriusque figuram causantur. Deinde, utriusque Patrum auctoritatem, sin minus aperte contemnant, certe elevant. Denique sola iudice Scripturæ utriusque licentiam dirimi volunt. Sed locos inde proferunt eadem, quod stupendum est, et fraude corruptos, et violentia detortos, quod sigillatim ostendero nec difficile est, nec necessarium, cum unicuique utrorumque libros legenti testimonia occurrant, non multitudine magis quam evidentia fidem dictis nostris factura.

Eodem, et illi de Christo, et isti de eucharistia, modo loquuntur. Nestoriani olim negabant, ostensum Christo, dici posse proprie: Hic est Deus; sed Dei dumtaxat simulacrum, et aliud aliquid ejusmodi. Demonstrata eucharistia, Sacramentarii velant ne quis audeat asserere hoc esse proprie corpus Christi, sed corporis signum, figuram, antitypum, etc. Christum fatebantur Nestoriani posse vocari Deum, sed ἑσωνόμως; aiunt Sacramentarii pariter eucharistiam vocari quidem corpus Christi, sed ἑσωνόμως, etc.

Observandum denique Nestorium, cum duas in Christo naturas integris, inconfusas, et impermixtas agnosceret, quod catholicum fuit, sola tamen eas conjunxisse σχῆσιν, et non καθ' ὑπόστασιν, quod alienum a fide. Constitit ergo medius inter unionis hypostaticæ et confusionis auctores; ideoque cavet diligenter ut, ne verbo quidem, vel his, vel illis accedere videretur. Quare cum probe intelligeret nihil esse cognatius, nihilque similis quam Christum et eucharistiam, de utroque pariter sibi, et sentiendum putavit, et loquendum; ne si quid incautus de altero mysterio dixisset, id suæ de altero sententiæ noceret. Aut fuit igitur reipsa Sacramentarius, ejusmodi nunc Lutherani; aut certe videri potest gravissima suspitione laborare. Atque ita Cyrillus non sine causa scripsit, Nestorium aliosque eadem cum ipso sentientes παραλίην τῆς τοῦ ὑπάρχοντος ὁμοίας, quippe quæ non tantum in reali corporis præsentia posita sit, sed

etiam in ipsius cum symbolis unitione pene substantiali, et hypostatice suppari, quæ sine transsubstantiatione contingere non potest.

Hanc suspensionem mirum in modum augent quatuor. Primum, quod legitur apud Leontium (*Lib. III, contra Nestorianos et Eutychnianos, num. 6*) de Theodori Mopsuesteni sectariis (fuit, quod sæpe dictum est, Theodorus Nestorii et Theodoretii communis magister), qui non nemini moleste ferenti modum quem servarent, causantique fieri non posse ut simul et cum ipsis communio haberetur et cum Ecclesia, quippe cum aliter Ecclesia, aliter illi sacra mysteria tractarent. *Non oportet, inquit, te moleste ferre hanc œconomiam; panis enim in typum corporis Christi propositus, non plus benedictionis participavit quam panis qui in foro venditur, et quam panes quos Philomariani (De Philomar. agit Epiphani. hæc. 78, num. 23) offerunt in nomine Mariæ. Vides quomodo Nestoriani tandem illi ad Sacramentarios, quales sunt Calvinistæ, paulatim defecerint; pronus enim est ab uno errore ad alios lapsus.*

Hunc locum librarium incuria corruptum restituimus, addita particula negativa, quam sententia de pane in typum proposito ac tortis mulierum Mariæ sacrificantium, et scopus loquentium, aperte exigebat.

Secundum, quod Theodoretus, Nestorio inprimis addictus, et tunc cum Eranistæ scriberet, cum ipse pariter in Christi mysterio aberrans, visus est magni

A nominis magnæque doctrine viris, Cusano et Alano cardinalibus, Gregorio de Valentia, et Gamachæo theologis, ipsisque dialogorum Eranistæ Græcorum primis editoribus Romanis, de unione corporis Christi cum symbolis non aperte satis, pro catholica veritate transsubstantiationis, sentire; immo in oppositam partem, cognati erroris impulsu abreptus, inclinare.

Tertium, quod Sacramentarii Calvinistæ, sui quoque erroris pondere, in Nestorium vicissim, sin minus omnes, saltem plerique, propendunt. Id vero cum fama didicissem, atque etiam relatione viri non dignitate magis quam eruditione præstantis, a ministro Calviniano scriptis editis non obscure proditum legi: nam et expressis verbis negat, nec sine pluribus argumentis, Virginem posse dici proprie Deiparam; et affirmat suos hodie a Deiparæ appellatione abstinere.

Quartum, quod tradit Hilarius libro VIII de Trinitate, ubi cum dixisset carnem et sanguinem accepta atque hausta id efficere, ut et nos in Christo, et Christus in nobis sit, subjungit: *Anne hoc veritas non est? Contingat plane his verum non esse, qui Christum Jesum verum esse Deum negant, etc., quasi diceret: Negare nemo potest quin vere caro et vere sanguis Christi, id est, hominis Dei accipiatur, atque hauriatur, nisi qui Christum Jesum verum esse Deum pariter negaverit.*

DISSERTATIO ALTERA,

DE SYNODIS HABITIS IN CAUSA NESTORIANA.

Tempore quo turbas Nestorius excitavit, ad id usque quo in Oasim deportatus periiit.

Longe plures quam vulgo creditur habitæ sunt synodi episcoporum in causa Nestorii, donec in Oasim deportatus est. Quindecim mihi videor, aut etiam sexdecim, posse demonstrare, quamvis consistam intra tempus titulo definitum. Coactæ sunt enim Romæ quatuor, totidem Alexandriæ, Ephesi duæ, œcumenica et schismatica; Constantinopoli quatuor: duæ saltem ab Orientalibus, prior Antiochiæ, ante pacem Ecclesiarum, cum bacchari pergerent in Cyrillum; et posterior Berœ, apud Acacium, cum jussu imperatoris de pace deliberarent: quamquam ex recensitis nonnullæ forsân ordinariæ fuerunt, atque etiam alias ob causas vocatæ.

De singulis breviter non alia annotanda puto, quam quæ aut aliorum diligentiam magnis operibus fatigaverunt, aut contra historici veritatem scriptoribus incautis exciderunt.

I.

Synodus a Cælestino summo pontifice Romæ habitæ, occasione chartarum Nestorii Constantinopoli missarum, Dionysio et Florentio cons., anno Christi 429, post festa paschalia.

Obscura est ista synodus, nec sit, opinor, ulla usquam ipsius mentio, præter quam in prima Cyrilli ad Nestorium epistola. *Quid postremo faciam? tempus enim est loquendi, vel conferendi potius cum veneratione tuâ, interrogante de chartulis quibusdam quæ nescio quomodo Romam perlatae sunt reverendissimo ac religiosissimo Romanorum episcopo Cælestino, cum omnibus qui cum eo fuerunt episcopis venerandis, quia utrum religionis tuæ habeantur, incertum est; scribunt enim nobis vehementer offensi, etc. (Epist. I, Cyrilli ad Nestorium).*

Congregatos fuisse in synodum venerandos istos episcopos, et non fortuito quodam cœtu apud Cælestinum existisse, ostendunt quidem hæc verba non obscure: *Interrogante Romanorum episcopo Cælesti-*

no, cum omnibus qui cum eo fuerunt episcopis; sed ista manifeste probant: Scribunt enim nobis vehementer offensi. Indicant enim scriptum fuisse communiter ad Cyrillum ab episcopis qui cum Cælestino tunc erant. Id vero quid est aliud, quam datas esse synodicas litteras? quandoquidem communes cum summo pontifice litteræ, non nisi ab episcopis legitime congregatis mitti solitæ sint.

Tempus synodi exinde constat, quod acceptis Roma litteris Cyrillus Nestorio scripserit autumni tempore, ut sequenti capite planum fiet. Oportet igitur Romæ synodum contractam esse, aut ineunte æstate, aut circiter.

Non fuit ordinaria, cujusmodi cogebatur ante Quadragesimam et autumni tempore; neque tamen extraordinaria, id est, quæ per tractoriam vocaretur: alioquin incognita non lateret, sed *ἐνδοκίμα* aliqua ex episcopis, qui tunc forte aderant Romæ, urbi quoque clero: quales sæpe habebantur, quoties negotium alicujus momenti occurreret.

In ea lectæ sunt improbatæque chartæ ille Nestorii, quæ Constantinopoli Romam allatæ, occasione synodo dederant. Continebant vero tres priores Nestorii sermones, ex quibus orti fuerant tanti motus in urbe regia, quantos Socrates (*Lib. VII*) Cyrillusque (*Epist. ad Cælestinum papam*) describunt.

Incertum, quis chartas miserit ad sedem apostolicam: ipsi forte apocrisiarii, aut sedis apostolicæ, aut Alexandrinæ Ecclesiæ, vel alius aliquis studio fidei succensus. Quid si Marius ipse Mercator? Constantinopoli certe tunc temporis versabatur; tunc negotium Nestorio, Pelagianorum fautori, qua ratione posset, exhibebat; tunc Nestorii sermones amabat Latinos facere, ut sui gentis hominibus hæretici impietas innotesceret.

Misse sunt chartule in Latinum sermonem versæ: alioqui non statim de ipsis judicatum esset, ut postea non est, de allatis aliis per Antiochiam virum illustrem, Nestorii amicum: propterea quod, ut causalat